

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**İBRAHİM TENKEKİ'NİN ESERLERİNDE SÖZ VARLIĞI
VOCABULARY IN İBRAHİM TENKEKİ'S WRITTEN WORKS**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Nejla AYVAZ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Dursun ŞAHİN

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İbrahim Tenekeci’nin Eserlerinde Söz Varlığı” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel etik ve geleneklere aykırı düşecek bir kullanıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yararlandığım kaynaklara uygun yöntemlerle atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Nejla AYVAZ

06/06/ 2024

TEZ ÖZGÜNLÜK BEYANI

Ana Bilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Program Adı: Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Başlığı: İbrahim Tenekeci'nin Eserlerinde Söz Varlığı

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmasının Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 143 sayfalık kısmına ilişkin 06/ 06/ 2024 tarihinde Turnitin benzerlik programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 13' tür.

Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından belirlenen azami benzerlik oranına (%30) göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 06/06/ 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Dursun ŞAHİN

İmza

Öğrenci: Nejla AYVAZ

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI

“İbrahim Tenekeci’nin Eserlerinde Söz Varlığı” başlıklı Yüksek Lisans Tezi,
Giresun Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Nejla AYVAZ

İmza

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Dursun ŞAHİN

İmza

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 11/06/2024 tarihli toplantısında jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nejla AYVAZ'ın "İbrahim Tenekeci'nin Eserlerinde Söz Varlığı" başlıklı tezini incelemiş olup, aday 04.07.2024 tarihinde, saat 11:00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Sunulan çalışma, sınav sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	Karar		İmzası
		Kabul	Ret	
Üye (Başkan)	Dr, Öğr. Üyesi Dursun ŞAHİN	☒	☐	
Üye	Dr, Öğr. Üyesi Veli KUTAY	☒	☐	
Üye	Dr, Öğr. Üyesi Bayram YILDIZ	☒	☐	
Üye	Unvan, Ad SOYAD	☐	☐	
Üye	Unvan, Ad SOYAD	☐	☐	

ONAY

..../07/ 2024

Prof. Dr. Oğuz Serdar KESİCİOĞLU
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Söz varlığı ait olduğu dili kullanan toplumun özelliklerini, kültürel öğelerini, tarihini yansıtır. Söz varlığı; dili kullanan insanların geleneğini, göreneğini yeni nesillere aktarılmasına kaynaklık oluşturur. Söz varlığı gelişmiş olan birey kendini daha rahat ifade eder ve bireyin karşılıklı iletişim kurması kolaylaşır. Söz varlığı bireyin ve toplumun gelişiminde oldukça önemli bir etkidir. Bu sebeple bireylerin söz varlığını geliştirmek için eğitim öğretim sisteminde planlı çalışmalar yapılmaktadır. Edebi eserler bu planlı çalışmalarla bireyin söz varlığını geliştirmesinde etkili rol oynar. Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarındaki söz varlığı unsurları ve şiir kitaplarının 2019 Türkçe Öğretim Programında yer alan söz varlığı kazanımlarına uygunluğu incelenmiştir. Çalışma sürecinde tüm çabalarımın rağmen İbrahim TENEKECİ ile hiçbir şekilde iletişim kuramadığımı, editörlüğünü yaptığı yayınevine ilettiğim sorularıma dönüt alamadığımı üzüntüyle belirtmek isterim.

Danışmanlığımı devralarak çalışmamın geliştirilmesinde büyük bir özveriyle bana destek olan, samimiyetini, ilgisini esirgemeyen, sorduğum her soruya açık bir şekilde hoşgörüsüyle cevap veren, yüksek lisansımı tamamlayabilmemde etkisi büyük olan kıymetli hocam, değerli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Dursun ŞAHİN'e;

Yaşamımın her anında ve yüksek lisans eğitimim sürecinde sevgisini, desteğini hep hissettiren biricik anneciğim Zeliha AYVAZ'a ve babacığım Osman AYVAZ'a, her zaman her konuda yanımda olan ve bana yol gösteren canım ablam Hülya SARI'ya, çalışmam boyunca office programlarını kullanma becerisiyle yardımlarını benden esirgemeyen kıymetli meslektaşım Erkan ERBAŞ'a;

Hayatımın her aşamasında yanımda olan, desteğini, güvenini ve sevgisini her zaman hissettiren değerli aileme, dostlarıma, çalışma arkadaşlarıma, bugünlere gelmemde emeği olan tüm öğretmenlerime, muziplikleriyle beni neşelendiren günümü renklendiren ve anlamlandıran öğrencilerime tüm kalbimle sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Başlığı : İbrahim Tenekeci'nin Eserlerinde Söz Varlığı

Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Dursun ŞAHİN

Hazırlayan : Nejla AYVAZ

Yıl : 2024

Sayfa Sayısı : 165

Dil; bireyler arasında iletişimi sağlayan, ortaya çıktığı toplumun kültürüyle iç içe olan bir anlaşma aracıdır. Dilin kültürle ilişkisini ortaya koymada söz varlığı önemli bir işleve sahiptir. Toplumun hayat görüşü, geleneği, göreneği, dini inancı, yaşayış şekli gibi pek çok unsur söz varlığını şekillendirir. Dilin sahip olduğu söz varlığı bireye doğumundan itibaren çevre ile ilişkisiyle ve toplumun benimsediği eğitim öğretim çalışmalarıyla kazandırılmaya çalışılır. Yapılan bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinde bulunan söz varlığı unsurları “deyim, atasözü, ikileme, argo, terim, kalıp söz, yerel ağza yönelik ifadeler”i tespit etmek ve bu şiirlerin 2019 Türkçe Öğretim Programı ikinci kademedeki yer alan söz varlığı kazanımlarına uygunluğunu incelemek amaçlanmıştır. Çalışmada İbrahim Tenekeci'nin basımı yapılmış 10 şiir kitabı nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yoluyla kapsamlı ve dikkatli bir şekilde analiz edilmiştir. İnceleme sonuçları tablolar haline getirilerek detaylı bir şekilde sınıflandırılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda şiirlerde yer alan söz varlığı unsurları ve şiirlerin 2019 Türkçe Öğretim Programı kazanımlarına göre incelemesi sayısal verilerle belirtilmiştir. Şiirlerde yer alan söz varlığı unsurları “243 deyim, 67 yerel ağza yönelik sözcük, 42 ikileme, 20 kalıp söz, 20 terim, 8 argo sözcük, 1 atasözü” olarak tespit edilmiştir. Şiirlerin Türkçe Öğretim Programında yer alan söz varlığı kazanımlarına uygunluğunu büyük ölçüde sağladığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Tenekeci, Şiir, Söz Varlığı, 2019 Türkçe
Öğretim Programı

ABSTRACT

Giresun University Institute of Social Sciences Department Department of Turkish and Social Sciences Education Turkish Education MA Programme

Thesis Name : Vocabulary in İbrahim Tenekeci's Written Works

Thesis Type : Master's Thesis

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Dursun ŞAHİN

Author : Nejla AYVAZ

Year : 2024

Pages : 165

Language; It is a means of communication that enables communication among individuals and it is in touch with the culture of the society in which it emerged. Vocabulary has an important function in revealing the relationship between language and culture. Many elements such as the society's view of life, traditions, customs, religious beliefs and way of life shape the vocabulary. The vocabulary of the language is tried to be imparted to the individual as from birth through his/her relationship with the environment and through the education and training activities adopted by the society. In this study, to identify the vocabulary elements "idioms, proverbs, reduplications, slang, terms, formulaic expressions, expressions for local dialect" in İbrahim Tenekeci's poems and to review the suitability of these poems with the vocabulary learning outcomes in the second stage of the 2019 Turkish Language Teaching Programme are intended. In the study, 10 poetry books published by İbrahim Tenekeci were analyzed comprehensively and carefully through document analysis, one of the qualitative research methods. The review results were tabulated and classified in detail. As a result of the findings, the vocabulary elements in the poems and the review of the poems according to the learning outcomes of the 2019 Turkish Language Teaching Programme were stated with numerical data. The vocabulary elements in the poems were established as "243 idioms, 67 local dialect words, 42 reduplications, 20 formulaic words, 20 terms, 8 slang words, 1 proverb". It has been determined that the poems are largely

compatible with the vocabulary learning outcomes in the Turkish Language Teaching Programme.

Key Words: İbrahim TENKECİ, Poem, Vocabulary, 2019 Turkish Language Teaching Programme

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ESKADER : Edebiyat Sanat ve Kültür Araştırma Derneęi

f. : Fiil

is. : İsim

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

sf. : Sıfat

s. : Sayfa

SBS : Seviye Belirleme Sınavı

TDK : Türk Dil Kurumu

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

vs. : Vesaire

zf. : Zarf

zm. : Zamir

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 : 5. Sınıf Söz Varlığı Kazanımları.....	27
Tablo 2: 6.Sınıf Söz Varlığı Kazanımları.....	28
Tablo 3: 7. Sınıf Söz Varlığı Kazanımları	28
Tablo 4: 8. Sınıf Söz Varlığı Kazanımları	29
Tablo 5: Çalışmada Kullanılan Dokümanlara Ait Bilgiler.....	56
Tablo 6: İbrahim Tenekeci'nin Şiir Kitaplarından Yer Alan Kelimeler	58
Tablo 7: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerindeki Deyimler	59
Tablo 8: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerindeki Atasözleri.....	61
Tablo 9: İbrahim Tenekeci'nin Eserlerindeki İkilemeler	62
Tablo 10: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinde Yer Alan Argo Sözcükler.....	63
Tablo 11: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinde Yer Alan Kalıp Sözler	65
Tablo 12: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinde Yer Alan Terimler.....	66
Tablo 13: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinde Yer Alan Yerel Ağıza Yönelik İfadeler.....	68
Tablo 14: Şiir Kitaplarındaki Anlamı Bağlamdan Tahmin Edilebilecek Kelime ve Kelime Grupları	71
Tablo 15: Şiir Kitaplarındaki Deyim ve Atasözleri.....	73
Tablo 16: Şiir Kitaplarında Yer Alan Eş Anımlı Sözcük Sayısı	74
Tablo 17: Şiir Kitaplarındaki Zıt Anımlı Sözcükler	76
Tablo 18: Şiir Kitaplarındaki Eş Sesli Kelimeler	78
Tablo 19: Şiir Kitaplarındaki Sözcüklerin Kökleri	80
Tablo 20: Şiir Kitaplarındaki Yapım Ekleri.....	82
Tablo 21: Şiir Kitaplarındaki İsim Çekim Ekleri	83
Tablo 22: Şiir Kitaplarındaki Fiil Çekim Ekleri.....	86
Tablo 23: Şiir Kitaplarındaki Varlıklara Verilişine Göre İsimler	88
Tablo 24: Şiir Kitaplarındaki Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler	91
Tablo 25: Varlıkların Sayılarına Göre İsimler	94
Tablo 26 : Şiir Kitaplarındaki Sıfatlar	98
Tablo 27: Şiir Kitaplarındaki İsim Tamlamaları	100
Tablo 28: Şiir Kitaplarındaki Sıfat Tamlamaları.....	102
Tablo 29: Şiir Kitaplarındaki Edat, Bağlaç ve Ünlemler	103

Tablo 30: Şiir Kitaplarındaki Basit, Türemiş ve Birleşik Sözcükler.....	107
Tablo 31: Şiir Kitaplarındaki Zamirler.....	110
Tablo 32: Şiir Kitaplarındaki Geçiş ve Bağlantı İfadeleri.....	112
Tablo 33: Şiir Kitaplarındaki Söz Sanatları	114
Tablo 34: Şiir Kitaplarındaki Basit, Türemiş ve Birleşik Fiiller.....	116
Tablo 35: Şiir Kitaplarındaki Zarflar	120
Tablo 36: Şiir Kitaplarındaki Anlamına Göre Fiiller	122
Tablo 37: Şiir Kitaplarındaki Anlatım Bozuklukları.....	126
Tablo 38: Şiir Kitaplarındaki Fiilimsiler	128

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Şiir Kitaplarında Yer Alan Toplam Söz Varlığı Unsurları	70
Şekil 2: Şiir Kitaplarında Yer Alan Toplam 2019 Türkçe Öğretim Programı Söz Varlığı Kazanımları.....	132

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN.....	II
TEZ ÖZGÜNLÜK BEYANI.....	III
KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI	IV
JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI	V
ONAY	V
ÖN SÖZ.....	VI
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	IX
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
İÇİNDEKİLER	XV

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN GENEL ÇERÇEVESİ.....	1
1.1.1. Problem Durumu	1
1.1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERCEVE

2.1. KURAMSAL BİLGİLER	7
2.1.1. Söz Varlığı.....	7
2.1.2. Söz Varlığının İçerdiği Ögeler	9
2.1.2.1. Deyimler.....	9
2.1.2.2. Atasözleri	11
2.1.2.3. İkilemeler	13
2.1.2.4. Argo	16

2.1.2.5. Kalıp Sözcükler.....	18
2.1.2.6. Terimler.....	20
2.1.2.7. Yerel Ağza Yönelik İfade	21
2.2. SÖZ VARLIĞININ ÖNEMİ.....	22
2.3. SÖZ VARLIĞI VE ÇOCUKLUK DÖNEMİ.....	24
2.4. TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMI VE SÖZ VARLIĞI.....	26
2.4.1. 2019 MEB Türkçe Öğretim Programı Söz Varlığı Kazanımları.....	27
2.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	29
2.6. İBRAHİM TENKEKİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	45
2.6.1. İbrahim Tenekci'nin Hayatı	45
2.6.2. İbrahim Tenekci'nin Edebi Kişiliği.....	47
2.6.3. İbrahim Tenekci'nin Eserleri.....	49
2.6.3.1. Şiir Kitapları.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. YÖNTEM.....	55
3.1.1. Araştırmanın Modeli	55
3.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	55
3.1.3. Veri Toplama Teknikleri.....	56
3.1.4. Verilerin Analizi.....	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. İBRAHİM TENKEKİ'NİN ŞİİRLERİNİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ	58
4.1.1. Kelimeler.....	58
4.1.2. Deyimler.....	59
4.1.3. Atasözleri	61
4.1.4. İkişimeler	62
4.1.5. Argo.....	63

4.1.6. Kalıp Sözler.....	65
4.1.7. Terimler.....	66
4.1.8. Yerel Ağıza Yönelik İfade	68
4.2. İBRAHİM TENKEKİ'NİN ŞİİRLERİNİN MEB 2019 TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMI SÖZ VARLIĞI KAZANIMLARINA GÖRE İNCELENMESİ	71
4.2.1. Bağlamdan Yararlanarak Bilmediği Kelime ve Kelime Gruplarının Anlamını Tahmin Eder.....	71
4.2.2. Deyim, Atasözü ve Özdeyişlerin Metne Katkısını Belirler.....	73
4.2.3. Kelimelerin Eş Anlamlılarını Bulur	74
4.2.4. Kelimelerin Zıt Anlamlılarını Bulur	76
4.2.5. Eş Sesli Kelimelerin Anlamlarını Ayırt Eder.....	78
4.2.6. Kökleri ve Ekleri Ayırt Eder	80
4.2.7. Yapım Ekinin İşlevini Açıklar	82
4.2.8. Çekim Ekinin İşlevini Açıklar	83
4.2.9. İsim ve Sıfatların Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar	88
4.2.10. İsim ve Sıfat Tamlamalarının Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar	100
4.2.11. Edat, Bağlaç ve Ünlemlerin Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar	103
4.2.12. Basit, Türemiş ve Birleşik Kelimeleri Açıklar.....	107
4.2.13. Zamirlerin Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar	110
4.2.14. Metni Oluşturan Unsurlar Arasındaki Geçiş ve Bağlantı İfadelerinin Anlama Olan Katkısını Değerlendirir	112
4.2.15. Metindeki Söz Sanatlarını Tespit Eder.....	114
4.2.16. Basit, Türemiş ve Birleşik Fiilleri Ayırt Eder	116
4.2.17. Zarfların Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar	120

XVIII

4.2.18. Fiillerin Anlam Özelliklerini Fark Eder	122
4.2.19. Anlatım Bozukluklarını Tespit Eder	126
4.2.20. Fiilimsilerin Cümledeki İşlevini Açıklar.....	128

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ.....	134
5.1.1. İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinin Türkçenin Söz Varlığından Yararlanma Biçimi.....	135
5.1.2. İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinin Söz Varlığı Unsurları Açısından Değerlendirilmesi.....	135
5.1.3. İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinin MEB 2019 Türkçe Öğretim Programı Kazanımlarına Yönelik Değerlendirilmesi	138
5.2. TARTIŞMA	142
5.3. ÖNERİLER	143
KAYNAKÇA	144

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN GENEL ÇERÇEVESİ

1.1.1. Problem Durumu

Dil, insanoğlunun doğumundan ölümüne değin kullandığı bir iletişim aracıdır. Dil aracılığıyla birbirlerine düşüncelerini, isteklerini, duygularını aktaran insanlar bu iletişimi sözlü ve sözsüz yöntemlerle gerçekleştirirler. Toplumdan topluma değişiklik gösteren dil, her milletin kendi kültürel özelliklerini taşır. Dolayısıyla dil, iletişim aracı olmasının yanında pek çok özelliği kendi içinde barındırır.

Dil; bir insanın ruhudur, beynidir, geçmişini geleceğe taşıyan kültürel bir unsurdur. Toplumsal bir varlık olan dilin zenginliği yazı ve konuşma ile birlikte uygarlıkların gelişmesine, kültür aktarımına, anlatım gücünün çeşitlenmesine ve çoğalmasına yarar sağlar (Aksan, 2009a, s. 13-14).

İnsanlar yaşadıkları ya da tanık oldukları durumları, olayları dil ile zihninde anlamlandırır. Bu sayede birey, kendini ifade etme olanağı bulur. Zihinde anlamlandırılan olaylar ve durumlar o toplumun kullandığı dil aracılığıyla karşı tarafa aktarılır. Bireyin kullandığı dili anlamlandırabilmesi için düşünce yapısının oluşması gerekmektedir. Düşünce yapısı ise ortaya çıktığı toplumun özelliklerinden etkilenmektedir. Bu durum düşünce yapısının oluşmasında dilin önemini ortaya koymaktadır.

Dil, insanlar arası iletişimi sağlayan düşünebilme yetisine temel oluşturur. Dil ile birlikte zihnimizde oluşturduğumuz soyut kavramlar somutlaşır ve karşı tarafa aktarılır. Dil; toplumun yaşantısıyla, gelenek ve göreneğiyle, eğitim seviyesiyle,

inaniş şekliyle, bilim ve teknik alanındaki gelişmelerle, davranışlarla kısacası her şeyi ile yakından ilgilidir. Dilin yapısı o toplumu oluşturan etmenlerle sıkı bir ilişki içerisinde. Dil, içinde bulunduğu kültürün izlerini taşır ve sözcükler oluşur. Sözcükler de kültür ile birlikte şekillenir (Günay, 1991, s. 71-74).

Herhangi bir kavramı, durumu, varlığı, hareketi, işi, oluşu karşılayan ifadeler sözcük olarak adlandırılmıştır. Türk dilinde sözcük, cümlelerdeki görevine ve anlamına göre farklı türlere ayrılmıştır. Sözcükler, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaya da cümledeki anlamı ve görevine göre değerlendirilmelidir (Hengirmen, 2006, s. 115). Sözcüklerin cümlelerdeki kullanımları bir araya gelerek bir dilin söz varlığını oluşturur. 2023 yılında yapılan değişikliklerle birlikte Güncel Türkçe Sözlükte 132 binin üzerinde söz yer almaktadır (TDK, 2023). Deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler gibi pek çok sözcük ve sözcük grupları bir dilin söz varlığını ortaya çıkarmaktadır. Söz varlığı bir dilin zenginliği yansıtır. İnsanlar birbirleriyle dil sayesinde iletişim kurar, duygu ve düşüncelerini dil ile birlikte karşı tarafa aktarır. İnsanların dili kullanma biçimi edindiği söz varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Bireyin söz varlığı ne kadar zenginse kendisini ifade etme gücü de o oranda artar.

Söz varlığı bireyin ve toplumun gelişimi için oldukça önemli bir unsurdur. Söz varlığını geliştirmek için okullarda uygulanan Türkçe Öğretim Programında yer alan kazanımlar ve etkinliklerin olduğu görülmektedir. Türkçe dersleri dil becerisinin gelişimi için oldukça önemlidir. Türkçe Öğretim Programında birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımlar aşamalılık ilkesine uygun, öğrencilerin dil gelişimlerinin yanında üst düzey bilişsel becerilerinin gelişimine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Bireyin “okuduğu, dinlediği/ izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevkine ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri” amaçlanmıştır (MEB, 2019, s. 7) .

Bireyin hayalleri, duygu ve düşünce dünyasının gelişimi ile söz varlığı arasında sıkı bir ilişki vardır. Söz varlığı ne kadar zengin olursa bireyin ufku o kadar genişlemiş olur. Bu doğrultuda bireyin okuduğu kitapların söz varlığına oldukça etki ettiği görülmektedir. Kitaplardaki metinlerde bulunan söz varlığına ait öğeler bireyin

kelime dağarcığını şekillendirir. Bu sebeple ders kitaplarına metin seçiminde ve bireyin okuduğu kitapların seçiminde çok dikkatli olunmalıdır.

Edebi eserler söz varlığı açısından oldukça zengin içeriklere sahiptirler. Bireyin hayal gücünü canlandıran ve duygu dünyasını harekete geçiren şiirler edebi eserler içerisinde farklı bir yere sahiptir. Aksan (2021) şiiri “İmgeleri, duygu, düşünce ve coşkuların etkileyici bir biçimde söze dönüştürme yoludur.” olarak tanımlamıştır. Söze dayanan şiir dilinde söz varlığı unsurlarından geniş ölçüde yararlanıldığı görülmektedir.

Günümüzde ön plana çıkan şairler arasında yer alan İbrahim Tenekeci, Türkçenin doğru ve düzgün kullanımına önem veren şairlerden biridir. İbrahim Tenekeci şiirleri, köşe yazıları, dergi çalışmaları ve aldığı ödüllerle edebiyat dünyasında kendisine farklı bir yer edinmiş ses getiren şair ve yazarlar arasındadır. İbrahim Tenekeci’nin hayatı, üslubu ve kullandığı temalar hakkında daha önce Türk Dili ve Edebiyatı alanında yazılmış üç tane tez çalışması tespit edilmiştir. Ancak şairin kullandığı söz varlığına yönelik Türkçe eğitimi alanında herhangi bir çalışma tespit edilmemiştir. Bu durum göz önünde bulundurularak ve şairin dilindeki sadelik göz önüne alınarak eğitim alanında böyle bir çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan bu çalışmanın amacı İbrahim Tenekeci’nin şiirlerinde bulunan söz varlığı unsurlarını ve 2019 Türkçe Öğretim Programı söz varlığı kazanımları açısından incelenmesidir. Çalışmanın problemini “İbrahim Tenekeci’nin şiirlerinde hangi söz varlığı unsurları bulunmaktadır ve bu şiirlerin 2019 Türkçe Öğretim Programı söz varlığı kazanımlarına uygunluğu hangi düzeydedir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı İbrahim Tenekeci’ye ait “Belki Başka Zaman, Üç Köpük, Peltek Vaiz, Kimsenin Kalbi, Giderken Söylenmiştir, Tüm Zamanlar, Güzellik Uykusunu, Ağır Misafir, Sözü Yormadan, Görmeden Ölmek” şiir kitaplarında

yer alan söz varlığı unsurlarını tespit etmek ve bu şiirleri 2019 Türkçe Öğretim Programında yer alan:

1. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.
2. Deyim, atasözleri ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.
3. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.
4. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.
5. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.
6. Kökleri ve ekleri ayırt eder.
7. Yapım ekinin işlevini açıklar.
8. Çekim ekinin işlevini ayırt eder.
9. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.
10. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.
11. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.
12. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri açıklar.
13. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.
14. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.
15. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.
16. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.
17. Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.
18. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.
19. Anlatım bozukluklarını tespit eder.
20. Fiilimsilerin cümledeki işlevini açıklar.

şeklinde ifade edilen yirmi söz varlığı kazanımına göre incelemektir.

1.1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde dil eğitime, dil bilinci oluşturulmasına çok fazla önem verilmektedir. Bu nedenle okullarda farklı yaklaşım ve yöntemler ön plana çıkmaktadır. Bireylerin okuma, yazma, sorgulama, eleştirel düşünme, sorunlara farklı

açılardan bakabilme gibi zihinsel becerilerinin geliştirilmeye çalışılması esas alınmaktadır. Bu becerilerin geliştirilmesinde uygulanan yöntemler kadar seçilen metinler de önemlidir. Bireyin zihinsel, sosyal ve dil becerilerinin geliştirilmesinde seçilen metinlerin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Ülkemizde dil öğretimi için hazırlanan Türkçe Öğretim Programında seçilen metinler aracılığıyla Türkçeyi doğru, güzel, etkili kullanan, düşünen, sorgulayan, araştırma yapan, kendini geliştiren, geleceğe yön veren bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Güneş, 2013).

Bireyin kendini geliştirebilmesi, duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirip karşı tarafa aktarabilmesi dili kullanma becerisiyle ilişkilidir. Dili kullanma becerisi de bireyin kullandığı söz varlığının genişliğiyle mümkündür (Doğan & Sayın, 2023). Sözlüklerde söz varlığı, bir dilde kullanılan sözcüklerin bütünü olarak tanımlanmıştır. Ancak söz varlığı sadece dildeki sözcükleri değil sözcük gruplarını da içine alan çok geniş bir tanımlamaya ihtiyaç duymaktadır. Deyimler, tamlamalar, ekler gibi çok çeşitli ögeler söz varlığı unsuru olarak değerlendirilmesi gerekir (Zülfikar, 2011). Bu bağlamda Türkçe Öğretim Programında yer alan söz varlığı kazanımları bireye herhangi bir metnin söz varlığını farklı yönleriyle değerlendirme imkânı sunmaktadır. Yapılan söz varlığı çalışmalarıyla metinlerde yer alan söz varlığı düzeyi ortaya çıkarılmaktadır. Bu sayede bireylerin dil öğretimini sağlamak ve söz varlıklarını zenginleştirmek için tercih edilecek kitapların seçimi kolaylaşmaktadır.

Bu çalışma, İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinde yer alan söz varlığı unsurlarını ve bu şiirlerin Türkçe Öğretim Programında yer alan söz varlığı kazanımlarına uygunluğunu tespit etmek açısından önem arz etmektedir. Yapılan çalışmayla birlikte İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinin Türkçe öğretimi söz varlığı çalışmalarında yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.1.4. Araştırmanın Varsayımları

İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinin söz varlığı unsurları bakımından zengin olduğu ve bu şiirlerin 2019 Türkçe Öğretim Programı ikinci kademedeki yer alan söz varlığı kazanımlarını edindirmede kullanılabileceği varsayılmıştır.

1.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, İbrahim Tenekeci'nin basımı yapılmış şiir kitaplarında yer alan şiirleriyle sınırlı tutulmuştur. Söz varlığı unsurları incelemesi deyimler, atasözleri, ikilemeler, argo, kalıp söz, terim, yerel ağza yönelik ifadeler ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın söz varlığı kazanımlarına uygunluğu bölümünde Türkçe Öğretim Programında yer alan yirmi bir söz varlığı kazanımından yirmisi ile sınırlı tutulmuştur. "T.8.3.11. Metindeki anlatım biçimini belirler." kazanımı incelenen metinlerin şiir türünde olması sebebiyle çalışmaya dahil edilmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERCEVE

2.1. KURAMSAL BİLGİLER

2.1.1. Söz Varlığı

Canlı bir iletişim aracı olan dil, zaman içerisinde değişme ve gelişme gösterir. Bu değişim ve gelişim dilin içinde bulunduğu toplumun söz varlığını etkiler. Doğuştan getirilen dil yetisi bireyin çevresiyle etkileşimi sayesinde söz varlığını oluşturmasını sağlar. İçinde yaşanılan toplumun özelliklerine göre değişiklik gösteren söz varlığı; bireyin yaşı, çevresi, aile yapısı gibi çeşitli özelliklerden etkilenir. Etkileşime açık olan söz varlığı dil ile birlikte şekillenir.

Dil, toplumdan topluma değişiklik gösterir. Dili kullanan toplumlar; kendi özelliklerine göre tüm dünyada aynı olan kavrama, olaya, duruma farklı tanımlamalar getirebilir. Kültürel özelliklerin yansıtıcısı olan dil, toplumların geçmişinin aydınlatılmasına yardımcı olur.

Dünyanın her yerinde aynı olan renkler farklı şekilde adlandırılabilir ya da anlamlandırılabilir. Dilden dile değişen ifadeler veya değerler dilin toplumsal yaşamın yansıtıcısı bir canlı olduğunu ve bu yaşantıya göre şekil aldığını ortaya koyar. Dilin söz varlığı, o dilin geçmişten günümüze kadar yaşadığı değişimlere ışık tutmakla birlikte dilin tarihine de kaynaklık eder. Dili oluşturan sözcükler bir araya gelerek söz varlığını oluşturur. Ancak bir dilin söz varlığı, içerisinde barındırdığı sözcüklerden ibaret değildir. Toplumsal yaşantının, kültürün izlerini taşıyan söz varlığı çeşitli anlam kalıplarıyla yani deyimler, atasözleri, ikilemeler, argo, terimler, yerel ağız özellikleri, kalıp sözler ile bir bütün olarak ele alınmalıdır. (Aksan, 2004, s. 7-14).

Geçmişten günümüze çeşitli anlamsal durumlar, varlıkların adlandırılışı toplumdan topluma değişkenlik göstermiştir. İnsanların yaşayış şekli, kültürü, inançları, geleneği göreneği dildeki söz varlığını şekillendirmiştir. Bir dildeki söz varlığı o dilin anlatım gücüyle doğrudan ilişkilidir. Birey kendini dil ile ifade eder. Sözcüksel olarak karşılığı bulunmayan bir kavram, durum ya da varlık ifade edilmeye çalışıldığında anlatım çok uzun ve yorucu hale gelir. Bu durum da söz varlığının ne kadar önemli olduğunu gözler önüne serer (Hengirmen, 2006, s. 41).

Bireyin söz varlığı; kendini yeterli düzeyde ifade etmesine, geliştirmesine, olumlu bir benlik oluşturmada oldukça önemlidir. Söz varlığı yeterli düzeyde gelişmeyen birey duygularını, düşüncelerini, gördüklerini ve duyduklarını karşı tarafa aktarmakta zorluk yaşayacaktır. Bu durum bireyin toplum içerisinde kendine yer edinmesini zorlaştıracaktır. Bireyin sahip olduğu dilin inceliklerini kavraması onun söz varlığına katkı sağlayacaktır.

Türk dilinin tarihsel geçmişi ve gelişimi incelendiğinde ayrıntı sayılabilecek kavramları dahi adlandırabilecek zengin bir ifade gücüne sahip olduğu görülmektedir. Doğa ile iç içe yaşayan, hayvancılık ve tarımla uğraşan, mimari alanda gelişmeler gösteren, ilime ve bilime önem veren Türkler; bu alanlarla ilgili ayrıntılı bir bilgi birikimine sahiptir. Dolayısıyla bu konularda ayrıntılı bir anlatım dili geliştirmişlerdir. Bu anlatım dili yerel ağızlarla, soyut ifadelerin somutlaştırılmasında kullanılan deyimlerle birlikte zenginleşmiştir (Aksan, 2004, s. 49-58).

Dilin söz varlığı ve çeşitliliği, o dile ait birden çok türde sözlüklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sözlük, dilin söz varlığını barındıran eserdir. Bir dilin temel söz varlığının yansıtıcısı olan sözlükler milletlerin duygu ve düşüncelerinin, kültürün yazılı kaynağıdır. İnsanlar kendi ana dillerini öğrenirken o dile ait düşünceleri, duyguları hissetmek ve yaşamak ister. Bu sebeple söz varlığımızı en güzel şekilde öğrenmek ve öğretmek temel hedeflerimizden biri olmalıdır (Karadüz, 2009, s. 8-9).

2.1.2. Söz Varlığının İçerdiği Ögeler

2.1.2.1.Deyimler

Söz varlığı bireyin dili etkili bir şekilde kullanmasında önemli bir işleve sahiptir. Söz varlığının bir ögesi olan deyimler, ortaya çıktığı toplumun kültürel özelliklerinden etkilenir. Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürel özellikleri ile bütünlük sağlamasında deyimler önemli bir yere sahiptir.

Deyimler; bir toplumun hayat görüşünü, yaşantısını, gelenek ve göreneklerini, maddi manevi kültürünü, dili kullanım biçimini yansıtan önemli sözlerdir. Ayrıca deyimler kullanılan dilin iç yapısını, anlamsal açıdan özelliklerini ortaya koyar. Bu özellikleri dikkate alındığında deyimler; bir dilin başka dilden ayrılan yönlerini, kendine özgü oluşunu, kendi anlama ve anlatış biçimi yansıtır (Aksan, 2009b, s. 91). Deyimler; günlük dilde kullanılan, genellikle sözcüklerinin temel anlamlarının dışında en az iki sözcük ile birlikte farklı bir anlama gelecek şekilde kullanıldığı sözcük grupları olarak tanımlanabilir. Aralarında uzak ya da yakın bir ilgi kurularak benzerlik yoluyla bir adın diğerine aktarılmasıyla deyimler oluşur (Aksan, 2021, s. 128-130).

Deyimlerin dilimizde farklı tanımları yapılmaktadır:

Deyimler, çekici bir anlatımla ya da özel bir yapının içinde çoğunlukla kelimelerinin gerçek anlamının dışında kullanıldığı kalıplaşmış sözcük topluluklarıdır (Aksoy, 1988, s. 52).

Çoğunlukla gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı etkileyici ve daha güzel kılan, yaşanan toplum içerisinde benimsenmiş kalıp ifadelere deyim denir (Hengirmen, 2007, s. 7).

Anlatıma akıcılık ve çekicilik katan, genellikle gerçek anlamından farklı bir anlamı oluşturan sözcüklerin bir araya gelerek oluşturdukları kalıplaşmış sözcük topluluklarıdır (Püsküllüoğlu, Türkçe Deyimler Sözlüğü, 1995, s. 7).

Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir (TDK, 2019).

Deyimlerde biçim ve kavram özellikleri vardır. Deyimleri biçimsel olarak ele aldığımızda aşağıdaki özellikleri elde ederiz:

- Deyimler kalıplaşmış ifadelerdir. Deyimleri oluşturan sözcüklerin yerleri değiştirilemez ve deyimleri oluşturan sözcüklerin yerine anlamdaşları kullanılamaz.
- Deyimler kısa ve özlü anlatım araçlarıdır.
- Deyimler en az iki sözcükle oluşturulabilirler. Sözcük öbeği şeklinde oluşturulabileceği gibi cümle şeklinde oluşturulan deyimler de vardır (Aksoy, 2020, s. 16-17).

Deyimleri kavram olarak ele aldığımızda ise;

- Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel anlatım kalıbıdır, kural niteliğinde bir söz değildir.
- Deyimlerde amaç bir kavramı özel kalıp içerisinde çekici, hoş bir anlatımla sunmaktır.
- Deyimlerin çoğunda kalıplaşmış ifadelerden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamının dışındadır. “Devede kulak, ömür törpüsü, balık kavağa çıkınca...” örneklerinde olduğu gibi. Kimi deyimlerde ise sözcükler gerçek anlamının dışında kullanılmaz. “Çoğu gitti azı kaldı, iyiye iyi kötüye kötü...” örneklerinde görüldüğü gibi sözcüklerin kendi anlamı dışına çıkılmamıştır (Aksoy, 2020, s. 18).

Birbirinden farklı pek çok şekilde oluşturulan deyimler, bireyin dil kullanımını zenginleştiren söz varlığı unsurlarından biridir. Bireyin kullandığı deyimler, onun ait olduğu toplumun özelliklerini belirtir. Böylece bireyin oluşturduğu kültürel kimlik ortaya çıkar. İçinde yaşanılan toplumdaki insanların özellikleri, hayata bakış açıları, geleneği, göreneği, yaşayış şekli kültürel kimliğin bir parçası olur. Deyimler ile bu kimlik nesilden nesile aktarılır.

2.1.2.2. Atasözleri

Bir milletin yaşadığı coğrafyada kullandığı dil, halkın geçmişte yaşadıkları ve tecrübe ettikleriyle bağlantılı bir şekilde gelişir. Halkın edindiği tecrübeler sonraki nesle yol gösterici birer değer olarak dile yansır. Bu değerler, yıllar içerisinde gelişerek birikim oluşturur ve kültürel miras olarak dile yerleşir. Nesilden nesile aktarılan bu miras toplumun düzenine, inançlarına, sosyal ve ekonomik yaşantısına dair pek çok unsuru içerisinde barındıran, yaptırımı olmayan kurallara dönüşür.

Atasözleri bir milletin, toplumun yaşamında yüzyıllar boyu edindiği deneyimlerini, maddi ve manevi kültürünün bazı yönlerini o toplumun diline yansıtan, kısa, özlü, ders verici niteliği olan söz varlığı öğelerindendir (Aksan, 2005, s. 189). Darbimesel, deme, mesel, sav olarak da adlandırılan atasözleri; yaşanan toplum içerisinde uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve ortaya çıktığı halka mal olmuş, toplumun yaşayışını yansıtan, öğüt verici sözlerdir (TDK, 2019).

Atasözleri ortaya çıktığı ulusun ortak malı olarak görülmüştür. Bir millet; geçmişten günümüze, uzun yüzyıllar içerisinde zengin yaşam tecrübelerinden çıkarmış olduğu dersleri atasözü haline getirerek insanları bilgilendirmek, bilinçlendirmek, uyarmak istemiştir. Atasözleri genellikle kendi içerisinde bir yargı bildirir. Bu yargılar, “Ağaç yaşken eğilir.” örneğinde olduğu gibi olumlu olabileceği gibi “Akıl para ile satılmaz.” örneğinde olduğu gibi olumsuz da olabilir. Atasözlerinin buruk, emir niteliği taşıdığı da görülür. Atasözlerinin bazıları mecaz, bazıları da gerçek anlamlıdır. Hem mecaz hem gerçek anlam taşıyan atasözleri de vardır. İnsanların farkında olmadan konuşurken yazarken atasözlerine yer verdiği görülür çünkü atasözleri düşünceleri kısa ve özlü bir şekilde anlatmaya yardımcı olur. Anlatımı daha etkili kılar (Çotuksözen, 2004, s. 11).

Ulusun ortak düşüncesini, tutumunu gösteren atasözleri genellikle halka yol göstericidir. Herhangi bir davranışla ilişkilendirilen atasözlerinin doğruluğu herkesçe kabul edilir, ortak bir inanış sergilenir. Ulusun geneline ait olan atasözlerinin biçimsel ve kavramsal açıdan bazı özellikleri vardır.

Atasözlerini biçimsel olarak değerlendirdiğimizde;

- Atasözleri belli bir kalıp içerisinde, değiştirilemeyen sözcüklerden oluşur. Atasözlerini oluşturan sözcüklerin yeri değiştirilemediği gibi bu sözcüklerin yerine sözcüklerin anlamını tamamen karşılayan farklı sözcükler de kullanılamaz.
- Az sözle çok şey anlatması atasözlerinin en temel özelliğidir. Özlü ve kısa sözler olarak nitelendirilir.
- Atasözleri genellikle bir ya da iki cümle şeklindedir, daha uzun olanları çok azdır (Aksoy, 2020, s. 3-4).

Atasözleri genel bir kural halindedir. Bu kuralları kavramsal açıdan değerlendirdiğimizde:

- Uzun süren deyimler sonucunda toplumda yer alan sosyal olayların nasıl oluştuğunu bildiren atasözleri vardır. “Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek içer.” örneğinde olduğu gibi.
- “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.” örneğinde olduğu gibi doğa olaylarının nasıl olduğunu, toplumu nasıl etkilediğini belirten atasözleri vardır.
- “Öfke ile kalkan zararlar oturur.” örneğindeki gibi toplumsal olayların oluşması hakkında bilgi verirken ders verici bir nitelik taşıyan atasözleri vardır. Verilmek istenen mesaj açıkça söylenmez, bireyin ders çıkarması sağlanır.
- “Bugünün işini yarına bırakma, Çirkefe taş atma üstüne sıçrar.” gibi örnekleri olan atasözleri de topluma öğüt verici, doğrudan doğruya ahlak dersi çıkarıcı niteliktedir.
- “Taşıma su ile değirmen dönmez.” örneğinde olduğu gibi belli başlı bazı düşüncelere, gerçeklere dayanarak topluma yol gösterici niteliği bulunan atasözleri vardır.
- Toplumun töresini, geleneği yansıtan “Kız beşikte, çeyiz sandıkta.” gibi atasözleri vardır.

- “Baykuşun kısmeti ayağına gelir.” gibi atasözleri ise toplumun inanışını yansıtır (Aksoy, 2020, s. 5-6) .

Farklı açılardan değerlendirildiğinde dünyanın her yerinde insanların aynı şekilde olduğu görülür. Olaylara, durumlara yönelik verilen tepkilerinde, davranışlarında, yaşamı boyunca edindiği deneyimlerinde, duygu, düşünce ve yaşantısını dile getirdiği sözlerinde, yargılarında toplumlar farklılık gösterse de benzerliklere de rastlanır. Bu sebeple birbiriyle ilişkisi olmayan dil birliklerinin söz varlığı içerisinde bulunan atasözleri farklı toplumlarda birbirine yakınlık gösterir hatta aynı atasözlerine de rastlanır. Birbirinden çok değişik kültürlerin bilgeliklerini yansıttığı ölçüde atasözleri birbirinden ayrılır (Aksan, 2009b, s. 146) .

2.1.2.3. İkilemeler

Dilimizin en önemli özelliklerinden biri kuşkusuz ikilemelerin sıklıkla kullanılmasıdır. İkilemeler; geçmişten günümüze değin Türkçenin hemen her lehçesinde kullanılan, söz dizimi ve yapısı gereği anlambilim çerçevesinde dilin en önemli niteliklerinden birini oluşturmaktadır. Dil çalışmalarında Yunanca hendiadyoin olarak adlandırılan ikilemeler dünya dillerinin çok azında Türkçedeki kullanım sıklığına yaklaşmaktadır. Güçlü bir anlatım olanağı sağlayan ikilemeler Türkiye Türkçesinde yapı ve sözcük türleri bakımından çok zengin örneklerle karşımıza çıkmaktadır (Aksan, 2004, s. 60). “Birer birer, delik deşik, köşe bucak, yalvarıp yakarmak, yorgun argın, düğün dernek, hısım akraba, sarmaş dolaş, gürül gürül, şırıl şırıl” gibi sözcük gruplarını ikilemelere örnek olarak gösterilebilir. Verilen örneklerden de anlaşıldığı gibi ikilemeler birbiriyle ilişkili sözcüklerin bir araya gelerek aynı, yakın veya zıt anlamlı kelimelerin tekrarı ile sözdiziminde belli bir ahenk oluşturan dil unsurlarıdır (Korkmaz, 1992, s. 82). Açıklamalar nezdinde ikilemeler kendi içerisinde değerlendirildiğinde ikilemelerin belli başlı özelliklere sahip olduğu görülür:

- İkilemeleri oluşturan sözcüklerin yerleri kesinlikle değiştirilemez. Kalıplaşmış olmaları ikilemelerin en temel özelliklerinden biridir.

- İkilemeleri oluşturan sözcüklerin bazıları tek başına kullanılamaz. “İvır zıvır, eski püskü, çoluk çocuk, karman çorman” örneklerindeki gibi ıvır, zıvır, püskü, çoluk, karman, çorman sözcükleri tek başına anlamlı olmayan sözcüklerdir. İkilemeleri oluşturan sözcükleri birbirine bağlayan bir bağ bulunmaktadır.
- “Bağ bahçe, çul çaput, kol kanat, din iman” gibi örneklerde de görüldüğü gibi ikilemeleri oluşturan sözcüklerde az heceli sözcük önce gelir, çok heceli sözcük daha sonra kullanılır.
- “Ana baba, ara sıra, el pençe, akça pakça” örneklerinde ikilemeleri oluşturan sözcüklerde ünlü ile başlayan sözcüklerin ünsüz ile başlayanlardan önce geldiği görülür (Çoraklı, 2001).
- İkilemelerde durum ekleri kullanılabilir. “El ele, göz göze, omuz omuza” ikilemeleri isim çekim eki alan ikilemelerden bazılarıdır. Diğer dillerde bu ekin görevini “adam gibi adam” kelime grubunda kullanılan ilgecin üstlenmesine rağmen Türkçede durum ekleri kullanılır (Sebzecioğlu, 2021, s. 162-163).
- İkilemeler cümle içerisinde ad, sıfat, belirteç görevinde kullanılabilir.
- Farklı sözcük türlerine ait sözcükler bir araya gelerek ikilemeleri oluşturabilir. “Serin serin” örneğinde sıfatların, “bölük bölük” örneğinde belirteçlerin, “otura kalka” örneğinde ulaçların, “durmuş oturmuş” örneğinde çekimli fiillerin bir araya gelerek ikilemeleri oluşturduğu görülür (Aksan, 2004, s. 60-64).
- İkilemeleri oluşturan sözcükler ayrı ayrı yazılır ve bu sözcüklerin arasına herhangi bir noktalama işareti konulmaz (Püsküllüoğlu, 2008, s. 24).

İkilemeler, oluşumları açısından çeşitli sınıflandırmalar yapılarak farklı başlıklar altında toplanabilir.

1. “Birer birer, teker teker, dura dura, bekleye bekleye” şeklindeki gibi aynı sözcüğün tekrarıyla oluşturulan ikilemeler.
2. “Ev bark, belli başlı, delik deşik, düğün dernek, bitip tükenmek, yalan yanlış” şeklinde kurulan eş veya yakın anlamlı sözcüklerin bir araya gelerek oluşturduğu ikilemeler.

3. “Bata çıka, yaz kış, iyi kötü, alt üst, düşe kalka, az çok” örneklerinde görüldüğü gibi karşıt anlamlı sözcüklerin tekrarıyla oluşturulan ikilemeler.
4. “Ayak mayak, güzel müzel, yaka maka, kutlu mutlu” örneklerinde olduğu gibi ilk sözcüğün ön sesi değiştirilerek “m” sesi getirilerek oluşturulan ikilemeler (Korkmaz, 1992, s. 82-83).

Aynı zamanda Korkmaz (1992), ikilemelerden bahsederken “ikilemeli tamlama” başlığına da yer vermiştir. İkilemeli kelimelerden kurulu tamlama olarak nitelendirmiş ve “güzeller güzeli, tatlılar tatlısı, anaların anası, arslanların arslanı” örneklerini vermiştir.

Aksan (2009), ikilemelere dair yine benzer bir sınıflandırmayı şu şekilde yapmıştır:

1. Ad, sıfat, belirteç gibi sözcük türlerinden alınan ögelerle oluşturulmuş eş anlamlı veya yakın anlamlı denilebilecek yinelemelerle oluşturulan ikilemelere “hatır gönül, ezile büzüle, eksik gedik, kol kanat, bakan eden, it köpek, kir pas” gibi örnekler vermiştir.
2. Farklı sözcük türlerinden oluşan aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla ortaya çıkan ikilemelere “sabah sabah, kara kara, derin derin, salkım salkım, didik didik, sıra sıra” örneklerini vermiştir.
3. Aynı sözcüğün yakın seslere sahip ve bazen de anlamı olmayan farklı bir sözcükle birleşerek oluşturduğu ikilemelere “ağlaya sıklaya, tek tük, çoluk çocuk” örneklerini vermiştir.
4. “Dip doruk, dost düşman, irili ufaklı, güle ağlaya” örneklerinde görüldüğü gibi birbiriyle zıt anlamlı ögelerle kurulan ikilemelere yer vermiştir.
5. Doğadaki seslerin canlandırılmasıyla oluşan yalnızca bir fiil, oluş, durum belirten ikilemelere “bıcır bıcır, fosur fosur, hüngür hüngür, hapır hupur” örneklerini vermiştir. Birden fazla eylemi belirten ikilemelere ise “patır patır, şıkır şıkır” gibi örnekler vermiştir. Derece belirten yansıma sözcükten oluşan ikilemelere ise “fokur fokur, kıtır kıtır” örnekleri sıralanmıştır (Aksan, 2009b, s. 65-69).

Cümleye önemli bir anlatım gücü ve etkinlik kazandıran ikilemeler anlam açısından ele alındığında herhangi bir kavramı, durumu güçlendirme, pekiştirme özellikleri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İkilemeler bazen yansıma niteliği kazanan kelimelerle bir araya gelince üçleme olarak adlandırılabilir örnekler ortaya çıkmaktadır. “Yanık ses taş binada çın çın çınıyordu.” örneğinde olduğu gibi Türkçenin ikilemelerin zengin anlatım gücünden faydalandığını büyük ölçüde ortaya koymaktadır (Aksan, 2009a, s. 175-176).

2.1.2.4.Argo

Topluma mal edilen argo, genel dildeki kelimelere bazı özellikler katarak sosyal hayatın içerisinde kendine özgü kelimelerden oluşan özel bir dil haline gelmiştir. Toplumdaki küçük sosyal grupların genel dilden ayrılarak genel manada gizli sayılabilecek duygu ve düşüncelerini anlatmak için var olan canlı dilin içerisinde ortak bir iletişim dili geliştirmişlerdir. Bu geliştirilen dil, ana dilin içerisinde yer alan belli zümrelerce konuşulan yardımcı dil olarak nitelendirilmektedir (Devellioğlu, 1980, s. 13-14).

Argo, aynı mesleği paylaşan ya da toplulukta yer alan insanların ortak dildeki bazı kelimelerde değişiklik yaparak bu kelimelere özel anlamlar yükleyip dilin lehçelerinden, eskiyen unsurlarından faydalanarak herkesin anlayamayacağı şekilde oluşturulan kelime, deyim ve mecazlı söyleyişlere denir. Argo toplum içerisinde sadece belli meslek dallarıyla ilişkilendirilmez. Halk arasında tulumacıların kullandığı kaba saba “külhanbeyi dili” olarak da adlandırılır. Asker argosu, öğrenci argosu, kalaycı argosu gibi farklı çeşitleri vardır (Korkmaz, 1992, s. 13).

Argo; ortaya çıktığı toplumun bir kesiminin birbirini tanımada, farklı gruplardan ayrılmasında ve ortaya çıktığı grubun devamlılığının sağlanmasında önemli rol oynar. Toplum içinde davranışları bakımından belli gruplara ayrılanlar çeşitli argo sözlerin doğmasına zemin hazırlamaktadır. Çünkü bu gruplar kendi aralarında farklı bir dil kullanarak iletişimlerini sağlamaya çalışır ve gizli bir dil oluştururlar. Böylece toplumun diğer kesimlerinden ayrı bir iletişim kaynakları olur (Aktunç, 1998, s. 375-376).

Argo, alan argosu ve genel argo olarak iki farklı kategoride değerlendirilir. Alan argosu belli bir kesimin kendi çevrelerinde, genel toplumdan ayrı, yaşayış biçimleri birbirine yakın ve benzer olan gruplarca oluşturulmuş deyimler ve sözcükler bütününden oluşan konuşma biçimidir. Genel argo ise, alan argolarına ait söz varlığının zaman içerisinde oluşturduğu sözcük dağarcığına dayalı konuşma şeklidir (Aktunç, 1998, s. 16).

Günümüzde argonun sınırlarını çizmek pek kolay değildir. Hangi kelimelerin, deyimlerin argo olduğunun tespiti mümkün olmamaktadır. Ancak “argo” denilen bu dilin ana hatları geniş bir şekilde şöyle çizilebilir:

- Argo sözcükler ortaya çıktığı dilin kurallarına bağlıdır. Ortaya çıktığı dili bilmeyen kişiler tarafından argo sözcükler anlaşılamaz, anlamına uygun bir şekilde de kullanılamaz.
- Argo sözcüklerden oluşan bir cümle hiçbir zaman baştan sona özel kelimelerden meydana gelmez. Her argo bağlı bulunduğu dil ile kendi sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşur.
- Günlük dilde kullanılan kelimelerin argo sayılabilmesi için kendi sözlük anlamının dışında kullanılması gerekir. Örneğin “inek” sözcüğü günlük dilde dişi sığır anlamına gelirken akılsız, aptal gibi hakaret içerikli anlamları da barındırır. Bu ikinci anlam argo sayılmaz günlük dil içerisinde değerlendirilir.
- Her dilin içerisinde birden fazla gruplara bağlı çeşitli argolar vardır. Argo kendisini konuşan topluluğa göre değişir. Beyoğlu argosu, Adana argosu gibi örnekler bölgesel argolar grubuna girerken hapisane argosu, kumarbaz argosu, öğrenci argosu kendisini konuşan topluluğa göre diğer gruplardan ayrılır. Mesleki argo ise hırsız argosu, şoför argosu gibi çeşitleri olan gruplardır.
- Herhangi bir kavramı ifade etmek için birden fazla sözcük kullanılabilir, farklı dillerden alıntı yapılabilir. Örneğin “çocuk” kelimesi ele alındığında “bızdık (Ermenice), çoni (Çingenece), fırlama, kopil (Romence), velet (Arapça)” argo sözcüklerinin kullanıldığı görülür.

- Sözlü bir dil olan argo, değişime açıktır. Herkesçe bilinir olmaya başlayan argo sözcükler argo olmaktan çıkar, günlük dilin alanına girer (Aslan, 2015, s. 199-200).

2.1.2.5.Kalıp Sözler

Toplumların hemen her kesiminde belli durumlar üzerinde söylenen, duyguları düşünceleri yansıtan, geçmişten beri süreklilik haline gelen çeşitli sözler vardır. Bir kişiden yardım alındığında, uzun zamandır görüşülmeyen biriyle karşılaşıldığında, selamlaşırken veya vedalaşırken gibi örneklerin sayıca çoğaltılabileceği pek çok durum karşısında söylenmesi gelenek haline gelmiş sözler toplumun kültürünü ve yaşantısını da ortaya çıkarır. Yabancı dil olarak dilbilgisi kurallarını çok iyi bir şekilde öğrenen bir birey “el öpenlerin çok olsun, gözünü seveyim, Allah acısını unutturmasın” gibi ifadeleri kavramakta zorlanabilir. Dolayısıyla dil bilgisi kuralları bir dilin tüm özelliklerinin kavranmasında tek başına yeterli değildir, dilin ortaya çıktığı toplumun kültürünün de iyice bilinmesi gerekir (Aksan, 2009b, s. 163-165). Bir toplumun geleneğini, göreneğini, birbirleriyle ilişkilerini, ilişkilerindeki ayrıntıları, kültürünü yansıtan sözler kalıp söz olarak adlandırılmıştır (Erol, 2007, s. 1).

Sabah karşılaştığımız kişilere “Günaydın”, yemek yiyenlere “Afiyet olsun”, yeni ev alana “Hayırlı olsun” gibi kalıp ifadeler bireylerin ezberlediği, hafızada tutmak için çalıştığı sözler değildir. Belli durumlar karşısında toplumda söylenmesi benimsenen dil birimleri olarak kullanılan kalıp sözler, ortaya çıktığı toplumun yaşantısıyla ilgili ipuçları da verir (Gökdayı, 2009).

Aksan (2004) kalıp sözleri ilişki sözleri olarak tanımlamaktadır. Türkçe ilişki sözleri bakımından oldukça zengin bir dildir. Türkçede yer alan kalıp sözlerin bir kısmı farklı dillerde rastlamak pek mümkün değildir. Örneğin “güle güle” sözcüğü farklı durumlar için kullanıldığında bambaşka anlamlar taşıyabilir. Yeni bir kıyafet alındığında “güle güle giy”, eline para geçen bir kimseye “güle güle harca”, yeni ev alan bir kişiye ise “güle güle otur” gibi değişik kullanımları mevcuttur.

Kalıp sözler yapı, anlam, işlev ve bağlamına göre dört farklı kategoriye ayrılarak sınıflandırılır. Sözcük sayısına göre “Aferin, Allah aşkına, Bugün git yarın gel” gibi örnekler kalıp sözlerde yapısına göre değerlendirilmektedir. Sözcüklerin günlük dildeki gerçek anlamına veya mecaz anlamına göre “Görüşmek üzere, Buyurun” gibi örnekler anlamına göre incelenir. “Başınız sağ olsun, güle güle, nazar değmesin” gibi ifadeler de içinde bulunulan duruma yönelik işlevine göre kullanılan kalıp sözlerdendir. “Geçmiş olsun, maşallah” sözleri de bağlamına göre sınıflandırılan kalıp sözlerdir (Gökdayı, 2008) .

Gökdayı (2008), kalıp sözleri kullanım amacına göre farklı başlıklar altında incelemiştir:

- “Güle güle oturun, Allah razı olsun, Allah ne muradın varsa versin” örnekleri hayır dua ve iyi dilek bildiren kalıp sözlerdendir.
- “Lanet olsun, Allah kahretsin, Allah cezasını versin” gibi kalıp sözler küfür, beddua, ilenç bildirir.
- “Güler misin ağlar mısın, Allah aşkına, Aklına şaşayım” ifadeleri insanlar duygusal tepkilerini dile getirirken kullanır.
- “Selamünaleyküm, Günaydın, İyi günler, Merhaba” gibi kalıp sözler selamlaşma bildirir.
- “Hoşça kal, Görüşmek üzere, Allah’a ısmarladık” ifadeleri ayrılırken kullanılır.
- “İyi saatte olsunlar, Şeytan kulağına kurşun” örnekleri toplum içerisinde yerleşen batıl inançların göstergesidir.
- “Saatiniz var mı, Sadede gelelim, Bana müsaade” gibi kalıp sözler bir istekte bulunulacağı zaman kullanılır.
- “Senden iyi olmasın, Sözünü balla kestim” örneklerini konuşan veya dinleyen yüceltileceği zaman kullanılır.
- “Baş üstüne, Eyvallah, Emredersiniz, Amin” gibi ifadeleri bir istek kabul edilirken ya da reddedilirken kullanılır.

- “Kendine dikkat et, Benden günah gitti, Alacağın olsun” gibi kalıp sözler dinleyen eleştirilirken, uyarılırken ya da tehdit edilirken kullanılır.
- Genel bir davranış, düşünce bildirileceği zaman “Korkunun ecele faydası yoktur, Tarih tekerrürden ibarettir” gibi kullanımlara rastlanır.
- “Elçiye zeval olmaz, Ellerinizden öperim, Küçüklerin gözlerinden öperim” gibi kalıp sözlerin töre, gelenek ve kültürel değer yansıttığı görülür.
- “Allah bilir, Günah, Allah’tan geldi” gibi kalıp sözler dini inançları yansıtır.
- “Eş olarak kabul ediyor musun, Merhumu nasıl bilirdin” kalıp sözleri ise soru sorup cevap istenilen durumlarda kullanılır.
- “Af edersin, Kusura bakma, Özür dilerim” örnekleri özür bildiren kalıp sözlerdendir.
- “Aferin, Berhudar ol, Su gibi aziz ol” ifadeleri sembolik olarak ödüllendirme bildiren kalıp sözlerdendir.
- “Sağ olun, Elinize sağlık, Zahmet oldu” örnekleri minnet, teşekkür bildiren kalıp sözler arasındadır.

2.1.2.6.Terimler

Terimler bir dilin söz varlığını oluşturan en önemli öğelerinden biridir. Ana dilin kelime hazinesi terimlerin kaynağını oluşturmaktadır. Genel dilde yer alan kelimeler zamanla herhangi bir alana özgü anlam kazanarak terim özelliği gösterebilir (Şahin, 2006). Korkmaz (1992) terim anlamı; bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi uzmanlık gerektiren alanların kendilerine özgü kelimelerine verilen sınırlı anlamı olan ad olarak nitelendirmiştir. “Dil bilimi, benzeşme, özgül ağırlık, atardamar, yer çekimi, dörtgen” örneklerinde de görüldüğü gibi farklı meslek dallarında karşılıklı bulunan dil öğeleri terim olarak değerlendirilmiştir. Terimler toplumun her kesimi tarafından kullanılmaya başlandığında terim anlam özelliğini yitirebilirler. Buna karşılık ilgili olduğu alanın sözlüğünde varlığını sürdürmeye

devam edebilirler. “Radyo, telefon, demokrasi” gibi sözcükler hemen her dilde yaygınlaşarak kullanıldığı için terim anlam özelliğini kaybetmiştir. Ancak bağlı bulundukları alanların sözlüklerinde yer almaya devam etmektedirler (Aksan, 2004, s. 160). Terim üzerine yapılan açıklamalar ışığında terimlerin genel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Terimler herhangi bir alana ait kelimeler olduğu için onları günlük dilin bir parçası olarak görmek mümkün değildir.
- Bilim, sanat, edebiyat, spor gibi alanlara ait tanımı tek olan farklı bir anlam taşımayan sözcüklerdir.
- Kendisine ait bir meslek, uğraş alanı olan sözcüklerdir (Alkol & Deniz, 2016) .
- Türkiye Türkçesinin son dönemlerine bakıldığında terimlerde Türkçeleşme, özleşme olduğu görülmektedir. Farklı dillerden alınan uzun tanımlamalar bırakılarak yerlerine Türkçe terimler kullanılmaya başlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk’ün kendisinin yazdığı ve Türk Dil Kurumunun hiçbir değişiklik yapmadan yayınladığı “geometri” kitabında ilk kez kullandığı “açı, bölü, çarpı, eğik” gibi terimlerin günümüzde eski karşılıkları neredeyse hiç kullanılmamakta, bilinmemektedir (Aksan, 2004, s. 160-161).

2.1.2.7.Yerel Ağıza Yönelik İfade

Oldukça geniş bir alanda yaşam süren Türklerin geçmişten günümüze uzanan süreçte değişen, kaybolan dil özelliklerinin izini sürmek ağızlar sayesinde mümkün olmuştur. Yaşanılan coğrafya, etnik yapı, siyasi özellikler ve ekonomik unsurlar yerel ağzın oluşumunda oldukça belirleyicidir (Kaynak, 2020). Türkiye Türkçesinde İstanbul ağzı, Aydın ağzı, Taşra ağzı, Konya ağzı, Anadolu ağzı gibi konuşma biçimleri olan “ağız” terimi; bir dilin ya da lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diliyle tamamen örtüşmeyen, farklılıkları bulunan sözcüklerden oluşur (Korkmaz, 1992, s. 4). Bir ülkenin çeşitli bölgelerinde ya da şehirlerinde söyleniş bakımından birbirinden farklı, ses ve şekil ayrılıkları gösteren kelimeleri dilin ağız özelliklerini gösterir (Ergin, 2009, s. 10) .

Ağızların farklı özellikleri vardır:

- Literatürde belli bir lehçenin içerisinde konuşuluyor olması,
- İçerisinde yer aldığı lehçeden sözdizimi, yapı ve ses açısından farklılıklar göstermesi,
- Aynı lehçe içerisinde gösterdiği farklılıklar o dili konuşanların iletişimine engel olmaması, karşılıklı anlaşmanın sağlanması,
- Belli bir bölgeye, topluluğa ait söyleyiş özelliği olarak kendini göstermesi,
- Resmi ortamlarda tercih edilmemesi ve toplumun bazı kesimlerince standart dile göre saygınlığının düşük olması (Kaynak, 2020).

Dil, bir milletin atalarından kalan en önemli, en kıymetli miraslardan biridir. Milletin yaşantısından, kültüründen, geleneğinden ve pek çok özelliğinden izlere dil üzerinde yapılan incelemeler sayesinde rastlanır. Ağızlar, farklı bölgelerin özelliklerini yansıttığından bir ulusun tarihinin bilinmeyen yönlerinin ortaya çıkarılması açısından oldukça önemlidir (İleri, 2022, s. 1-2). Yerel ağız genel dilin olanaklarını kullanma konusunda oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Gerek soyut kavramların adlandırılıp türetilmesinde gerekse günlük dilde bulunmayan kullanılmayan insanların davranışlarının, niteliklerinin dile getirilmesinde ana dilden büyük ölçüde faydalanmıştır. Yerel ağızlarda ortaya çıkan sözcükler zaman içerisinde günlük dilde kullanılmaya ve yayılmaya başlamış, dilde sadeleşme çabaları neticesinde de genel dilin içerisine alınarak kalıcı hale gelmiştir (Aksan, 2005, s. 139).

2.2. SÖZ VARLIĞININ ÖNEMİ

Söz varlığı için sözcük hazinesi, kelime dağarcığı, kelime hazinesi, vokabüler gibi farklı adlandırmalar yapılmaktadır. Söz varlığı denilince bir dildeki sözcüklerin tamamı o dilin söz varlığını gösterir düşüncesi akla gelir. Ancak söz varlığını bu şekilde düşünüp yorumlamak doğru değildir. Söz varlığı bir dili kullanan toplumun kültürü, düşünce yapısı, dünyaya bakış açısını yansıtan en önemli araçtır. Söz

varlığını basit bir şekilde sözcükler bütünü olarak anlamak doğru değildir (Şahin, 2006).

Bir dilin söz varlığı o dilin tarihini, geçmişini aydınlatır; dili kullanan toplumun kültürünün öğretilmesinde önemli bir rol oynar. Kullanılan söz varlığı ile toplumun maddi ve manevi kültürü gelecek nesillere aktarılır. Değişen ve gelişen dünyada ortaya çıkan yenilikler, farklı dillerle olan etkileşimler dili etkiler ve bu etki söz varlığına yansır. Bu durum söz varlığının kendini yenileyerek canlı bir şekilde toplumsal değişikliklerin yansıtıcısı olduğunu gösterir (Hotaman, 2012).

Toplumu oluşturan bireyler kültürünü öğrenebilmek için dilin olanaklarını kullanır. Bireyin toplum içindeki değişime ve gelişime ayak uydurabilmesi, kültürüne sahip çıkabilmesi için dilin söz varlığına hakîm olması gerekir. Bireyin söz varlığı zenginliği toplum içerisinde kendisini rahat bir şekilde ifade edebilmesi ve öz güven sağlaması açısından önemlidir. Yazılı ve sözlü anlatımlarda seçilen kelimelerin yerinde kullanımı ifadelerin akıcılığını ve tutarlılığını sağlar. Bu da bireyin sahip olduğu söz varlığının zengin olmasıyla ilişkilidir. Geniş bir söz varlığı anlatımın karşı tarafa net bir şekilde iletilmesine, anlatılanların da açık bir şekilde kavranmasına ve anlaşılmasına yardımcı olur (Göçer, 2009).

İnsanların yaşadıklarını, hissettiklerini, duyduklarını, gördüklerini bir başkasına aktarabilmeleri için kelimelere ihtiyaçları vardır. Anlama ve anlatma kapasiteleri ile söz varlığının zenginliği arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Buradan edinilen sonuca göre söz varlığı bireyin hayatında önemli bir işleve sahiptir. Bireyin sahip olduğu söz varlığı onun zihinsel becerilerini harekete geçirir; anlama, anlatma, kavrama, düşünme, karar verme, sorgulama gibi pek çok zihinsel aktivitenin gerçekleştirilmesini sağlar. Temel dil becerilerinin etkin kullanımı, yazılı ve sözlü iletişimin etkili olması söz varlığının zenginliğine bağlıdır (Karatay, 2007).

İnsanlar dünyayı anlamak ve değiştirmek için dil ile birlikte zihinsel becerilerini kullanır. Bireyin sahip olduğu söz varlığı sayesinde dünya daha anlaşılır bir hale gelir. Söz varlığı güçlü olan bireyin zihinsel becerileri aktifleşir, kişisel ve kültürel gelişimine katkı sağlanır. Böylece bireyin hayatı boyunca öğrenmesinin

devam etmesine, geleceğine yön vermesine ve kendini gerçekleştirmesine olanak tanınır (Güneş, 2016).

Söz varlığı insanların dört temel dil becerisine “dinlemesine, konuşmasına, okuyup yazmasına” kaynaklık teşkil eder. Söz varlığı zengin bireyin hayal gücü, düşünce ufku genişler; anlama ve anlatma evreninin sınırları genişler. Çünkü insanlar ancak tanıdıkları, bildikleri ölçüsünde düşünebilir ve anlamlandırabilirler. Anlama ve anlatma becerisi kazanımı yaşam boyu devam eder ve söz varlığının zenginliğiyle de doğrudan ilişkilidir. Sözcük dağarcığında var olan sözcükler dinleme ve okuma sürecinin başarılı bir şekilde tamamlanmasını sağlar. Bu süreçte birey yeni kelimeler edinir ve bu kelimeler sözcük dağarcığına aktarılır. Konuşma ve yazma becerilerinin kullanımında birey sözcük dağarcığında var olan kelimeleri kullanarak anlatma becerisini canlı tutar. Buradan hareketle söz varlığı gelişmiş bireyin temel dil becerileri de gelişir veya temel dil becerileri gelişmiş bireyin söz varlığı gelişmiştir sonucuna ulaşılır (Özek & Yalçın, 2006).

Dil, iletişim becerilerinin temelini oluşturur. Bireyin dili kullanma becerisi iletişimini aynı oranda etkiler. Bireyin edindiği söz varlığı karşılıklı iletişimde etken bir faktördür. Kelime bilgisi, dile hakimiyet sağlıklı iletişim kurmanın en önemli faktörlerindendir.

2.3. SÖZ VARLIĞI VE ÇOCUKLUK DÖNEMİ

Bireyin hayatını genel olarak değerlendirdiğimizde bebeklik, çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi dönemlere ayırabiliriz. Bireyin doğduğu andan iki yaşına kadar geçirdiği süreyi bebeklik, iki yaşından ergenlik dönemine kadar geçirdiği süre ise çocukluk olarak değerlendirilir. Bu dönem içerisinde bulunan her birey çocuk olarak tanımlanır (TDK, 2023). Çocuğun gelişimini destekleyen hem ayrı ayrı hem de genel bir bütün olarak değerlendirebileceğimiz özellikler vardır. Fiziksel, zihinsel ve dil gelişimi çocuk için bir bütünün parçaları şeklinde birbirini etkileyen çok önemli unsurlardır. Bu unsurlardan herhangi birinin gelişiminde ortaya çıkacak bir problem bireyi bütünüyle etkiler. Çocuğun fiziksel olarak sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi kalıtım özelliklerine, beslenme ve çevresel faktörlere bağlıdır. Zihinsel gelişimde de

aynı faktörler etkilidir ancak çocuğun etrafındakilerle kuracağı iletişim, çocuğa karşı tutululan tavır davranış, kültürel ortam ve içinde bulunduğu eğitim düzeni de çok önemlidir. Çocuklukta dil gelişimi üzerinde durulması ve dikkatle izlenmesi gereken bir süreçtir (Temizyürek, 2007) .

Dil edinimi yapısıyla doğan çocuk, dilini anne babasından ve çevresinden öğrenmeye başlar. Birkaç kelimeyle ihtiyaçlarını, isteklerini belirterek başladığı bu öğrenme süreci ana dilini kavrayarak devam eder. Çocuğun ailesinden ve çevresinden öğrendiği ana dili okullarda verilen eğitimlerle dilin kurallarını ve inceliklerini edinerek devam eder. Ana dili edinimi dört temel becerilerinin üzerine kurulur. Dört temel beceri okuma, dinleme, konuşma ve yazma alanlarından oluşmaktadır (Temizyürek, 2003). Anlama ve anlatma yönünü ortaya çıkaran bu dört temel dil becerisi çocuğun sahip olduğu söz varlığı ile sıkı bir ilişki içerisinde.

Çocuğun söz varlığı dil gelişimi için oldukça önemlidir. Çocuk, dinleme ve okuma becerileriyle öğrendiği yeni sözcükleri yazma ve konuşma becerileriyle uygulamaya döker. Burada çocuğun kelimeleri anlamına ve yerine göre doğru kullanması söz varlığı zenginliğini ortaya çıkarır (Baş, 2016). Çocuklukta edinilen sözcüklerin sayısı arttıkça çocuğun kendini ifade etmesi ve algıladığı nesneleri, hissettiği duyguları tanımlaması kolaylaşır.

Söz varlığı zengin olan bir çocuk okuduğunu ve dinlediğini daha iyi anlar. Yazarak, konuşarak duygularını ve düşüncelerini kolay bir şekilde aktarır. Daha rahat iletişim kuran çocukların hayata hazırlanmaları, özgüvenli ve başarılı olmaları açısından söz varlığı bu dönemde oldukça önemlidir (Aktaş, 2016).

Aile ve çevre ile başlayan söz varlığı kazanımı planlı sözcük öğretimleriyle zenginleştirilir. Okullarda Türkçe derslerinin en önemli amaçlarından birisi sözcük öğretimi yoluyla bireyin söz varlığını zenginleştirmektir. Öğrencinin yaşına, gelişim düzeyine bağlı olarak sözcüğün ve sözcük gruplarının öğretimi kademeli bir şekilde sağlanır. Öğrencinin zihinsel seviyesi somut ve soyut ifadeleri kavraması açısından önemlidir. Bu sebeple çocuğun gelişim düzeyi ile öğrenilecek sözcük ve sözcük grupları arasında bağlantı vardır. Bu durum çocuğa söz varlığının planlı, düzenli ve sistemli bir şekilde öğretme gerekliliğini zorunlu kılar (Kaya, 2008).

Çocukluk döneminde yapılan söz varlığı çalışmaları öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde, merak uyandırıcı, kalıcı öğrenmeler sağlayacak şekilde olmalıdır. Söz varlığı öğrenimi için Türkçe derslerindeki metinlerden ve etkinliklerden yararlanılmaktadır.

2.4. TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMI VE SÖZ VARLIĞI

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı tematik yaklaşım temel alınarak hazırlanmış olup 1-8. Sınıf düzeylerini kapsamaktadır. Tüm sınıf düzeylerinde sekiz tema ve on altı konu önerisinde bulunmuştur. Her temada dört metin yer almaktadır. Metin seçiminde aranacak özellikler programda açık bir şekilde belirtilmiştir.

Programda bireyin sahip olması beklenen değerlere, yetkinliklere yer verilmiş ve programın amaçları, hedefleri açıklanmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı bireyin kazanımlar ve etkinlikler yoluyla dört temel dil becerisi olan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmelerini, ana dilin zenginliklerinin farkına varmasını ve Türkçeyi doğru, güzel, etkili kullanmasını hedeflenmektedir. Böylece öğrenciler sadece Türkçe dersinde değil disiplinlerarasılık yoluyla diğer derslerde ve günlük hayatta da dil sevgisi ve bilinci kazanarak öğrenme sürecinde daha verimli olacak, kendilerini hayata hazırlamalarına yardımcı olacaktır. Öğrencilerin bilgiyi merak edip araştırmasına, keşfetmesine, öğrendiklerine eleştirel bakışla yaklaşmasına olanak tanıyan Türkçe Öğretim Programı temalar yardımıyla milli, manevi, kültürel değerlerimizi de yansıtarak bireyin duygu ve düşüncelerine, bilgi birikimine katkıda bulunur.

Türkçe Öğretim Programında yer alan dört temel dil becerilerinin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği farklı amaç ve kazanımları vardır. Programda bu becerilerden ilk olarak dinleme/izleme becerisi yer alır. Dinleme/izleme becerisi öğrencilerde dil ve iletişimini geliştirmenin yanı sıra düşünme, sorgulama, eleştirme, sözsüz iletileri kavrama gibi zihinsel becerileri geliştirmeyi amaçlamıştır. Konuşma becerisinin amacı ise öğrencilerin hazırlıklı veya hazırlıksız bir şekilde yapacağı konuşmasını vurgu ve tonlamayı kullanarak kelimeleri doğru bir şekilde seslendirmek, uygun beden diliyle de desteklemeyi öğretmektir. Bir diğer beceri olan

okuma becerisi kendi içerisinde üç farklı alt başlığa ayrılarak öğrencilerde akıcı okuma, söz varlığını geliştirme ve anlama becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Programda son sırada yer alan yazma becerisi öğrencilerin temel yazım ve dil bilgisi kurallarını kavramak, anlatım biçimlerinin farkına varmak ve metnin tür bilgisini öğrenmek gibi farklı kazanımları edinmeleri amaçlanmıştır (MEB, 2019).

Türkçe Dersi Öğretim Programı öğrencinin dil becerilerinin ve yeterlilik seviyesinin en üst düzeye çıkarılmasını bireyin tüm alanlardaki gelişiminin öncelikli koşulu olarak kabul etmektedir. Programın özel amaçları arasında “okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirilmelerinin sağlanması” (MEB, 2019) ifadesi yer almaktadır. Programda söz varlığının zenginleştirilmesi çocuğun anlama becerisi, duyuşsal ve bilişsel gelişimiyle ilgili bir bütün olarak görülmektedir. Ayrıca program söz varlığını çocuğun duygu ve düşünce dünyasının, hayallerinin sınırları açısından bir vasıta olarak değerlendirmektedir (Maden, 2021).

2.4.1. 2019 MEB Türkçe Öğretim Programı Söz Varlığı Kazanımları

Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan dört temel dil becerisi alanında her sınıf düzeyi için belirlenmiş kazanımlar bulunmaktadır. Bu kazanımlar öğrenme alanlarına göre sınıflara dağıtılmıştır. Aynı kazanımın farklı sınıf düzeyinde yer aldığı da görülmektedir. Ancak bu kazanımlardan bazılarının üst sınıflarda kazanım açıklaması olarak farklı içerikleri mevcuttur.

Söz varlığı kazanımları programda okuma becerisi alanında ayrı bir başlık altında yer almıştır. Bazı söz varlığı kazanımlarının da üst sınıflarda içerik değişikliği yapılarak devam ettiği görülmektedir. Genel olarak tekrar eden kazanımların dil bilgisi içerikli olduğu anlaşılmaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı ikinci kademedeki farklı sınıf düzeylerinde yer alan söz varlığı kazanımları şu şekildedir:

Tablo 1 : 5. Sınıf Söz Varlığı Kazanımları

T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük,

atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.

b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturma teşvik edilir.

T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.

T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.

T.5.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.

T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder.

T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.

Yapım ekleri ezberletilmez, işlevleri sezdirilir. Kelime türetmenin mantığı kavratılır.

(MEB, Türkçe Öğretim Programı, 2019)

Tablo 2: 6.Sınıf Söz Varlığı Kazanımları

T.6.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.

b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturma teşvik edilir.

T.6.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.

T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.

İsim çekim ekleri (çoğul eki, hâl ekleri, iyelik ekleri ve soru eki) üzerinde durulur.

T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.10. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.

T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.13. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.

Ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen ifadeleri üzerinde durulur.

(MEB, Türkçe Öğretim Programı, 2019)

Tablo 3: 7. Sınıf Söz Varlığı Kazanımları

T.7.3.5. Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.

b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturma teşvik edilir.

T.7.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.

T.7.3.7. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.

Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.

T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.

T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.

a) Fiil çekim ekleri (kip ve kişi ekleri) üzerinde durulur.

b) Fiillerde anlam kayması konusu üzerinde durulur.

T.7.3.10. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.

T.7.3.11. Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.

İş (kılış), oluş ve durum fiillerinin anlam özellikleri üzerinde durulur.

T.7.3.13. Anlatım bozukluklarını tespit eder.

Anlam yönünden anlatım bozuklukları üzerinde durulur.

(MEB, Türkçe Öğretim Programı, 2019)

Tablo 4: 8. Sınıf Söz Varlığı Kazanımları

T.8.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.

b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.

T.8.3.6. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.

T.8.3.7. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır

T.8.3.8. Metindeki anlatım bozukluklarını belirler.

Dil bilgisi yönünden anlatım bozuklukları üzerinde durulur.

T.8.3.9. Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.

Fiilimsilerin türleri fark ettirilir. Ekler ezberletilmez.

T.8.3.10. Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.

Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, kısaca, böylece, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.

T.8.3.11. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.

(MEB, Türkçe Öğretim Programı, 2019)

2.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Geçmişten günümüze söz varlığı alanında pek çok araştırma yapılmıştır. Alan yazın incelendiğinde 01 Haziran 2024 tarihi itibarıyla söz varlığı ile ilgili 548 yüksek

lisans ve doktora tez çalışması yapıldığı görülmektedir. Ancak eğitim öğretim alanında doküman incelemesi yoluyla yapılan çalışmaların sayısı çok fazla değildir. Türkçe Eğitimi Bölümünde doküman incelemesi şeklinde yapılan tez çalışmaları aşağıda belirtilmiştir:

Usda (2024) tarafından “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Programı (2019) Söz Varlığı Unsurları ve Kazanımları Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2022-2023 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 5. Sınıf Anıttepe Yayıncılık, 6. Sınıf Ata Yayıncılık, 7. Sınıf Özgün Yayıncılık ve 8. Sınıf MEB Yayınlarına ait kitaplarda yer alan metinler Cibakaya 2.0 programı ile analiz edilmiş ve madde başı sözcükler belirlenmiştir. Metinlerdeki söz varlığı unsurları “deyim, atasözü, özdeyiş, kalıp söz, terim, kalıplaşmış söz, ikileme, özel isim, yerel sözlem ve konuşma dili unsurları, yabancı sözcükler” belirlenmiş ve bu unsurların kullanım sıklıkları belirtilmiştir.

Altaş (2023) tarafından “7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2021-2022 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından okullarda okutulması tavsiye edilen MEB ve özel bir yayınevine ait iki ders kitabı söz varlığı açısından incelenmiştir. İki kitapta yer alan altmış dört menin söz varlığı unsurları Cibakaya dizin programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analizde metinlerde yer alan genel söz varlığı unsurlarının temalara dağılımı, söz varlığı öğelerinin sayısal gösterimi, deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler, ikilemeler, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler, yabancı sözler, yerel söylemler, özel isimler tablolarla gösterilmiştir.

Kaçan Şener (2023) tarafından “Yurtdışında Yaşayan Türk Çocukları için Hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde yer alan atasözleri, deyimler, kalıp sözler, ikilemeler tespit edilmiş, sıklık dizini oluşturulmuş ve bunların temalara dağılımı tespit edilmiştir.

Kalkan (2023) tarafından “İki Dirhem Bir Çekirdek Adlı Eserin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada adı

geçen eserde yer alan temel söz varlığı, atasözleri, deyimler, ikilemeler, doldurma sözler, kalıp/ilişki sözleri, yabancı sözcükler, kalıplaşmış sözler, terimler ve argo unsurları incelenmiştir. İncelenen söz varlığı öğelerinin sıklık dereceleri ve sınıflandırması yapılmıştır.

Oran (2023) tarafından “Rap Şarkılarının Türkçe Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi ve Türkçe Öğretimindeki Yeri” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada öğrencilerle oluşturulan ihtiyaç analizi doğrultusunda Youtube’da yer alan on Türkçe rap şarkısı seçilmiş ve bu şarkıların Türkçe öğretimindeki yeri incelenmiştir. Şarkılar “mecaz, zıt anlam, atasözü, deyim, özdeyiş, soyut ve somut ad, topluluk, ikileme, fiilimsi, sıfat, zarf, zamir, edat, bağlaç, ünlem, söz sanatları, ses olayına uğrayan kelime, yabancı kelime kullanımı, temalara yönelik bulgular” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Ünal (2023) tarafından “Çizgi Filmlerde Türkçenin Söz Varlığı: Kral Şakir Örneği” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Kral Şakir çizgi filminin otuz bölümü “atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler” söz varlığı unsurları açısından incelenmiş, sıklık belirtilmiştir.

Arslan (2022) tarafından “Çocuk Edebiyatı Ürünü Olan Çizgi Filmlerdeki Söz Varlığı: TRT Çocuk Kanalı Örneği” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada TRT bünyesinde kurulmuş TRT Çocuk kanalında yayınlanan on iki farklı çizgi filmin onar bölümü izlenmiş ve bu bölümlerde yer alan “söz varlığı, atasözü, deyimler, kalıp sözler, özel isimler, argo sözcükler” tespit edilmiştir.

Bayrak Gökkaya (2022) tarafından “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Hikâye Kitaplarının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi: Salih Hikâye Serisi Örneği” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada adı geçen seride yer alan on hikâye kitabı ve kitaplarda yer alan etkinlikler “deyim, atasözü, kalıp söz, ikileme, ünlem ve özel isim” söz varlığı unsurları açısından değerlendirilmiş, kelime sıklığı bakımından da ele alınmıştır.

Bulundu (2022) tarafından “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Seviyelere Göre Öncelikli Söz Varlığı-Derlem Temelli Bir Uygulama” adlı doktora tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Türkçenin yabancı dil öğretiminde kullanılan

Altay set (A1, A2, B1, B2) ve beş seviyeden oluşan (A1, A2, B1, B2, C1) oluşan sekiz set ile toplamda dokuz sette bulunan 44 kitap incelenerek Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi derlemi oluşturulmuştur.

Eren (2022) tarafından “ 2019 Programına Göre Hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2019-2020 yılından Talim Terbiye Kurulu tarafından okullarda okutulması önerilen Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe ders kitabı ile MEB Yayınları 6, 7, 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler genel söz varlığı, nitelikli söz varlığı unsurları ve yabancı sözler açısından incelenmiştir. Sıklık listeleri oluşturulmuştur.

Filiz (2022) tarafından “Cemal Şakar’ın Hikâyelerinin Eğitsel İletiler ve Türkçe Ders Programı (2019) 8. Sınıf Söz Varlığı Kazanımları Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada Cemal Şakar’a ait on iki hikâye kitabı sekizinci sınıf Türkçe Öğretim Programında yer alan yedi tane kazanıma göre değerlendirilmiş ve kitaplarda her kazanıma yönelik uygun örnekler belirtilmiştir.

Gürler (2022) tarafından “Türkiye’de Yayımlanan Çocuk Dergilerindeki Söz Varlığının Belirlenmesi: Doğan Kardeş Dergisi Örneği” adlı doktora tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Doğan Kardeş dergisindeki söz varlığı unsurları “temel kelime, atasözü, özel isim, deyim, ikileme” tespit edilmiş ve sıklık dizini oluşturulmuştur.

Karabulut (2022) tarafından “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bağlamında Fen Bilimleri Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada MEB tarafından onaylı sekiz adet fen bilimleri ders kitabında yer alan fen bilimleri terimleri tespit edilmiş ve bunların kullanım sıklığı ortaya konulmuştur.

Katı (2022) tarafından “Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Söz Varlığı Unsurları Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2019 yılında MEB Yayınları tarafından 1-8. Sınıflarda okutulan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan dinleme ve okuma metinleri “söz varlığı

unsurları, kelime hazinesi, deyimler, atasözleri, ikilemeler ve kalıp sözler” kategorilerinde incelenmiştir.

Keklik (2022) tarafından “Türkçe Öğrenen Endonezyalı Öğrencilerin Sözlü Anlatılarındaki söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Uludağ Üniversitesinde eğitim gören 25 Endonezyalı öğrencinin belirlenen konularda yaptıkları konuşmalarda tespit edilen söz varlığı unsurları sınıflandırılmıştır. Katılımcıların bir kez kullandığı kelime sayıları, toplam kelime sayıları ve kullandıkları farklı kelime sayıları hesaplanmıştır. Öğrencilerin demografik özellikleri belirlenmiş ve kullanılan söz varlığı unsurları ile demografik özellikleri arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Metin (2022) tarafından “Mustafa Orakçı’nın Ünlülerle Bir Gün Kitap Dizisinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Mustafa Orakçı tarafından yazılan Barbaros’la Bir Gün, Evliya Çelebi’yle Bir Gün, Fatih’le Bir Gün, Hezarfen’le Bir Gün, İbni Sina’yla Bir Gün, Mehmet Akif’le Bir Gün, Mevlana’yla Bir Gün, Mimar Sinan’la Bir Gün, Piri Reis’le Bir Gün, Yunus Emre’yle Bir Gün adlı eserleri söz varlığı unsurları “deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler, kalıp sözler, yansıma sözcükler, yabancı sözcükler, kalıplaşmış sözcükler, doldurma sözler” açısından incelenmiştir. Kategorisel içerik analizi yapılmıştır.

Sarıçam (2022) tarafından “Nazlı Eray’ın Çocuk Kitaplarında Değerler Eğitimi ve Eserlerin Türkçe Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazarın yedi eseri “adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, dürüstlük, özgürlük, eşitlik, sevgi, saygı, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik” değerleri ve “deyim, atasözü, kalıp söz, yansıma sözcük ve ikileme” söz varlığı unsurları açısından incelenmiştir.

Karaca (2022) tarafından “Yeşim Saygın Armutak’ın Macera Romanlarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazara ait dört eser “deyimler, atasözü, ikilemeler, ilişki sözleri,

pekiştirilmiş sözcükler, doldurma sözler, argo sözler, yabancı sözcükler ve terimler” söz varlığı unsurları açısından incelenmiştir.

Öztekin (2022) tarafından “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Hikâye Kitaplarının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi: Yunus Emre Enstitüsü Anadolu Hikâyeleri Dizisi Örneği (A1-A2)” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Anadolu Hikâyeleri Dizisi’nde yer alan beş kitap “fiiller, isimler, sıfatlar, zamirler, bağlaçlar, edatlar, zarflar, deyimler, kalıplaşmış ifadeler” tespit edilmiş, A1-A2 seviyelerinde hangi anlamda kullanıldıkları ortaya çıkarılmış ve sıklık dizini oluşturulmuştur. En sık kullanılan on beş sözcük “a FREQUENCY dictionary of Turkish” adlı kitapta yer alan sıklık dizinindeki en sık kullanılan on beş sözcük ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Akın Aydın (2021) tarafından “Melek Sezer’e Ait Masal Kitaplarının Söz Varlığı ve İçerdiği İletiler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan Çalışmada yazara ait yedi masal kitabında yer alan “temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler, yansıma sözcükler, argo sözcükler, terimler” söz varlığı unsurları belirlenmiş ve bulgular tablo haline getirilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar Türkçe eğitimi açısından yorumlanmıştır.

Gökmen (2021) tarafından “Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Örneği” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yabancılar Türkçe öğretmek için hazırlanan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türkçe öğrenim seti ders kitaplarında yer alan metinlerdeki söz varlığı unsurları “deyimler, ikilemeler, atasözleri, tekerlemeler, bilmece” tespit edilmiş ve kullanım sıklıkları belirtilmiştir.

Kumaş (2021) tarafından “Süleyman Bulut’un Çocuk Romanlarında Söz Varlığı” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazara ait altı eserde yer alan “atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, kalıplaşmış ifadeler, terimler, yabancı sözcükler, çeviri sözcükler” tespit edilmiş ve söz varlığı unsurlarının kullanım sıklığı belirtilmiştir.

İpek (2021) tarafından “Sosyal Medya Araçlarından Instagramın Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada

öğrenci görüşleri doğrultusunda on dört farklı kategoriden seçilen seksen dört instagram içeriği dil estetiği ve söz varlığı unsurları açısından değerlendirilmiştir. Dil estetiği unsurları ile birlikte söz sanatları, ikilemeler, cümlede anlam unsurları, anlatım biçimi ve düşünceyi geliştirme yolları da tespit edilmiştir.

Gürdamar (2021) tarafından “TRT Çocuk Kanalında Yer Alan 6-9 Yaş Grubu Çizgi Filmlerin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada TRT Çocuk kanalında 6-9 yaş grubuna hitap eden üç çizgi filmin ilk üç bölümü ele alınmış ve bu bölümlerde yer alan yabancı sözcükler deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp(ilişki) sözleri, terimler, kalıplaşmış sözler ve argo ifadeler tespit edilmiştir. Elde edilen veriler frekans değeri olarak ifade edilmiş ve tablo haline getirilmiştir.

Ekinci (2021) tarafından “Türkçe Eğitimi Açısından Eyüp Akyüz’e Ait Masal Kitaplarının Söz Varlığı ve İletileri” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazara ait beş masal kitabında yer alan deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler, yansıma sözler ve tekerlemeler tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular tablo haline getirilerek Türkçe eğitimi açısından yorumlanmıştır.

Sevgili (2021) tarafından “Başbakan Necmettin Erbakan’ın Konuşma Metinlerinde Söz Varlığı” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Prof. Dr. Necmettin Erbakan’ın başbakanlık yapmış olduğu dönemde çeşitli yerlerde yapmış olduğu 19 konuşma metni incelenmiştir. Metinler “atasözü, deyimler, kalıp sözler, terim anlam, kalıplaşmış ifadeler, tekrar öbekleri, argo sözler ve yabancı sözcükler” olmak üzere sekiz farklı söz varlığı unsuru başlığı altında incelenmiştir.

Korkut (2021) tarafından “Eğitim ya da Eğitim Dergisinde Yer Alan Metinlerin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada adı geçen derginin 2019 yılı Kasım ayı itibariyle bir yıllık süreçte iki ayda bir yayınlanan sayıları “deyimler, atasözleri, ikilemeler, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler” söz varlığı unsurları ve değerler açısından incelenmiştir.

Köktürk (2021) tarafından “Yabancı Dil Olarak Türkçe ve İngilizce Öğretimi Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının Durumu ve Öğretimi” adlı yüksek lisans tezi

yapılmıştır. Yapılan çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarından dünyada yaygın olarak kullanılan Yedi İklim A1 ders kitabı ile yabancılara İngilizce öğretimi ders kitabı olan Pioneer Elementary Student's Book'taki söz varlığı ve kelime öğrenme stratejileri ortaya konulmuştur.

Ay (2021) tarafından “Aytül Akal'ın Çocuk Romanlarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazarın romanlarından seçilen “Süper Gazeteciler 1, Süper Gazeteciler 2, Parktaki Esrar” adlı çocuk romanları söz varlığı unsurları “argo ve kaba sözler, atasözleri, ikilemeler, deyimler, doldurma sözler, kalıp sözler, lakaplar, terimler, yabancı sözler” başlıkları altında analiz edilmiştir.

Çolakoğlu (2021) tarafından “Haber Bültenlerindeki Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma” adlı doktora tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 1 Ocak 2015 ve 31 Aralık 2015 tarihleri arasında TRT 1 kanalında yayımlanan tüm ana haber bültenlerinde yer alan 1.495.416 kelime havuzuna ulaşılmıştır. Ulaşılan kelime havuzundaki sözcükler “söz varlığı unsurları, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, ikilemeler, fiiller, birleşik fiiller, ayrı yazılan birleşik kelimeler” başlıkları altında incelenmiştir. Haber bültenlerindeki ilk 2.000 söz varlığı unsurları başlıkları altında dil birimlerine, sıklık değerine ve oranlarına yer verilmiştir.

Becel (2021) tarafından “Sabahattin Ali'nin Yapıtlarında Söz Varlığı, Kök Değerler ve Çocuk” adlı doktora tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazara ait üç roman ve altmış hikâye “temel söz varlığı, yabancı sözcükler, atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, argo kullanım, ilişki sözleri, doldurma sözler, halk ağzı, kalıplaşmış sözler ve eşdizimlilik” söz varlığı unsurları açısından incelenmiştir. Eserlerde yer alan kök değerler ve çocuk olgusu ortaya çıkarılmıştır.

Aras (2021) tarafından “Köprüaltı Çocukları ile Sokaklardan Bir Ali Romanlarının Söz Varlığı ve İletileri Açısından Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada adı geçen eserler ve yazarları tanıtılarak eserlerde yer alan söz varlığı unsurları “temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler, kalıp sözler” açısından incelenmiştir. Eser, verdiği iletiler bakımından değerlendirilmiştir.

Yavuz (2020) tarafından “Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2019-2020 eğitim öğretim yılında MEB tarafından okullarda okutulması tavsiye edilen EKOYAY ve MEB Yayınlarına ait iki Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinleri ve dinleme izleme metinlerinin ardından verilen etkinliklerde yer alan sözcükler “temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler, kalıplaşmış sözler/özdeyişler, kalıp sözler/ilişki sözleri, yabancı sözcükler, çeviri ögeler, yerel söylemler, özel isimler” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Sözcüklerin kullanım sıklığını belirten tablolar oluşturulmuştur.

Çetinkaya (2020) tarafından “Ayla Çınaroğlu'nun Masal ve Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi Bağlamında Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Ayla Çınaroğlu'nun 13 masal, 11 hikâye kitabı “temel söz varlığı, kalıp sözler, deyim, ikileme, atasözü, terimler, çeviri sözler, yabancı sözler, kalıplaşmış sözler” söz varlığı unsurları açısından sınıflandırılmıştır.

Bilgin (2020) tarafından “Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Kullanılan Hikâye Kitaplarının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi: Yunus Emre Enstitüsü Çocuk Hikâyeleri Dizisi örneği (A1-A2)” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada A1 ve A2 seviyelerinde yedişer kitap incelenerek sözcük sayısı belirlenmiştir. Metinlerdeki söz varlığı unsurları “deyimler, atasözleri, ikilemeler, ilişki sözleri, ünlem ve özel isimler” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Çalışmaya kelimelerin sıklık listeleri eklenmiştir.

Sarı (2021) tarafından “Söz Varlığı ve Sözcük Öğretimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi (Ortaokul Düzeyi)” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 1981-2018 yılları arasında Türkçe Eğitimi alanında söz varlığı ve sözcük öğretimi üzerine yapılmış lisansüstü tezler “programlarına, yıllarına, enstitülerine, konularına, örneklem/çalışma grubuna, yöntemlerine, sonuç ve önerilerine” göre incelenmiştir.

Duman (2019) tarafından “Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı Açısından Bektaşî Fıkraları” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları adlı eser üzerinde inceleme yapılmış, 2018 Türkçe Öğretim

Programında yer alan kök değerler ile benzer değerlere yer veren fıkralar seçilmiştir. Seçilen fıkralar değerler eğitimi ve söz varlığı açısından incelenmiştir.

Akçakoyun (2019) tarafından “Zeynep Cumali Öykü Yarışmalarında (2011-2017 Yılları) Ödüllü Eserlerin Söz Varlığı İncelemesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2011 ve 2017 yılları arasında adı geçen yarışmada başarılı olan otuz öykü incelenmiştir. Öykülerde yer alan söz varlığı unsurları “deyimler, atasözleri, ikilemeler, özdeyişler, Anadolu ağzı, İlişki sözleri, Terimler” başlıkları altında değerlendirilmiş, kullanılma sıklıkları ve yüzdeleri tablolarla gösterilmiştir. Elde edilen sonuçlar 6, 7, 8. Sınıf öğrencilerinin Türkçenin söz varlığını kullanma düzeyi değerlendirilmiş ve yıllara göre karşılaştırılmıştır.

Çolak (2019) tarafından “6. Sınıf Öğrencilerinin Hedef Söz Varlığı ve Türkçe Sözlüğü” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 6. Sınıf öğrencilerine özel sınıf temelli okul sözlüğü hazırlanmıştır. MEB ve özel yayınevine ait sekiz Türkçe kitabı “atasözleri, deyimler, kısaltmalar, ünlemler, takvim bildiren ifadeler, yabancı sözcükler” başlıkları altında incelenmiş ve ortaya çıkan söz varlığı unsurları hazırlanan sözlüğün sonuna eklenmiştir.

Karabulut (2019) tarafından “Mustafa Ruhi Şirin’in Eserlerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazarın “Gökyüzü Çiçekleri, Martıcık ile Tilki ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi” adlı üç kitabı temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler, çeviri sözcükler, yabancı sözler, terimler, ikilemeler, doldurma sözler” söz varlığı unsurlarına göre değerlendirilmiştir.

Akkuş (2019) tarafından “Seza Kutlar Aksoy’un Öykülerinde Söz Varlığı” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazarın öykü olarak tanımladığı sekiz eseri “atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, doldurma sözler, terimler, yabancı sözcükler” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Akdemir (2019) tarafından “H. Salih Zengin’in Çocuk Hikâyelerindeki Söz Varlığının Türkçe Eğitime Katkısı” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazarın iki hikâye kitabı “temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, terimler,

ikilemeler, kalıp sözler, argo ifadeler” başlıkları altında incelenmiştir. Elde edilen bulgular tablo haline getirilerek Türkçe eğitimi açısından yorumlanmıştır.

Güvendik (2019) tarafından “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil-Kültür İlişkisi Bağlamında Yazınsal Metinlerin Temel Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan Yedi İklim Öğretim Seti ve İstanbul Üniversitesi DİLMER tarafından hazırlanan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti temel söz varlığı bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Hayran (2019) tarafından “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarında Söz Varlığına Yönelik Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yabancılar Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitaplarından Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe, Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe, Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe öğretim setleri “temel söz varlığı, atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler” açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonunda üç öğretim seti söz varlığı unsurları açısından karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Anaz (2018) tarafından “Mavisel Yener’in Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Dil Özellikleri, Söz Varlığı, Anlatın Teknikleri ve Dış Yapı Özellikleri Bakımından İncelenmesi” adlı doktora tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Mavisel Yener’in 22 romanı, 12 masalı, 25 öykü ve 18 şiir kitabı dil ve anlatım açısından detaylı bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen bulgular tablo halinde belirtilmiştir.

Demirel (2018) tarafından “Ortaokul Öğrencilerinin Dinledikleri Müzik Eserlerinin Söz Varlığı Unsurları Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2017-2018 eğitim öğretim yılında MEB’e bağlı bir okulda eğitim gören 5,6,7,8. Sınıflardan seçilen 300 öğrencinin en çok dinlediği elli şarkı belirlenmiştir. Belirlenen şarkılar “atasözü, deyimler, ikilemeler, argo sözler, terimler, yabancı sözcükler, anlamsız sözler ve kalıp sözler” söz varlığı unsurları açısından incelenmiştir.

Aksoy (2018) tarafından “5. Sınıf Öğrencilerinin Hedef Söz Varlığı ve Türkçe Sözlüğü” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada son üç yıl içerisinde beşinci sınıflarda okutulan Türkçe ders ve çalışma kitapları söz varlığı unsurları açısından taranmış, kitaplarda yer alan sözcüklerden sözlük oluşturulmuştur.

Yolcu (2018) tarafından “101 Efsanesi Adlı Eserin Söz Varlığının Türkçe Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada eserde yer alan söz varlığı unsurları “atasözü, deyimler, argo sözler, tekrar öbekleri, terimler, yabancı sözcükler, yöreye ait sözler, özel adlar” başlıkları altında incelenmiştir. Tespit edilen söz varlığı unsurlarının Türkçe Öğretim Programı’nda yer alan genel amaçlara ve kazanımlara nasıl bir katkı sunduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Yıldırım Bilgen (2017) tarafından “1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı” adlı doktora tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 45 farklı Türk şair tarafından çocuklar için yazılmış 105 şiir kitabı incelenmiş ve bu kitaplardan 188.520 sözcük elde edilmiştir. Şiir kitapları toplam ve farklı sözcük, özel isim, ikileme, deyim ve atasözü oranları, en sık kullanılan 50 sözcük, 50 ikileme, 50 deyim ve toplam atasözü bakımından incelenmiştir.

Esen (2016) tarafından “Memduh Şevket Esendal’ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada yazarın ortaokul düzeyine uyun görülen elli hikâyesi söz varlığı unsurları “atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, yabancı sözcükler, çeviri sözler, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, doldurma sözler” açısından incelenmiş, kelime sıklığı belirtilmiştir. Hikâyelerde yer alan değerler tespit edilmiştir.

Çalışır (2016) tarafından “Türkiye ve Azerbaycan’daki 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada Talim Terbiye Kurulu tarafından 2015-2016 eğitim öğretim yılında Türkiye’de okullarda okutulması tavsiye edilen 6. sınıf Türkçe ders kitapları 2012 - 2013 eğitim - öğretim yılında Azerbaycan ilköğretim okullarında 6.

sınıflarda okutulması için hazırlanan Türkçe ders kitapları tekrarlı ve tekrarsız söz varlığı açısından incelenmiş, birbirleri ile karşılaştırılmıştır.

Doğan (2016) tarafından “Türkçe Dersi Ortaokul Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Üzerine Bir Çalışma” adlı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Yapılan çalışmada 2014 yılında basımı yapılmış 6, 7, 8. Sınıf Türkçe çalışma kitaplarında yer alan söz varlığı unsurları, kelime sıklığı ve kelime grupları tespit edilmiştir.

Çelik (2015) tarafından “Ortaokul Ders Kitaplarının Söz Varlığı Üzerine Art Zamanlı Bir İnceleme 1947 Tarihli Türkçe 1 ve MEB 2014 Türkçe 6 Ders Kitapları Örneği” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada iki ders kitabı “yerli ve yabancı sözcükler, atasözleri, deyimler, kalıp sözler, ikilemeler, kalıplaşmış sözler ve sözcük türleri” açısından incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlara göre iki ders kitabı birbiri ile karşılaştırılmıştır.

Kavalcı Göktepe (2015) tarafından “2000’li Yılların Popüler Türk Romanlarında Yaygın Temaların Söz Varlığı” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada Türkiye’de dönemin en çok tercih edilen romanları arasından kurayla seçilen “aşk temalı Aldatmak, polisiye-macera temalı İstanbul Hatırası, dini tasavvuf temalı Aşk, tarih temalı Şu Çılgın Türkler, sosyal siyasi temalı Gece Sesleri” isimli beş kitap “Türkçedeki sözcükler, terimler, atasözleri, deyimler, ikilemeler, yazara/yöreye özgü söylemler, argo ve sövgü sözleri” söz varlığı unsurlarıyla ayrıştırılmış ve incelenmiştir. Söz varlığı unsurları kullanım sıklıkları ve alfabetik olarak listelenmiştir.

Büyükhellaç (2014) tarafından “Ortaokul Ders Kitaplarının Söz Varlığının İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada 2013-2014 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki temel söz varlığını oluşturan sözcükler ve bu sözcüklerin dışında kalan söz varlığı unsurlarından deyimler, atasözleri, özel isimler ve ikilemeler dizin halinde sunulmuş; bu öğeler nitel ve nicel yönden çeşitli değişkenler aracılığıyla incelenmiştir.

Arslan (2014) tarafından “Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Söz Varlığı Unsurlarının İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada yabancılar Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanan ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin söz varlığını deyimler, atasözleri, ikilemeler, ünlemler, ilişki sözleri ve özel isimleri temel olarak ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın veri kaynağını Türkçe öğretim merkezlerinde en çok tercih edilen Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Seti oluşturmuştur.

Bursalı (2014) tarafından “Çizgi Dizilerin Beşinci ve Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Söz Varlığına Katkısı” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2012-2013 yıllarında Türk televizyonlarında yayın yapan tematik çocuk kanallarındaki beş çizgi dizinin ilk beş bölümü incelenmiştir. Çizgi filmlerde “yabancı kelimeler, terimler, argo kullanım, atasözleri, ikilemeler, kalıplaşmış sözler, kalıp sözler, çeviri sözler” tespit edilmiş ve bu çizgi filmlerin öğrenciye katkısı ortaya çıkarılmıştır.

Özlek (2014) tarafından “Kırk Vezir Hikâyeleri’nde Eğitici Değerler ve Söz Varlığı” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada hikâyelerde kullanılan ayet, hadis, klişe ibareler, kalıp sözler, atasözleri, deyimler, ikilemeler belirlenerek eserlerin söz varlığı unsurları ortaya konulmuş; fiiller yapılarına göre tasnif edilmiştir. Hikâyelerde yer alan iletiler belirlenmiş ve belirlenen iletiler sınıflandırılarak genel başlıklar altında yorumlanmıştır.

Karababa (2013) tarafından “Feyza Hepçilingirler’in Romanlarında Söz Varlığı” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada Tanrıkadın, Kırmızı Karanfil Ne Renk Solar?, Uçtu Uçtu Pelin Uçtu romanlarında yer alan deyimler, atasözleri, kalıp sözler, ikilemeler, terimler, yerel söyleyişler, argo kullanım incelenmiştir. Romanlarda yer alan söz varlığı öğelerinin sözlüksel alan çalışması yapılmıştır.

Gündoğdu (2012) tarafından “Türk Çocuk Yazınında Söz Varlığı: Derlem Tabanlı Bir Uygulama” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada on iki farklı çocuk yazın türüne ait metinlerde bulunan sözcükler söz varlığı öğeleri açısından incelenmiştir. İncelemede metinlerde yer alan sözcük türleri belirlenmiş, metnin söz varlığı unsurları “atasözü, deyimler, ikilemeler” ortaya çıkarılmıştır.

Daharlı (2012) tarafından “5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada 2010-2011 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı’nın okullarda okutulmasını tavsiye ettiği Özgün Matbaacılık, Engin yayınları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları’na ait üç farklı ders kitabındaki metinlerde bulunan söz varlığı ögeleri “deyimler, atasözleri, ikilemeler, özel isimler, kısaltmalar, ilişki sözleri, hitaplar, ünlemler, tekerlemeler” başlıkları altında incelenmiştir. Üç ders kitabında yer alan toplam 112 metinde bulunan sözcükler dizin halinde sunulmuştur.

Öz (2012) tarafından “İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Bakımından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada MEB tarafından 2011-2012 eğitim öğretim yılında sekizinci sınıflarda okutulması planlanan dört adet Türkçe ders kitaplarının söz varlığı unsurları “atasözleri, deyimler, ikilemeler, ilişki sözleri, özdeyişler, kısaltmalar, yabancı kelimeler, özel isimler” alt başlıkları altında incelenmiş kelime sıklığı ve kitaplar arasındaki farklılıklar ortaya konulmuştur.

Uluçay (2011) tarafından “6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz varlığının Ortaöğretim Türk Dili Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Metinlere Altyapı Oluşturmada Yeterliliği” adlı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2011-2012 eğitim öğretim yılında MEB Talim Terbiye Kurulu onaylı 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ve 9, 10, 11, 12. sınıf Türk Dili Edebiyatı ders kitaplarındaki metinler söz varlığı unsurları açısından incelenmiş, sıklık listeleri düzenlenmiştir. Elde edilen bulgular birbirleri ile karşılaştırılmıştır.

Uludağ (2010) tarafından “7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Çalışmada 2009-2010 eğitim öğretim yılı içerisinde Talim Terbiye Kurulu tarafından 7. Sınıf ders kitabı olarak okutulması için basıma verilen Erdem Yayınları, Harf Yayınları, Koza Yayınları, Pasifik Yayınları ve MEB Yayınlarına ait beş farklı kitabın söz varlığı incelenmiştir.

Turhan (2010) tarafından “8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan

çalışmada 2009-2010 eğitim öğretim yılı içerisinde sekizinci sınıf düzeyinde okutulması tavsiye edilen MEB, Pasifik, Harf, Koza ve Batu Yayınlarına ait beş ders kitabı içerisindeki metinler “toplam sözcük sayısı, çeşit söz sayısı, fiiller, isimler, deyimler, atasözleri, vecizeler, özel isimler, ilişki sözleri, tekerlemeler, konuşma diline ait kullanımlar, hitaplar, ünlemler, ikilemeler, kısaltmalar, yardımcı fiiller ve sıklık bakımından incelenmiştir.

Gökdemir (2010) tarafından “Seviye Belirleme Sınavının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Araştırma 2009 yılında 6, 7 ve 8. Sınıflara yapılan SBS’ nin Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler bölümlerinde yer alan soru ve seçeneklerde bulunan kelime sıklıkları dikkate alınarak belirlenmiştir. SBS’ nin söz varlığı öğelerinin kaç değişik kelimeden oluştuğu, sorulan sorularda sınıflar arası ortak kelime olup olmadığı, sınıf düzeyi arttıkça kelime sayısında artışın yapıp yapılmadığı incelenmiştir.

Apaydın (2010) tarafından “6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada ana dili eğitimi ve öğretiminde 6. Sınıf öğrencilerinin yararlanması düşünülen Evrensel İletişim, Koza, MEB, Özgün ve Tuna Yayınlarına ait Türkçe ders kitaplarının söz varlığı unsurları ve bu unsurların öğretim ilkeleri ile öğrencilerin yaş seviyelerine uygun olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan inceleme toplam sözcük sayısı, madde başı sözcükler, alt maddeler, çeşit söz, fiil türündeki maddeler, fiil türündeki alt maddeler, olmak yardımcı eylemiyle yapılan birleşik fiiller, etmek yardımcı eylemiyle yapılan birleşik fiiller, atasözleri, deyimler, ikilemeler, konuşma diline ait kullanımlar, hitaplar, ünlemler, özel isimler, eş sesli sözcükler, kullanılan kısaltmalar, ilişki sözleri, tekerlemeler alt başlıklarıyla sunulmuştur.

Ekmen (2009) tarafından “2005 Programına Göre Hazırlan 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığı Bakımından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2005 Türkçe Öğretim Programı’na göre Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 7. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 19 metin söz varlığı açısından ne gibi özellikler taşıdığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Şen (2009) tarafından “1980’den Günümüze Çocuk Edebiyatı Alanında Yazılmış Yerli Çocuk Tiyatrosu Metinlerinin Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 1980’den günümüze çocuk edebiyatı alanında yazılmış yerli çocuk tiyatrosu metinleri söz varlığı unsurları açısından incelenmiş; metinlerde kullanılan özel isimler, deyimler, ikilemeler, atasözlerinin kullanım sıklıkları, oranları, yüzdelikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular tablolarla, grafiklerle gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Arslan Kutlu (2006) tarafından “MEB İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi” isimli yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı incelenmiştir. MEB İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf ders kitaplarındaki metinlerde yer alan söz varlığının özellikleri irdelenmeye çalışılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda kitaplarda yer alan sözcük sayısının sınıf düzeyi yükseldikçe arttığı belirlenmiştir.

2.6. İBRAHİM TENKEKİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.6.1. İbrahim Tenekeci’nin Hayatı

İbrahim Tenekeci’nin hayatı hakkında araştırma yaptığımızda edindiğimiz bilgiler oldukça sınırlıdır. 1990’lı yıllara ait günlük türündeki yazılarından oluşan Üzgünlük kitabı dışında kendi hayatını anlatan herhangi bir edebi eseri bulunmamaktadır. Köşe yazılarının bir kısmında yaşantısı, çocukluğu hakkında değindiği anekdotlar bulunmaktadır.

İbrahim Tenekeci, 1 Eylül 1970 tarihinde Kastamonu ilinin Taşköprü ilçesinde dünyaya geldi. Beş çocuklu bir ailenin dört kız evladından sonra beşinci çocuğu ve tek erkek evladıdır. Yazarın deyimine göre “bir evin bir oğlu” dur. Yazar çok küçükken, üç aylıkken, İstanbul’a getirilmiştir. İlkokulu ve ortaokulu İstanbul’un Kâğıthane ilçesinde tamamlamıştır. Liseyi tamamlayamadan okulu yarıda bırakarak çeşitli işlerde çalışmaya başlamıştır. Akademik yaşantısına yönelik sonradan herhangi bir eğitim almamıştır. Bir dönem kitapçılık yapan ve

kırtasiyelerde çalışan İbrahim Tenekeci'nin ilk şiiri 1988 yılında Sandal adıyla mahalli bir gazetede yayınlamıştır. Bu şiirle birlikte reşit olduğunu belirten şairin devamında Milli Gazete'nin "Sizden Gelenler" köşesinde şiirleri yayınlanmaya başlamıştır. Şairin farklı dergilerde eserleri görülmekle birlikte çoğunlukla Kardelen, Endülüs, Dergâh, Merdiven Sanat, Türk Edebiyatı, Kırklar, Derkenar, İtibar, Şiar gibi dergilerde şair adından söz ettirmiştir.

İbrahim Tenekeci, 1998 ve 1999 yılları arasında Sağduyu gazetesinde köşe yazarı ve kültür sanat editörü olarak görev yapmıştır. 1 Ekim 1999 ve 15 Ekim 2010 yılları arasında ise Milli Gazete'de yer alarak köşe yazarlığı ve düşünce editörlüğü görevini yerine getirmiştir. Aynı gazetenin günlük bulmacalarını 2008-2010 yılları arasında Mehmet Vefa adıyla yayına hazırlamıştır.

2000-2005 yılları arasında Kırklar dergisinin genel yayın yönetmenliğini yapmıştır ve bu dergi 36 sayı yayınlanmıştır. Yine bu yıllar arasında Birey ve Birun Yayınlarında dizi editörlüğü yapmış ve çok sayıda kitabın yayınlamasına da yardımcı olmuştur.

2011 yılında kısa bir süre yayınlanan Yeni Söz gazetesinin kurucuları arasında yer almıştır. Yazar, köşe yazarlığının yanında düşünce ve analiz editörlüğü görevlerini de yapmıştır. 2012-2019 yılları arasında kesintisiz bir şekilde yedi yıl boyunca Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapmış ve bu gazetede toplam 707 köşe yazısı kaleme almıştır.

2011 ve 2019 yılları arasında İtibar dergisinin genel yayın yönetmenliğini üstlenmiştir ve İtibar dergisi toplam 97 sayı yayınlanmıştır. 2013 yılında İtibar, Türkiye Yazarlar Birliği ve ESKADER tarafında yılın dergisi seçilmiştir.

2009-2019 yılları arasında birçok genç yazar ve şairin ilk eserini yayınlamasına yardımcı olmuş, Profil Yayınlarında edebiyat editörlüğü görevinde bulunmuştur. 2019 yılının aralık ayı itibariyle Turkuvaz Medya Grubu içerisinde çalışmakta, Muhit dergi ve Muhit Kitap'ın genel yayın yönetmenliği görevini yapmaktadır.

Yazar 2008 yılında Ağır Misafir adlı eseriyle Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın şairi seçilmiş ve aynı yıl yılın yazarı ödülünün de sahibi olmuştur. 2018 yılında ise ÖNDER şiir ödülüne layık bulunmuştur. 2020 yılında edebiyat alanında Cumhurbaşkanlığı Büyük Kültür Ödülü'ne değer görülmüştür.

İbrahim Tenekeci, evli ve beş çocuk babasıdır.

2.6.2. İbrahim Tenekeci'nin Edebi Kişiliği

İlkokul yıllarında edebiyata ilgi duymaya başlayan İbrahim Tenekeci, öğretmeninin yönlendirmesiyle şiir yazmaya başlamıştır. Öğretmeninin verdiği “soba” kelimesiyle yazdığı şiir onun fark edilmesini sağlar ancak şiirin kendisi tarafından yazıldığına inanılmaz. Farklı bir kelimeyle tekrar şiir yazması istenir fakat bu şiiri diğeri kadar başarılı bulunmaz ve ilk şiirin onun tarafından yazılmadığı düşüncesi kuvvetlenir (Tenekeci, 2009). Yazar, şiire ilk adımını böyle attığını söyler ve edebi hayatı başlamış olur.

İbrahim Tenekeci; geçmişten günümüze değin iyi şiirin, kalıcı olanın peşinde olduğunu belirtir. Onun için iyilik ve güzelliğe dair ne varsa gelenek ve din ile beslenen her türlü konu hafızaya hitap ettiği müddetçe eserlerine konu olabilir. İçerisinde bulunduğu çağın ona aşırı gelen durumlarını eleştirerek insanlığın, insan olarak kalabilmenin gerekliliğini yazılarında vurgular. Eserlerinde bir dedektif titizliğinde kendi hayatından izler de barındırır. Acımasızlık, hüznün, sevgi, çevreye duyarsızlık, gelenek, kültür, özlem, ölüm, ahlak, dostluk, arkadaşlık, siyaset, çocukluk dönemi, tabiat gibi her türlü konu onun eserlerinin ana teması olabilir (Şimşek, 2019).

İbrahim Tenekeci için kelimeler çok önemlidir. Her dönemin kendine özgü dikkat çeken belli başlı kelimeleri olduğunu belirtir ve bazı kelimelerin de belli şairlere özgü olduğunu vurgular. Günlük dilin inceliklerini etkili bir şekilde eserlerine yansıtan yazar, bazen eleştirel bir tavır takınır bazen de rahatsızlık duyduğu durumları tam tersi bir anlatımla dile getirir. Yazar sözcükleri ilgi çekici bir kullanımda sunarken okuyucularına anlamsal sınırların dışına çıkar (Şimşek, 2019).

Türk edebiyatı dünyasında kendisine has üslubuyla özgün bir duruş sergiler İbrahim Tenekeci. Yazarın bu duruşu “Garip şiirinin günlük konuşma diline yaslanan tarzını farklı imgeler, çağrışımlar ve zengin bir hayal dünyasıyla sunan şair, Garip’in iddia ettiği fakat bir türlü yakalayamadığı edayı 2000’lerde yakaladı.” (Yılmaz, 2017) düşüncesinin göstergesi sayılabilir.

İbrahim Tenekeci bireyin; yaşantıları, alışkanlıkları neticesinde fikir sahibi olacağını belirtir ve ekler: “Birini örnek alıp yola çıkanlar, yolun sonunda kendilerini bulamıyorlarsa onların vay haline. Mesela ben, İsmet Özel olmak için yola çıkmıştım, İbrahim Tenekeci oldum.” (Tenekeci, 2016, s. 44). Yazarın etkilendiği isimlerin önde geleni İsmet Özel’dir. Ancak yazar edebiyat dünyasındaki yerini İbrahim Tenekeci olarak bulmuştur. Bunun önemini altını çizerek belirtir. İsmet Özel’in dışında dini ve milli konulara duyduğu hassasiyet göz önünde bulundurulursa Mehmet Akif Ersoy, Sezai Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Zarifoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi edebi şahsiyetlerden de etkilendiği açıktır.

İbrahim Tenekeci, etkilendiği kadar etkilemiştir de. Edebiyata kazandırdığı, edebiyat dünyasında parlayan, kendine yer edinen genç şair ve yazarlar olduğu kadar İbrahim Tenekeci’ye öykünerek eserler vermeye çalışan ve yok olup giden kişiler de olmuştur.

Yazar için şiir hep ön planda olmuştur. Şiirlerinde hiçbir zaman belli bir düşünceye, ideolojiye bağlı kalmamıştır. Yaşadığı döneme, içinde bulunduğu duruma göre şiirleri farklılaşmıştır. Belli bir kesime değil hemen herkesin okuduğunda kendisinden izler bulacağı evrensel kitleye hitap etmiştir şiirleri. Bazen içinde bulunduğu duygusal yoğunluk yön vermiştir şiirlerine bazen de yaşananlar konusunda anlamın derinliğine vakıf olabilmek için kaleme almıştır şiirlerini. Doğayı, yaratılanın güzelliğini anlattığı kadar insanın ruhsal yapısını da şiirlerine konu edinmiştir. Şiirlerini; kültürel unsurlardan, geleneklerden, milli duygulardan uzak düşünmek mümkün değildir. Yazar; vatanına, milletine oldukça bağlıdır; halkın şairi olarak varlığını sürdürmektedir (Dağ, 2018).

İbrahim Tenekeci, şiirleriyle olduğu kadar düzyazılarıyla da halka ulaşmış bir yazardır. Düzyazılarında ahlaki hassasiyeti, kültürel yozlaşma, dini ve milli

değerler, siyasi yapı ana temalarını oluşturmaktadır. Yazdıkları ile yaşam biçimi arasında çelişkisiz bir dünya kurmaya çalışmıştır. Eleştirel yaklaşımı görülmekle birlikte yapılan güzel, faydalı işlere verdiği desteği de yazılarına yansıtmıştır. Gezdiği, gördüğü yerleri, Anadolu'yu ve saf insanlığı, köy ile şehir yaşantısı arasındaki farklılığı yazılarında görmek mümkündür. Eserlerinde Türk dilinin zenginliklerinden bahseden yazar, Türkçeye verdiği önemi kullandığı söz varlığıyla da ortaya koymuştur.

2.6.3. İbrahim Tenekeci'nin Eserleri

Yazarın şiirleri ve düz yazılarından oluşan basımı yapılmış toplam yirmi iki kitabı bulunmaktadır. Gazete ve dergilerde yayınlanan köşe yazılarını genellikle dönemin siyasi konularını, Türkçeyi, tabiatın güzelliğini, şehir hayatının insanları birbirinden uzaklaştırmasını, dostluğu ve medeniyet adı altında değişen dünyanın eleştirisi gibi konuları gündelik bir dille, samimi üslup kullanarak kaleme almıştır. Yazarın düz yazıları kendi hayatının bir kısmını anlattığı günlük türündeki eserinin yanı sıra gezi yazısı ve deneme türünde basımı yapılmıştır. Düz yazıları sırasıyla “Üzgünlük, Uçuş Denemeleri, Son Düzlük, Tüfeksiz Hareketler, Öbür Divan, Sürekli Kayıp, Geldik Sayılır, Tekrar Selma Ederim, Yüksek Kader, Toprakdan Yükselen, Yakın Şahitlik, Hak Sahipleri” adı altında kitaplaştırılarak basılmıştır.

İbrahim Tenekeci'nin şiirleri “Belki Başka Zaman, Üç Köpük, Peltek Vaiz, Kimsenin Kalbi, Giderken Söylenmiştir, Tüm Zamanlar, Güzellik Uykusu, Ağır Misafir, Sözü Yormadan, Görmeden Ölmek” kitaplarından oluşmaktadır.

2.6.3.1.Şiir Kitapları

Üç Köpük

Yazarın ilk şiir kitabı olan Üç Köpük ilk olarak 1997 yılında Dergâh Yayınları tarafından basılmıştır. İkinci baskısı 2001 yılında Birey Yayınları

tarafından ve diğer baskıları ise 2008 yılından itibaren Profil Yayıncılık tarafından yapılmıştır. Kitap, 47 sayfadan oluşmakta ve içerisinde 22 şiir bulunmaktadır.

Şiirlerini sade Türkçeyle yazan şair, dizelerinin bir kısmında kelimeleri okuyucuya sözlük anlamlarının dışında sunar. Söylemek istediklerini açık bir şekilde dile getirmeden benzetmelerle, çağrışımlarla anlatır.

Ölümü ve yaşamı, zıt iki dünyayı şairin dizelerinde görmek mümkündür. İbrahim Tenekeci ruhsal yapısından ve içinde bulunduğu yaşam serüveninden izleri şiirlerine yansıtmıştır. İç dünyasını kelimeleri olağanın dışında kullanarak resmederek şiire dökmüş ve Üç Köpük kitabını oluşturmuştur (Tenekeci, 2021a).

Peltek Vaiz

İlk baskısı 1998 yılında Şule Yayınları tarafından yapılan Peltek Vaiz kitabı elli altı sayfadan oluşmakta ve içerisinde on sekiz şiir yer almaktadır. Kitabın ikinci baskısı 2002 yılında Birey Yayınlarından ve diğer baskıları Profil Kitap tarafından yapılmıştır. Yazarın yayınlanmış ikinci şiir kitabıdır.

Şiirlerinde kendi hayatından izler taşıyan dizelerin bulunmasının yanı sıra kitapta yoğun bir şekilde hastalık ve ölüm temasının işlendiği görülmektedir. Benzetmelerin bulunduğu dizelerde kullanılan sözcüklerin çağrışım alanları da oldukça geniştir. Yazar sade, doğal, herkese hitap eden bir dil tercih etmiştir. Gündelik yaşantıdan bir kesit gibidir şiirlerindeki bölümler. Bazı şiirleri birbirinin devamı niteliğinde bir bütünlük oluşturmaktadır. İbrahim Tenekeci bu kitabında da şiirlerinin tamamını belli bir ölçüye ve biçime sadık kalarak yazmamıştır. Serbest ölçü ve biçimle yazdığı şiirlerinin yanında dördlük ve hece ölçüsüyle yazdığı şiirlere de yer vermiştir (Tenekeci, 2021b).

Güzellik Uykusu

İlk baskısı 2000 yılında Şule Yayınlarından, diğer baskıları 2002 yılında Birey Yayınlarından ve 2012 yılından itibaren Profil Kitap tarafından yapılan şiir türündeki eser seksen sayfadan oluşmaktadır. İçerisinde yirmi yedi şiir yer almaktadır. Ölüm, dostluk, aile kavramı, insan ilişkileri, hayatın gelip geçiciliği, aslolanın Allah inancı ve dini hassasiyetler olduğu şiirlerinde öne çıkan temalardır.

Dizelerindeki kederli ifade oldukça baskındır. Şair yaşanan anlık dünyevi heveslere kapılmadan kendi iç dünyasında duygu ve düşünceleriyle, İslam’a bağlılığıyla şiirlerinin arka planını oluşturmuştur. Benzetmeler, dili kullanmadaki yalınlık ve gündelik ifadeler şiirlerde bir bütünlük oluşturmuştur. Şiirlerinde genele yayılan bir kafiye düzeni ya da nazım biçimi bulunmamaktadır. Her bölüm kendi içerisinde değerlendirilmiş, dörtlükler ve serbest biçim kullanılmıştır (Tenekeci, 2021c)

Giderken Söylenmiştir

2004 yılında ilk baskısı Profil Kitap tarafından yapılan şiir türündeki eser yüz on iki sayfadan oluşmaktadır. İçerisinde yirmi iki şiir yer almaktadır. Şiirlerde belli bir konu bütünlüğü yoktur. Şiirlerde genel olarak şairin dünyanın durumundan yakınması, içe dönük duygular, bütün olumsuzluklarda tek güvence olarak gördüğü Allah’a yönelmek ve maneviyat konularına bolca değinmiştir. Şair dizelerini kaleme alırken hayatın içerisinde var olan günlük konuşma dilini özellikle Anadolu insanının kalıp ifadelerini, deyimleri, doğa ile iç içe sözcüklerle harmanlayıp ince bir üslup oluşturmuş ve duygularını dile getirmiştir (Tenekeci, 2021d).

Kitabın tanıtım yazısında Haydar Ergülen’in şu sözlerine yer verilmiştir: “İbrahim Tenekeci sessiz sedasız çok önemli bir şiir yazıyor ve her şiirini okuduğumda bu doğallığa nasıl ulaştığını düşünüyorum şaşkınlıkla. Şiirde az rastlanır bir iç içelik var, keder ile ironiyi nasıl buluşturuyorsa, her seferinde ortaya inanılmaz bir şiir çıkıyor.” (Tenekeci, 2021d).

Ağır Misafir

Yazarın beşinci şiir kitabı olan Ağır Misafir’in ilk baskısı 2008 yılında Profil Kitap tarafından yapılmıştır. Yetmiş iki sayfadan oluşan kitapta üç bölüm içerisinde kırk şiir yer almaktadır. Ağır Misafir, yazara 2008 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından “Yılın Şairi” ödülünü kazandırmıştır.

Ağır Misafir’deki şiirlerde yer alan imgeler karşıtlıklarla anlam kazanan bir bütünlük taşımaktadır. Varlık ile yokluk dünyası, gelenek ile modern hayatın insana getirdiği yozlaşma, köy ile şehir hayatı, dine bağlılıkta uzaklaşma, ahlaki çöküş, insani duygularda zayıflık gibi birçok konuyu dizelerinin ardında bulmak mümkündür. Vermek istediği mesajları, söylemek istediklerini, hesaplaşmalarını bazen ironik bir

üslûpla bazen de açık bir şekilde gündelik hayatın cümleleriyle şiirlerine yerleştirmiştir. Yoksulluk ve bulunduğu dönemde çağdaş yaşam adı altında insanların gelenekten uzaklaşmaları, inanç düzeyindeki gerileme şairin üstünde durduğu ana temalardandır. Şiirlerde az da olsa özel hayatından, kızlarından izler taşıyan mısralar mevcuttur.

Şair gündelik dilin dışına çıkmadan yer yer deyimlerle zenginleştirdiği, sembolik anlatımın yoğun olduğu bir üslûp kullanmıştır. Şiirlerde biçim ve ölçü bakımından sabit bir bütünlük yoktur (Tenekeci, 2020a). Ağır Misafir hakkında Milli Gazete’de Kamil Yeşil şunları yazmıştır:

“Türkçenin sözünden çıkmayan şiir: Ağır Misafir. Yoksulluk, İbrahim Tenekeci’nin Ağır Misafir’inin diğer adı. Gerçi kitabın diğer şiirlerinde bu ağır misafir bazen ‘hayat’, bazen ‘şiir’ ile yer değiştiriyor ama bu iki misafirin ev sahibi gene de yoksulluktur. Hayatın hayata bakan yüzü, yoksul yüzü olarak karşımıza çıkıyor bu şiirlerde. Aynada kendine bakamayan yoksuldur bu. Üstüne yemin edilecek kadar bile ekmeğin olmadığı yoksulluktur. Ama aileyi bir arada tutan bir direktir. Dayanışma birbirini kollama duygusunun bu kadar çarpıcı anlatıldığı bir dize hatırlamıyorum.” (Yeşil, 2008).

Kimsenin Kalbi

İlk baskısı Ocak 2012 yılında Profil Yayıncılık tarafından yapılan şiir türündeki eser, yetmiş iki sayfadan oluşmaktadır. İçerisinde yirmi yedi farklı şiir bulunmaktadır. Günlük dilin hakim olduğu kitapta yazar şiirlerini hayatı gördüğü şekliyle, olduğu gibi ele alır. Şiirlerinde kullandığı üslubu kendi hayatından izler taşıyan bir şifre olarak karşımıza çıkar. Kitapta yazarın yüzü genellikle geçmişe dönüktür. Kaybolan ve bir daha geri gelmeyecek olanın peşindedir yazar. Genellikle özlem duygusunun hâkim olduğu şiirlerde; ölüm, tabiat ve hayat imgesinin tema olarak geniş bir yer kapladığı görülür. İbrahim Tenekeci Kimsenin Kalbi kitabında yaşamı sözcüklerin gündelik kullanımıyla şiire dönüştürmüştür (Tenekeci, 2016).

Görmeden Ölmek

İlk baskısı Kasım 2016'da Profil Kitap tarafından yapılan eser, yetmiş sekiz sayfadan oluşmaktadır. Üç bölüme ayrılan kitabın içerisinde yirmi beş şiir yer alır. Üslûp bakımından önceki şiir kitaplarında oluşturduğu çizgisinden şaşmayan şair, dilini sade ve akıcı bir şekilde kullanmayı sürdürmüştür. Yer yer sanatlı söyleyişe yer vermiş; benzetmeler, karşıtlık ve konuştırma söz sanatlarıyla şiirlerine hareket katmıştır. Şiirlerinde bunların dışında farklı söz sanatlarına da rastlamak mümkündür. Biçim olarak genellikle serbest ölçüyle şiirlerini yazan şair bazı şiirlerinde hece ölçüsüne de yer vermiştir. Birkaç şiirinde dörtlükleri kullanmış fakat daha çok düz bir anlatımı tercih etmiştir. Sembolik anlatımına bu kitabında da yer vermiş ancak abartılı bir kullanıma rastlanılmamıştır.

Yazarın toplumsal değişim ve şehirleşmeyle yaşamış olduğu çatışma şiirlerine yansımıştır. Önceki eserlerinde yer alan ölüm, dünya hayatının geçiciliği-kıymetsizliği, sevginin gücü, sevgisizlik, tabiatın verdiği huzur, imanın ve ahlakın güzelliği temaları bu kitabında da okuyucusunun karşısına çıkmıştır. Dilindeki yalınlık ve özlülük şiirlerinin bir solukta okunmasını sağlamış, manadaki derinlik şiirleri üzerine düşündürücü bir özellik katmıştır (Tenekeci, 2020b).

Sözü Yormadan

İlk baskısı 2020 yılında Muhit Kitap tarafından yapılan, 80 sayfadan oluşan şiir türündeki Sözü Yormadan kitabının içerisinde yirmi dört şiir yer almaktadır. Kitabın ilk bölümünde Prof. Dr. Muhsin Macit'in "Türkçenin Sözünden Çıkmayan Şair: İbrahim Tenekeci" başlıklı değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Prof. Dr. Muhsin Macit İbrahim Tenekeci'yi "Günümüz şiir ortamında adına yer açabilen ve kendine özgü dil ve özgün söyleyiş tarzı geliştiren şairlerden biri." (s. 7) olarak nitelendirmiştir.

Sözü Yormadan, yazarın seçme şiirlerinden oluşmaktadır. Şiirlerde daha çok ölüm, medeniyetin getirdiği çarpıklık, çocukluk, yoksulluk, yazarın yıllar içinde kendinde hissettiği değişim ve bulunduğu zamana karşı eleştirel yaklaşımı konularına rastlanmaktadır. Yazar şiirlerinde ifade etmek istediklerini genellikle olduğu gibi, sade, samimi bir ifadeyle aktarmıştır. Günlük dilin dışına çıkmayan şair, bazı

şiiirlerinde yöresel kelimelere de yer verdiği görülür. Örneğin “Kölemen sepeti hepimizin sırtında” (s. 66) dizesinde kullandığı ‘kölemen’ sözcüğü Bursa, Isparta yörelerinde kullanılan sepet, küfe anlamlarını taşımaktadır. Kullandığı benzetmelerle şiiirlerinde olağanın dışına çıkmıştır (Tenekeci, 2020c).

Tüm Zamanlar

İlk baskısı 2022 yılında Muhit Kitap tarafından yapılan Tüm Zamanlar, yazarın bugüne kadar yayınlamış olduğı son şiir kitabıdır. İçerisinde kitabını yazma gayesini anlattığı ön söz niteliğinde giriş bölümü, sekiz farklı şiir ve açıklamalardan oluşan dipnotlar bölümü mevcuttur. Eser doksan iki sayfadan oluşmaktadır.

Kitapta “Başlayamadan” isimli girişli bölümünde yazarın memleketi olan Kastamonu ili Taşköprü ilçesi ağırlıklı olarak 1990’lı yıllardan öncesi ele alınarak anlatılmıştır. Bu bölümde Taşköprü ilçesinin 1800’lü yıllardan itibaren yaşanan savaşlardan nasıl etkilendiğı, halkın yaşayış tarzı, eğitim seviyesi, nüfus ve kültürel özellikleri, göç olgusu gibi farklı açılardan bahsedilmiştir.

Öncesinde nesir olarak tasarlanmış ancak zamana karşı direnme düşüncesiyle şiire dönüştürülen şiirlerde yazar; ailesini, akrabalarını, o dönemki Anadolu ortamını yoğun tasvir ve benzetmelerle anlatmıştır. Günlük dilin hâkim olduğı şiirlerde yöreye ait yerel ağza da rastlamak mümkündür (Tenekeci, 2022b).

Şairin basımı yapılan son şiir kitabıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. YÖNTEM

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan araştırmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarının söz varlığı unsurlarına ve MEB 2019 Türkçe Öğretim Programı ikinci kademedede yer alan söz varlığı kazanımlarına uygunluğu incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması beklenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 189).

İbrahim Tenekeci tarafından kaleme alınan “*Üç Köpük, Peltek Vaiz, Güzellik Uykusu, Giderken Söylenmiştir, Ağır Misafir, Kimsenin Kalbi, Görmeden Ölmek, Sözü Yormadan, Belki Başka Zaman, Tüm Zamanlar*” adlı on şiir kitabı incelenmiştir. İncelemenin ilk bölümünde yukarıda adı geçen şiir kitaplarında yer alan söz varlığı unsurları tespit edilmiştir. İncelemenin ikinci bölümünde ise yine yukarıda belirten eserler 2019 Türkçe Öğretim Programı ikinci kademedede yer alan söz varlığı kazanımlarına uygunluğu ele alınmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İbrahim Tenekeci'ye ait basımı yapılmış on şiir kitabı ve on iki düz yazı kitabı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise yazarın ilköğretim ikinci kademedede bulunan öğrencilerin düzeyine uygun olacağı düşünülen

on şiir kitabı oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan dokümanlara ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 5: Çalışmada Kullanılan Dokümanlara Ait Bilgiler

İbrahim Tenekeci'nin İncelenen Şiir Kitapları	İncelenen Baskı ve Yılı
Belki Başka Zaman	4. Baskı / 2022
Üç Köpük	13. Baskı / 2021
Peltek Vaiz	13. Baskı / 2021
Kimsenin Kalbi	7. Baskı / 2016
Giderken Söylenmiştir	14. Baskı / 2021
Tüm Zamanlar	4. Baskı / 2022
Güzellik Uykusu	12. Baskı / 2021
Ağır Misafir	18. Baskı / 2020
Sözü Yormadan	1. Baskı / 2020
Görmeden Ölmek	8. Baskı / 2020

3.1.3. Veri Toplama Teknikleri

Veri toplama sürecine İbrahim Tenekeci'nin basımı yapılmış bütün eserleri temin edilerek başlanılmıştır. Eserler incelenerek ortaokul seviyesindeki öğrencilerin düzeyine uygun olduğu düşünülen on şiir kitabı çalışmanın örneklem grubu olarak seçilmiştir. Seçilen on şiir kitabı söz varlığı ögelerine ve 2019 Türkçe Öğretim Programı söz varlığı kazanımlarına dair unsurlar tespit edilmiştir. Tespit edilen unsurlar kitaplara göre sayıları tablolastırılmış ve bu unsurlara yönelik örnekler verilmiştir. Söz varlığı unsurları “deyimler, atasözleri, ikilemeler, argo, kalıp sözler, terimler, yerel ağza yönelik ifadeler” olarak sınırlandırılarak incelenmiştir. Söz varlığı unsurlarının belirlenme çalışmasında Türk Dil Kurumunun genel ağ adresindeki sözlüğe bağlı kalınmıştır. Söz varlığı kazanımları ise Türkçe Öğretim Programının ikinci kademesinde yer alan söz varlığı kazanımları dikkate alınarak

incelenmiştir. Farklı sınıf düzeylerinde tekrar eden kazanımlar tek başlık altında ele alınmıştır. Kitaplarda incelemesi yapılan söz varlığı kazanımları “Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder, deyim atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler, kelimelerin eş anlamlılarını bulur, kelimelerin zıt anlamlılarını bulur, eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder, kökleri ve ekleri ayırt eder, yapım ekinin işlevlerini açıklar, çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder, isim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar, isim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar, edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar, basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder, zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar, metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir, metindeki söz sanatlarını tespit eder, basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder, zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar, fiillerin anlam özelliklerini fark eder, anlatım bozukluklarını belirler, fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar” şeklinde yirmi başlık altında ele alınmıştır. “Anlatım biçimini belirler” kazanımı incelenen metin türüne uygun olmadığından değerlendirilmeye alınmamıştır. İnceleme sonucunda ulaşılan bulguların yorumlanmasıyla sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ulaşılan sonuçlar bağlamında İbrahim Tenekeci’nin şiirlerinin Türkçe öğretiminde kullanılmasına yönelik tartışma ve önerilerde bulunulmuştur.

3.1.4. Verilerin Analizi

Araştırma İbrahim Tenekeci’nin şiirlerinin söz varlığı unsurlarına ve 2019 Türkçe Öğretim Programı söz varlığı kazanımlarına uygunluğu açısından incelenmesidir. Bu amaçla elde edilen veriler söz varlığı unsurları ile MEB 2019 Türkçe Öğretim Programı ikinci kademedeki yer alan söz varlığı kazanımlarına uygunluğu açısından kapsamlı ve dikkatli bir şekilde gözden geçirilerek yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. İBRAHİM TENKECİ'NİN ŞİİRLERİNİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

4.1.1. Kelimeler

Tablo 6: İbrahim Tenekeci'nin Şiir Kitaplarından Yer Alan Kelimeler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	1 090
Üç Köpük	1 142
Peltek Vaiz	1 587
Kimsenin Kalbi	2 195
Giderken Söylenmiştir	2 975
Tüm Zamanlar	3 058
Güzellik Uykusu	2 186
Ağır Misafir	2 861
Sözü Yormadan	3 053
Görmeden Ölmek	3 336
Toplam	23 483

İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında toplam 23.485 adet sözcük tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan sözcük sayıları Belki Başka Zaman'da 1.090, Üç Köpük'te 1.142, Peltek Vaiz'de 1.587, Kimsenin Kalbi'nde 2.195, Giderken Söylenmiştir'de 2.975, Tüm Zamanlar'da 3.058, Güzellik Uykusu'nda 2.186, Ağır Misafir'de 2.861, Sözü Yormadan'da 3.053, Görmeden Ölmek'te ise 3.336'dır. En fazla sözcük sayısı Görmeden Ölmek kitabında yer alırken en az sözcük sayısı Belki

Başka Zaman adlı kitapta bulunmaktadır. Sözcükler ilerleyen tablolarda türlerine, yapısına ve kullanım alanına göre sınıflandırılmıştır.

4.1.2. Deyimler

Tablo 7: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerindeki Deyimler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	10
Üç Köpük	13
Pelte Vaiz	24
Kimsenin Kalbi	32
Giderken Söylenmiştir	35
Tüm Zamanlar	29
Güzellik Uykusu	22
Ağır Misafir	33
Sözü Yormadan	32
Görmeden Ölmek	13
Toplam	243

Bireyin duygu ve düşünce dünyasına hitap eden şiir, bireyin dil becerilerini ve sosyal becerilerini geliştirmek için önemli bir metin türüdür. 2019 Türkçe Öğretim Programı ikinci kademede yer alan dört temel dil becerisinin kazandırılmasında ve geliştirilmesinde deyimlerin etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Öğrencilerin dinlediğini/izlediğini, okuduğunu anlamasında ve kendini ifade ederken konuşmasında, yazmasında deyimleri aktif bir şekilde kullanması gerekmektedir. Deyimlerin şiir diliyle sunulması öğrencinin dil becerilerinin ve sosyal becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunur. Bu bağlamda incelenen İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında yer alan toplam deyim sayısı 243'tür. Yapılan incelemede kitaplarda yer alan deyim sayıları Belki Başka Zaman'da 10, Üç Köpük'te 13, Peltek Vaiz'de 24, Kimsenin Kalbi'nde 32, Giderken Söylenmiştir'de 35, Tüm Zamanlar'da 29, Güzellik Uykusu'nda 22, Ağır Misafir'de 33, Söz Yormadan'da 32, Görmeden Ölmek'te 13 adet olarak tespit edilmiştir.

Kitaplarda yer alan en fazla sayısı deyim Giderken Söylenmiştir’de 35 adet, en az deyim ise Belki Başka Zaman adlı kitapta 10 adettir. Şiirlerde en sık kullanılan deyimlerin 6 kez tekrarlanan “aklına gelmek, gücüne gitmek ve sözünden çıkmamak” olduğu görülmüştür. Şairin her şiir kitabından alınan birer deyim örneği aşağıda gösterilmiştir:

a. Ateşe vermek

İçin için ateşe verdim içimdeki beni (Tenekeci, Üç Köpük, s. 24)

b. Acı çekmek

Acı çekiyor herkes, hatta bir kraliçe (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 21)

c. Gün yüzü görmemek

Hiç gün yüzü görmedim diyor yarasa (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 23)

ç. Aklı almamak

Seviyorum aklımın almadığı şeyleri (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 49)

d. Hafife almak

Seni yok sayamam, hafife alırım ama (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 41)

e. Gözü alışmak

İnsanın gözü alışıyor zamanla (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 33)

f. Hakkını vermek

Kaderin hakkını vermiş olarak (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 16)

g. Türkü yakmak

Sen türkü yak ben mermi (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 27)

h. Kendine kıymak

Kendine kıydı sizleri vuran (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 49)

i. Cemre düşmek

Cemre düşer toprağa, mart ayı başlar (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 30)

4.1.3. Atasözleri

Tablo 8: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerindeki Atasözleri

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	-
Üç Köpük	-
Peltek Vaiz	-
Kimsenin Kalbi	1
Giderken Söylenmiştir	-
Tüm Zamanlar	-
Güzellik Uykusu	-
Ağır Misafir	-
Sözü Yormadan	-
Görmeden Ölmek	-
Toplam	1

Etkileyici, estetik bir anlatıma sahip olan şiir türünde az sözle çok şey anlatmak esastır. Atalarımızın geçmiş deneyimlerinden, yaşadıklarından ortaya çıkmış atasözleri az ve öz anlatımıyla şiir türünün özelliklerinden birini kendi içerisinde barındırmaktadır. Kulağa hoş gelen bir ritimle aktarılan şiirlerde atasözü kullanımı bireye dilimizin zenginliklerini kazandırmada etkili unsurlardan biridir. İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında sadece “Kimsenin Kalbi” adlı eserinde atasözü tespit edilmiştir. Diğer şiir kitaplarında atasözü tespit edilmemiştir. Kimsenin Kalbi kitabında yer alan atasözünün geçtiği cümle aşağıda örnek olarak verilmiştir:

Yoktan yonga çıkmaz.

Yoktan yonga kopmuyor demek (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 11)

4.1.4. İkilemeler

Tablo 9: İbrahim Tenekeci'nin Eserlerindeki İkilemeler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	1
Üç Köpük	3
Peltek Vaiz	7
Kimsenin Kalbi	2
Giderken Söylenmiştir	9
Tüm Zamanlar	10
Güzellik Uykusu	5
Ağır Misafir	4
Sözü Yormadan	1
Görmeden Ölmek	-
Toplam	42

Şairin duygu ve düşünce dünyasını yansıtan şiir türünde ahenkli bir anlatım vardır. Ses yinelemeleri, sözcük tekrarları gibi farklı pek çok şekilde bu ahenkli anlatım sağlanır. İkilemeler, içinde yer aldığı cümlelerin anlamını güçlendirmek ve pekiştirmek amacıyla sıklıkla tercih edilen bir söz varlığı unsurudur. Aynı sözcüğün tekrarı, yakın anlamlı, zıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanımı gibi farklı pek çok şekilde ikilemeler oluşturulabilir. İkilemeler şiir dilinin ahenkli yapısını güçlendirir ve şiirin anlamını etkiler. Şiirlerde ikilemelerin yer alması bireyin dilin inceliklerini kavramasına, okuma alışkanlığında estetik bir zevk kazanmasına yardımcı olur. Yapılan incelemede İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında toplam 42 adet ikileme tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan deyim sayıları Belki Başka Zaman'da 1, Üç Köpük'te 3, Peltek Vaiz'de 7, Kimsenin Kalbi'nde 2, Giderken Söylenmiştir'de 9, Tüm Zamanlar'da 10, Güzellik Uykusu'nda 5, Ağır Misafir'de 4, Sözü Yormadan'da 1 olarak tespit edilmiştir. Şairin Görmeden Ölmek kitabında ikileme tespit edilememiştir. En fazla ikileme sayısı Tüm Zamanlar kitabında 10 adettir. Şiirlerde en sık kullanılan ikilemelerin 2 kez tekrar eden “belli belirsiz, görür görmez ve uçsuz bucaksız” olduğu görülmüştür. İbrahim Tenekeci'nin her şiir kitabından alınan birer ikileme örneği aşağıda gösterilmiştir:

a. Uçsuz bucaksız

Uçsuz bucaksız karmaşa çölünde (Tenekeci, Üç Köpük, s. 14)

b. Pırıl pırıl

Pırıl pırıl parlıyor bakırcılar çarşısı (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 30)

c. Yersiz yurtsuz

Üzülmen yersiz yurtsuz, hâlbuki (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 34)

d. Boylu boyunca

Boylu boyunca güneşin gölgesine (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 73)

e. Kırış kırış

Sizin alnınızdaki kırış kırış o yerler (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 35)

f. Çalı çırpı

Çalı çırpı biter yalnız orada (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 50)

g. İçin için

İçin için ateşe verdim içimdeki beni (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 20)

h. Çağırır çağırmaz

Çağırır çağırmaz memleket seni (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 47)

i. Konu komşu

Gösterilmeden konu komşuya (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 17)

4.1.5. Argo

Tablo 10: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinde Yer Alan Argo Sözcükler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	-
Üç Köpük	-

Pelteklek Vaiz	-
Kimsenin Kalbi	1
Giderken Söylenmiştir	3
Tüm Zamanlar	-
Güzellik Uykusu	2
Ağır Misafir	1
Sözü Yormadan	1
Görmeden Ölmek	-
Toplam	8

Argo ortak dilin dışında, belli toplulukların kendi içinde yeni bir dil olarak kullandığı söz varlığına dayalı özel bir dildir. Şiirlerde argonun kendine has, gizemli diline şairlerin başvurduğu görülür. Anlatıma çekicilik kazandırmak ve herkesçe hemen anlaşılmayan bir dil olması sebebiyle şiirlerde argo ile karşılaşmak mümkündür. Yapılan incelemede İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında toplam 8 adet argo sözcük tespit edilmiştir. Kitaplarda argo sözcükler Kimsenin Kalbi'nde 1, Giderken Söylenmiştir'de 3, Güzellik Uykusu'nda 2, Ağır Misafir'de 1, Sözü Yormadan'da 2 adet olarak tespit edilmiştir. Belki Başka Zaman, Üç Köpük, Pelteklek Vaiz, Tüm Zamanlar, Görmeden Ölmek kitaplarında argo sözcük tespit edilmemiştir. Şiirlerde en sık kullanılan argo sözcüklerin 2 kez tekrar eden "makas almak ve boş ver" olduğu görülmüştür. Aşağıda İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarından alınan argo sözcüklere birer örnek gösterilmiştir:

a. Iskalamak

Iskalıyor beni annemin duaları (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 15)

b. Makas almak

Alsam diyorum, yanağından bir makas (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 41)

c. Ayıp kaçmak

Ayıp sayardık aynada görünmeyi (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 69)

d. Kumpas (s.27)

Kumpası Çinliler bulmuş sevgilim (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 27)

e. Boş ver

Boşver dedim sonra, en iyisi bu (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 77)

4.1.6. Kalıp Sözler

Tablo 11: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinde Yer Alan Kalıp Sözler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	2
Üç Köpük	-
Pelte Vaiz	2
Kimsenin Kalbi	-
Giderken Söylenmiştir	1
Tüm Zamanlar	1
Güzellik Uykusu	6
Ağır Misafir	4
Sözü Yormadan	3
Görmeden Ölmek	1
Toplam	20

Kalıp sözler; bireyin günlük yaşantısında karşısına çıkabilecek iyi dilekler, selamlaşmalar, dualar, duyguları ifade eden sözcükler, onaylama, reddetme gibi pek çok kaynağı olan hayatın her anında kullanılabilecek kültürel ifadelerdir. Kültürel unsurların bir parçası olan kalıp sözleri, şiirlerin özlü ve yoğun anlatım gücü aracılığıyla bireye öğretmek ve kuşaktan kuşağa aktarmak söz varlığı öğretim yöntemlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Yapılan bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin incelenen şiir kitaplarında toplam 20 adet kalıp söz tespit edilmiştir. Kalıp sözler; Belki Başka Zaman'da 2, Peltek Vaiz'de 2, Giderken Söylenmiştir'de 1, Tüm Zamanlar'da 1, Güzellik Uykusu'nda 6, Ağır Misafir'de 4, Sözü Yormadan'da 3, Görmeden Ölmek'te 1 adet olarak tespit edilmiştir. Kitaplar arasında en fazla kalıp söz Güzellik Uykusu'nda 6 adet tespit edilmiştir. Üç Köpük

ve Kimsenin Kalbi kitabında kalıp söze rastlanılmamıştır. Şiirlerde en sık kullanılan kalıp sözler 2 kez tekrar eden “aferin, Allah rahatlık versin, çok şükür” olduğu görülmüştür. Aşağıda İbrahim Tenekeci’nin şiir kitaplarından alınan birer kalıp söz örneği gösterilmiştir:

a. Çok şükür

Biliyoruz çok şükür, Beyazıt kadar Beyrut (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 39)

b. Allah’a ısmarladık

Allah’a ısmarladık ey insanoğlu (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 59)

c. Şükürler olsun

Şükürler olsun diyorum, dinlenmiş olarak (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 28)

ç. Allah izin verirse

Tutunacak, Allah izin verirse (Tenekeci, Ağır Misafır, s. 33)

d. Allah yardım etti

Allah yardım etti, uyudun biraz (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 45)

e. Aferin

Aferin benim oğluma (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 25)

f. Eyvallah

Aziz dostum, eyvallah (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 37)

g. Allah’a sığınırım

Gereksiz bilgiden Allah’a sığınırım (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 65)

4.1.7. Terimler

Tablo 12: İbrahim Tenekeci’nin Şiirlerinde Yer Alan Terimler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	2
Üç Köpük	1
Peltek Vaiz	7
Kimsenin Kalbi	-
Giderken Söylenmiştir	1
Tüm Zamanlar	2
Güzellik Uykusu	4
Ağır Misafir	3
Sözü Yormadan	-
Görmeden Ölmek	-
Toplam	20

Belli bir alanın kendine özgü sözcükleri terim olarak adlandırılır. Terimler ait olduğu alanın özelliklerinin tanınmasında oldukça önemli söz varlığı unsurlarıdır. Belli bir temanın, konunun işlendiği şiirlerde konuya ait terimlerin kullanılması ilgili alanın özelliklerinin derinlemesine tanınmasında etkili bir yöntemdir. İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında toplam 20 adet terim anlamlı sözcük tespit edilmiştir. Terimler; Belki Başka Zaman'da 2, Üç Köpük'te 1, Peltek Vaiz'de 7, Giderken Söylenmiştir'de 1, Tüm Zamanlar'da 2, Güzellik Uykusun'da 4, Ağır Misafir'de 3 adet olarak tespit edilmiştir. Kimsenin Kalbi, Sözü Yormadan, Görmeden Ölmek kitaplarında terim anlamlı söz tespit edilmemiştir. Şiirlerde en sık kullanılan terim anlamlı sözcük 2 kez tekrar eden “röntgen” olduğu görülmüştür. Aşağıda şiir kitaplarından alınan terim anlamlı sözcüklere birer örnek verilmiştir:

a. Melankoli

Melankoli (Tenekeci, Üç Köpük, s. 45)

b. Cüz

Toprak uzakta kaldı, elif artık cüzlerde (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 24)

c. Tahlil

Umurumda değil artık tahlil sonuçları (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 27)

ç. Endemik

Merak sarmıştım endemik bitkilere (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 62)

d. Derbent

Derbent (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 15)

e. Çiy

Sabaha doğru çiy iner çayırlara (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 76)

4.1.8. Yerel Ağıza Yönelik İfade

Tablo 13: İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinde Yer Alan Yerel Ağıza Yönelik İfadeler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	1
Üç Köpük	4
Pelte Vaiz	7
Kimsenin Kalbi	8
Giderken Söylenmiştir	1
Tüm Zamanlar	30
Güzellik Uykusu	5
Ağır Misafir	1
Sözü Yormadan	3
Görmeden Ölmek	7
Toplam	67

Şiir dilinde yerel ağız kullanımı samimi bir ifade tarzı olarak görülür. Belli bir yöreye ait sözcüklerin şiirler aracılığıyla aktarılması, şiiri okuyan bireylerin söz varlığına katkı sunmasının yanı sıra o bölgenin kültürel özelliklerini de öğrenmelerine yardımcı olur. Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin incelenen şiirlerinde toplam 67 adet yerel ağıza yönelik ifade tespit edilmiştir. Yerel ağıza yönelik ifadeler Belki Başka Zaman'da 1, Üç Köpük'te 4, Pelte Vaiz'de 7, Kimsenin Kalbi'nde 8, Giderken Söylenmiştir'de 1, Tüm Zamanlar'da 30, Güzellik

Uykusu’nda 5, Ağır Misafir’de 1, Sözü Yormadan’da 3, Görmeden Ölmek’te 7 adet olarak tespit edilmiştir. En fazla yerel ağza yönelik ifade yazarın kendi memleketinden izler barındıran Tüm Zamanlar kitabında 30 adet tespit edilmiştir. Şiirlerde en sık kullanılan yerel ağza yönelik ifade 2 kez tekrar eden “ahbap, bakraç, bıldır, dan, evlek, kölemen, sukuşu” olduğu görülmektedir. Aşağıda İbrahim Tenekeci’nin şiir kitaplarından alınan yerel ağza yönelik ifadelere birer örnek gösterilmiştir:

a. Siftah (Çüngüş, Çermik Diyarbakır)

Hayal satan adam yine siftahsız (Tenekeci, Üç Köpük, s. 44)

b. Mısmıl (Isparta, Buca -İzmir, Karaoğlan*Mustafa Kemal Paşa -Bursa, Kurşunlu*Gölpazarı -Bilecik, İsmetpaşa -Eskişehir, Mecidiye*İzmir -Kocaeli, Taşkılla -İstanbul, Gökköyü, Heris*Artova -Tokat, -Niğde, Durak -Adana, Ayvagediği*Mersin, Namrun*Tarsus -İçel, *Lüleburgaz -Kırklareli, Kumbağı*Saray -Tekirdağ, Lefkoşe -Kıbrıs)

Hayat mısmıldır ona, çünkü bir kraliçe (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 21)

c. Pusmak (*Yalvaç Isparta, Malatya, Gülümpaşalı*Silifke İçel)

Farzet ki çocuğum ağlayıp pusmuş (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 22)

ç. Dilburan (Darıveren*Acıpayam -Denizli, -Kütahya, *Düzce -Bolu, -Trabzon)

Dilburan (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 99)

d. Ayağa düşmek (Dereçine*Sultandağı -Afyon)

Ayağa düştü şimdi büyümek bile (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 23)

e. Bun (Yozgat, Uşak ve çevresi)

Unuttum duymayı bunca bun arasında (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 22)

f. Dağdağa (Erzurum)

Dağ dağa kavuşur, dağdağa olmaz (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 13)

g. Kölemen (Banus*Eğridir -Isparta, *Karacabey-Bursa)

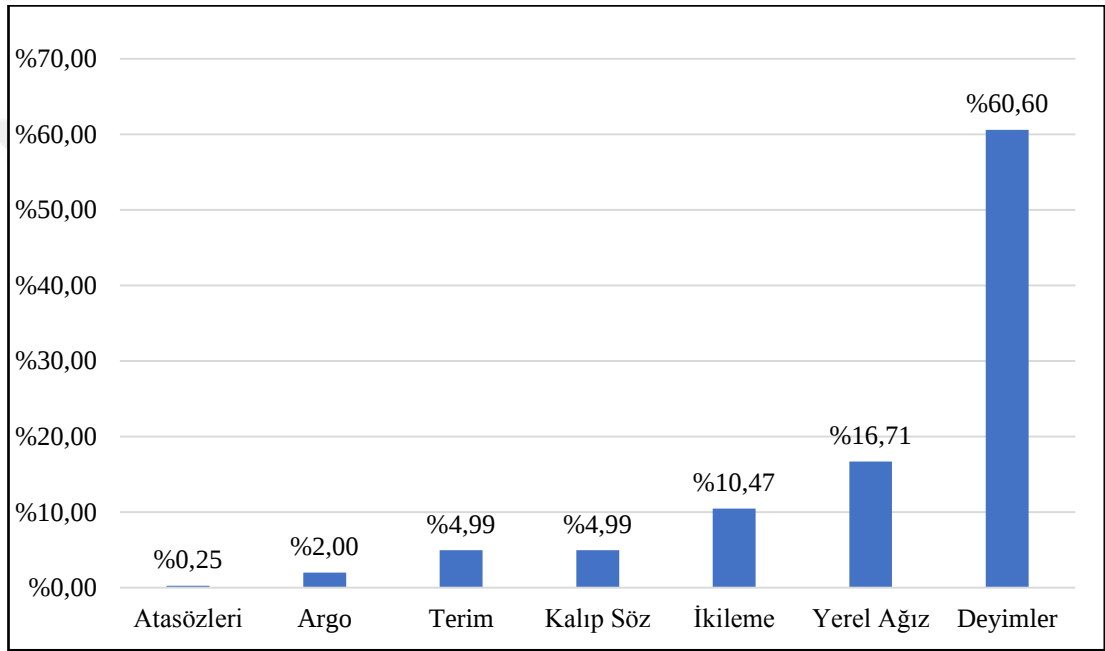
Kölemen sepeti, hepimizin sırtında (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 66)

h. Elik (Beşikdüzü*Vakfıkebir -Trabzon)

Kendini göstermez, elik diyoruz (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 40)

i. Bıldıır (Malatya ve çevresi, Gaziantep, Yozgat, Erzincan ve yöresi, Elazığ ve yöresi, Erzurum, Edirne, Malatya, Kırşehir, Ordu)

Bıldıır vefat etti, bilmedik, neden (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 31)

Şekil 1: Şiir Kitaplarında Yer Alan Toplam Söz Varlığı Unsurları

İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında yer alan söz varlığı unsurları deyimler, atasözleri, ikilemeler, argo, terim, kalıp söz ve yerel ağız ifadelerine göre incelenmiştir. Yapılan incelemede şiir kitaplarında bulunan söz varlığı unsurları en çoktan en aza doğru 243 deyim, 67 yerel ağız, 42 ikileme, 20 kalıp söz, 20 terim, 8 argo, 1 atasözü olarak belirlenmiştir. Kitaplarda söz varlığı unsurlarına toplam 401 örnek tespit edilmiştir. Bu örneklerin %60,60'ı deyim, %16,71'i yerel ağıza yönelik ifade, %10,47'si ikileme, %4,99'u kalıp söz, %4,99'u terim anlamlı sözcük, %2,00'si argo sözcük, %0,25'i atasözünden oluşmaktadır.

İncelenen eserler söz varlığı unsurları toplam sayısına göre değerlendirildiğinde Belki Başka Zaman'da 16, Üç Köpük'te 21, Peltek Vaiz'de 47, Kimsenin Kalbi'nde 44, Giderken Söylenmiştir'de 50, Tüm Zamanlar'da 72, Güzellik Uykusu'nda 44, Ağır Misafir'de 46, Sözü Yormadan'da 40, Görmeden Ölmek'te 21 söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. En fazla söz varlığı unsuru Tüm Zamanlar kitabında, en az Belki Başka Zaman kitabında tespit edilmiştir.

4.2. İBRAHİM TENKEKİ'NİN ŞİİRLERİNİN MEB 2019 TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMI SÖZ VARLIĞI KAZANIMLARINA GÖRE İNCELENMESİ

4.2.1. Bağlamdan Yararlanarak Bilmediği Kelime ve Kelime Gruplarının Anlamını Tahmin Eder

Tablo 14: Şiir Kitaplarındaki Anlamı Bağlamdan Tahmin Edilebilecek Kelime ve Kelime Grupları

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	39
Üç Köpük	71
Peltek Vaiz	88
Kimsenin Kalbi	49
Giderken Söylenmiştir	81
Tüm Zamanlar	99
Güzellik Uykusu	51
Ağır Misafir	43
Sözü Yormadan	41
Görmeden Ölmek	47
Toplam	609

Söz varlığı gelişmiş bir bireyin kendini ifade etmesi kolaylaşır. Birey karşılaştığı olayları, durumları, kavramları zihninde daha rahat anlamlandırır ve adlandırır. Okullarda planlı bir şekilde sözcük öğretimi yapılarak bireyin söz

varlığının geliştirilmesine olanak sağlanır. Planlı bir şekilde yapılan bu öğretimde metin türlerinden yararlanılmaktadır. Bir metin türü olan şiirler, çocukların hayal dünyasını canlandırmada ve onlara estetik dil zevki kazandırmada oldukça önemlidir. Şiirler aracılığıyla çocukların anlamını bilmediği sözcüklerin farkına varması, yeni sözcükler öğrenerek söz varlıklarını güçlendirmeleri onların dili etkili bir şekilde kullanmalarına yardımcı olur.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında anlamı bağlamdan tahmin edilebilecek toplam 609 kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler Belki Başka Zaman'da 39, Üç Köpük'te 71, Peltek Vaiz'de 88, Kimsenin Kalbi'nde 49, Giderken Söylenmiştir'de 81, Tüm Zamanlar'da 99, Güzellik Uykusu'nda 51, Ağır Misafir'de 43, Sözü Yormadan'da 41, Görmeden Ölmek'te 47 olarak tespit edilmiştir. Anlamı bilinmeyen, bağlamdan bilinebilecek kelime sayısı en fazla Tüm Zamanlar kitabında 99 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 39 adet olarak tespit edilmiştir. Bu kelimelerden birkaçı her kitaptan alınan birer örnekle aşağıda gösterilmiştir:

a. Anız

Başak güzeldir, anız olayım/ Hasattan sonra hemen yakılan (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 12)

b. Palet

Paletimdeki renkler kaskatı (Tenekeci, Üç Köpük, s. 22)

c. Muhalif

Aç kalmıyor muhalif, günde üç öğün barut (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 39)

ç. İmtiyaz

Herkesin adını biliyor taşlar/ İmtiyaz diyorum ben buna kuşlar,/ Yol geçmez, konuşmazsak hatırlatılır (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 61)

d. Nadas

Nadasa bırakılmış bir toprak kadar derin (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 63)

e. Seher

Sabah yoktur, seherde-/ İşler bitmeli, kuşluk vaktinde (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 13)

f. Minyatür

Minyatür kale maçına/ Çıkamayan hattatlar; (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 48)

g. Niyaz

Kız evine naz yakışır, sizlere niyaz; (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 35)

h. Mamelek

Mamelek desinler, yalnız şiirler/ Kalır mı bana buradan bir şey? (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 66)

i. Göçmen

Sınıra yığılmış gibi göçmenler (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 55)

4.2.2. Deyim, Atasözü ve Özdeyişlerin Metne Katkısını Belirler

Tablo 15: Şiir Kitaplarındaki Deyim ve Atasözleri

Şiir Kitapları	Deyim	Özdeyiş	Atasözü	Sayı
Belki Başka Zaman	10	-	-	10
Üç Köpük	13	-	-	13
Pelte Vaiz	24	-	-	24
Kimsenin Kalbi	32	-	1	33
Giderken Söylenmiştir	35	-	-	35
Tüm Zamanlar	29	-	-	29
Güzellik Uykusu	22	-	-	22
Ağır Misafir	33	-	-	33
Sözü Yormadan	32	-	-	32
Görmeden Ölmek	13	-	-	13
Toplam	243	0	1	244

Bu bölümün detaylı açıklaması Tablo:7 ve Tablo:8’de yapılmıştır. Kitaplardaki şiirlerde herhangi bir özdeyiş tespit edilmemiştir.

4.2.3. Kelimelerin Eş Anlamlılarını Bulur

Tablo 16: Şiir Kitaplarında Yer Alan Eş Anlamlı Sözcük Sayısı

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	170
Üç Köpük	157
Peltek Vaiz	131
Kimsenin Kalbi	186
Giderken Söylenmiştir	201
Tüm Zamanlar	154
Güzellik Uykusu	180
Ağır Misafir	220
Sözü Yormadan	207
Görmeden Ölmek	309
Toplam	1 915

Türk dili söz varlığı açısından oldukça zengin bir dildir. Bir kavramı, olayı, durumu ifade etmek için aynı anlama karşılık gelen birden fazla sözcük kullanılabilir. Bu sözcüklere hâkim bir bireyin sözlü ve yazılı anlatımı daha akıcı, açık ve anlaşılır olur. Yapılan söz varlığı çalışmaları ile sözcüklerin eş anlamlılarının öğretilmesi bireyin duyduklarının, gördüklerinin ve okuduklarının anlamını kavramasına; bu sözcüklere zihninde kavramsal karşılık bulmasına yardımcı olur. Böylece bireyin dört temel dil becerisine katkıda bulunulmuş olur.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci’nin şiir kitaplarında yer alan eş anlamlı sözcük sayısı 1 915 adet olarak tespit edilmiştir. Bu sözcükler Belki Başka Zaman’da 170, Üç Köpük’te 157, Peltek Vaiz’de 131, Kimsenin Kalbi’nde 186, Giderken Söylenmiştir’de 201, Tüm Zamanlar’da 154, Güzellik Uykusu’nda 180, Ağır

Misafir’de 220, Sözü Yormadan’da 207, Görmeden Ölmek’te 309 adet tespit edilmiştir. Eş anlamlı sözcük en fazla Görmeden Ölmek kitabında 309, en az Peltek Vaiz’de 131 adet tespit edilmiştir. Kitaplardan alınan birer eş anlamlı sözcük örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

a. Yoksul

Yoksul ve yorgun olanlara bak (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 11)

b. Hayat

Hayat daha sert vursun yumruklarını. (Tenekeci, Üç Köpük, s. 7)

c. Kitabe

Şimdi ben öksüz bir kitabeyim bir mezar başında (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 11)

ç. Ad

Irmağın dışında yüzen balıklar/Tutunsun diye konulmuş adın. (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 24)

d. Sır

Bir sır verdi, orta yerde saklanan (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 28)

e. Yıl

Yıllar sonra, bir sohbet esnasında (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 28)

f. Misafir

Bizler misafiriz ve dünya/ Misafir terlikleri... (Tenekeci, Güzellik Uykusunu, s. 43)

g. Kader

Kader diyorduk buna, biraz da keder. (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 55)

h. Sonsuz

O sonsuz yorgunluk, ömrün sonunda. (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 66)

i. Hatıra

Uzak bir hatıra olan sevincin (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 59)

4.2.4. Kelimelerin Zıt Anlamlılarını Bulur

Tablo 17: Şiir Kitaplarındaki Zıt Anlamlı Sözcükler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	131
Üç Köpük	108
Peltek Vaiz	115
Kimsenin Kalbi	181
Giderken Söylenmiştir	220
Tüm Zamanlar	216
Güzellik Uykusu	110
Ağır Misafir	237
Sözü Yormadan	170
Görmeden Ölmek	230
Toplam	1 718

Bireyin söz varlığı gelişirse dört temel dil becerisi de gelişmiş olur. Gelişmiş bir söz varlığına sahip olan birey bir cümlede karşılaştığı sözcüklerin çağrışımları sayesinde karşıt anlamlısı da zihninde belirebilir. Bu sebeple söz varlığı çalışmalarında zıt anlamlı sözcüklerin verilmesi bireyin kelime hazinesini geliştirir ve dili kullanma becerisine olumlu bir katkı sağlar.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 1 718 zıt anlamlı sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler Belki Başka Zaman'da 131, Üç Köpük'te 108, Peltek Vaiz'de 115, Kimsenin Kalbi'nde 181, Giderken Söylenmiştir'de 220, Tüm Zamanlarda 216, Güzellik Uykusu'nda 110, Ağır Misafir'de 237, Sözü Yormadan'da 170, Görmeden Ölmek'te 230 adet tespit edilmiştir. Zıt anlamlı sözcük en fazla Ağır Misafir kitabında 237, en az Üç Köpük kitabında 108 adet tespit edilmiştir. Zıt anlamlı sözcükler her kitaptan alınan birer örnek ile aşağıda gösterilmiştir:

a. Hızlı

Tarihten hızlısın, elbette haklı (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 50)

b. Geri

Yanıldı denektaşım, geriye döndüm (Tenekeci, Üç Köpük, s. 21)

c. Soğuk

Üşüyenin elleri muhtaçtır soğuk suya. (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 35)

ç. Beyaz

Beyaz sessizlik ve buruk, (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 48)

d. Gece

Her gece yeniden küsüyorum ben ona. (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 63)

e. Uzak

İssız ve uzak bu dağ köyünde (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 76)

f. Boş

Boş kalır neşenin o ferah balkonları. (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 53)

g. Evli

Evli kadınlar, bekâr erkekler (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 27)

h. Sert

Hayat daha sert vursun yumruklarını. (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 17)

i. Küçük

Bu küçük tohumlar yeter herkese, (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 13)

4.2.5. Eş Sesli Kelimelerin Anlamlarını Ayırt Eder

Tablo 18: Şiir Kitaplarındaki Eş Sesli Kelimeler

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	62
Üç Köpük	114
Peltek Vaiz	155
Kimsenin Kalbi	174
Giderken Söylenmiştir	285
Tüm Zamanlar	222
Güzellik Uykusu	223
Ağır Misafir	198
Sözü Yormadan	139
Görmeden Ölmek	197
Toplam	1 769

Türkçede yazılışları aynı anlamları farklı olan sözcüklere eş sesli sözcük denir. Eş sesli sözcükler cümle içerisinde kullanımına göre anlam kazanır. Böylece birden fazla anlamı karşılayan sözcükler ortaya çıkar. Farklı anlamlara karşılık gelen sözcüklerin bilinmesi bireyin okuduğu cümleleri doğru bir şekilde anlamasını ve anlamlandırmasını sağlar. Bu sebeple bireylerin söz varlığını geliştirmek için eş sesli kelimelerin onlara öğretilmesi oldukça önemlidir. Bu öğretim sağlanırken şiir dilinin zengin anlatım gücünde yararlanılabilir.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 1 769 eş sesli kelime tespit edilmiştir. Eş sesli kelimeler Belki Başka Zaman'da 62, Üç Köpük'te 114, Peltek Vaiz'de 155, Kimsenin Kalbi'nde 174, Giderken Söylenmiştir'de 285, Tüm Zamanlar'da 222, Güzellik Uykusu'nda 223, Ağır Misafir'de 198, Sözü Yormadan'da 139, Görmeden Ölmek'te 197 adet tespit edilmiştir. En fazla eş sesli kelime Giderken Söylenmiştir kitabında 285 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 62 adet tespit edilmiştir. Eş sesli kelimeler her kitaptan alınan birer örnek ile aşağıda gösterilmiştir:

a. Yüz

Yüzüme dünya değdi, üzgünüm. (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 12)

b. Ben

Yollar çağırıyor beni (Tenekeci, Üç Köpük, s. 14)

c. Kır

Ve sen kırlara benzersin günün bu saati (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 14)

ç. Yaz-

Güzel yazılar yazsın diye kader (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 13)

d. Yıl

Ey benim otuz yıl sonraki halim (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 105)

e. At

Atını satıyor son bir hamleyle. (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 50)

f. Diz

Dizlerinden vurulmuş bir adam ki, o benim (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 30)

g. Dal-

Söze daldım, şiire... (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 41)

h. Al-

Al benim hakkımı, unutulmadan. (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 73)

i. Dağ

Dağ dağa kavuşur, dağdağa olmaz (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 13)

4.2.6. Kökleri ve Ekleri Ayırt Eder

Ekler Tablo: 20, 21 ve 22’de belirtileceği için bu bölümde eklere yer verilmemiştir.

Tablo 19: Şiir Kitaplarındaki Sözcüklerin Kökleri

Şiir Kitapları	İsim Kökü	Fiil Kökü	Sayı
Belki Başka Zaman	783	314	1 097
Üç Köpük	822	350	1 172
Peltek Vaiz	1 216	425	1 641
Kimsenin Kalbi	1 614	667	2 281
Giderken Söylenmiştir	2 139	859	2 998
Tüm Zamanlar	2 381	821	3 202
Güzellik Uykusu	1 916	573	2 489
Ağır Misafir	2 095	950	3 045
Sözü Yormadan	2 162	540	2 702
Görmeden Ölmek	2 329	1 051	3 380
Toplam	17 457	6 550	24 007

Sözcüklerin aldığı ekler atıldıktan sonra geriye kalan anlamlı en küçük birimine kök denir. Kelime kökleri isim ve fiil olmak üzere ikiye ayrılır. Türkçede varlığın, durumun ya da kavramın zihinde karşılığı olan sözcüklere isim; hareket, iş, oluş bildiren sözcüklere de fiil denir. Sözcük kökünün belirlenmesi bireyin sözcüğün temel anlamının bilgisine ulaşmasını sağlar.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci’nin şiirlerinde 24 007 sözcük kökü tespit edilmiştir. Bu köklerin 17 457 tanesi isim kökü, 6 550 tanesi ise fiil köküdür. İsim kökleri Belki Başka Zaman’da 783, Üç Köpük’te 822, Peltek Vaiz’de 1 216, Kimsenin Kalbi’nde 1 614, Giderken Söylenmiştir’de 2 139, Tüm Zamanlar’da 2 381, Güzellik Uykusu’nda 1 916, Ağır Misafir’de 2 095, Sözü Yormadan’da 2 162, Görmeden Ölmek’te 2 329 adet tespit edilmiştir. En fazla isim kökü Görmeden Ölmek kitabında 2 329, en az Belki Başka Zaman kitabında 783 adet tespit edilmiştir. Fiil kökleri Belki başka Zaman’da 314, Üç Köpük’te 350, Peltek Vaiz’de

425, Kimsenin Kalbi'nde 667, Giderken Söylenmiştir'de 859, Tüm Zamanlar'da 821, Güzellik Uykusu'nda 573, Ağır Misafir'de 950, Sözü Yormadan'da 540, Görmeden Ölmek'te 1 051 adet tespit edilmiştir. En fazla fiil kökü Görmeden Ölmek kitabında 1 051 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 314 adet tespit edilmiştir. Her kitaptan alınan birer örnekle sözcük kökleri aşağıda gösterilmiştir:

a. Hayat (isim kökü)

b. Öl- (fiil kökü) (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 11)

a. Kuş (isim kökü)

b. Kaç- (fiil kökü) (Tenekeci, Üç Köpük, s. 8)

a. Gök (isim kökü)

b. Yağ- (fiil kökü) (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 19)

a. Gün (isim kökü)

b. Geç- (fiil kökü) (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 41)

a. Park (isim kökü)

b. Yan- (fiil kökü) (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 63)

a. Saat (isim kökü)

b. Dön- (fiil kökü) (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 49)

a. Su (isim kökü)

b. Kaç- (fiil kökü) (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 42)

a. Güneş (isim kökü)

b. Getir- (fiil kökü) (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 38)

a. Gün (isim kökü)

b. Sev- (fiil kökü) (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 63)

a. Ev (isim kökü)

b. Üz- (fiil kökü) (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 42)

4.2.7. Yapım Ekinin İşlevini Açıklar

Tablo 20: Şiir Kitaplarındaki Yapım Ekleri

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	265
Üç Köpük	312
Peltek Vaiz	335
Kimsenin Kalbi	590
Giderken Söylenmiştir	826
Tüm Zamanlar	573
Güzellik Uykusu	488
Ağır Misafir	691
Sözü Yormadan	828
Görmeden Ölmek	766
Toplam	5 674

Yapım ekleri eklendiği sözcüğün anlamını değiştirerek yeni kelimeler türetmeyi sağlar. Sözcüklerde bulunan yapım eklerinin farkına varılması, kelimeyi hangi yönden etkilediğinin bilinmesi öğrencilerin yeni kelimeler türetmesine ve söz varlıklarının gelişmesine katkıda bulunur. İsimleri yeniden isim yapan, isimleri fiil yapan, fiilleri yeniden fiil yapan ve fiilleri isim yapan dört farklı şekilde kullanılan yapım ekleri vardır.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 5 674 yapım eki tespit edilmiştir. Bu ekler Belki başka Zaman'da 265, Üç Köpük'te 312, Peltek Vaiz'de 335, Kimsenin Kalbi'nde 590, Giderken Söylenmiştir'de 826, Tüm Zamanlar'da 573, Güzellik Uykusu'nda 488, Ağır Misafir'de 691, Sözü Yormadan'da 828, Görmeden Ölmek'te 766 adet tespit edilmiştir. En fazla yapım eki Sözü Yormadan kitabında

828 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 265 adettir Her kitaptan alınan birer yapım eki örneği sözcükteki görevine göre aşağıda gösterilmiştir:

- a. Kül-lük (isimden isim yapım eki) (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 21)
- b. Yat-ak (fiilden isim yapım eki) (Tenekeci, Üç Köpük, s. 32)
- c. Kır-ıl- (fiilden fiil yapım eki) (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 20)
- ç. Ses-siz-lik (isimden isim yapım eki) (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 43)
- d. Sev-in- (fiilden fiil yapım eki) (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 82)
- e. Av-cı (isimden isim yapım eki) (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 19)
- f. Son-suz (isimden isim yapım eki) (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 40)
- g. Öl-üm (fiilden isim yapım eki) (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 48)
- h. Hatır-la (isimden fiil yapım eki) (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 22)
- i. Kuvvet-li (isimden isim yapım eki) (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 21)

4.2.8. Çekim Ekinin İşlevini Açıklar

Tablo 21: Şiir Kitaplarındaki İsim Çekim Ekleri

Şiir Kitapları	Hal Eki	İyelik Eki	İlgi Eki	Çoğul Eki	Toplam
Belki Başka Zaman	168	101	42	56	367
Üç Köpük	141	113	24	52	330
Peltek Vaiz	217	103	30	50	400
Kimsenin Kalbi	312	156	59	146	673
Giderken Söylenmiştir	486	220	55	185	946
Tüm Zamanlar	443	208	76	206	933
Güzellik Uykusu	308	156	74	99	637
Ağır Misafir	391	216	87	151	845
Sözü Yormadan	301	185	98	174	758
Görmeden Ölmek	391	248	126	298	1 063

Toplam	3 158	1 706	671	1 417	6 952
---------------	-------	-------	-----	-------	-------

İsim çekim ekleri eklendiği sözcüğe cümle içerisinde yeni görevler yükler. Türkçe Öğretim Programında isim çekim ekleri “hal eki, iyelik eki, ilgi eki, çoğul eki” olmak üzere dört farklı şekilde belirtilmiştir. Öğrencilerin isim çekim eklerine hâkim olması onların okuduğu cümleleri daha rahat kavramalarına, cümledeki sözcüklerin görevlerini anlamalarına ve sonraki konuları öğrenmelerine temel oluşturmaları bakımından önemlidir.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 6 952 isim çekim eki tespit edilmiştir. Bu ekler Belki başka Zaman'da 168 hal eki, 101 iyelik eki, 42 ilgi eki, 56 çoğul eki, toplam 367 isim çekim eki; Üç Köpük'te 141 hal eki, 113 iyelik eki, 24 ilgi eki, 52 çoğul eki, toplam 330 isim çekim eki; Peltek Vaiz'de 217 hal eki, 103 iyelik eki, 30 ilgi eki, 50 çoğul eki, toplam 400 isim çekim eki; Kimsenin Kalbi'nde 312 hal eki, 156 iyelik eki, 59 ilgi eki, 146 çoğul eki, toplam 673 isim çekim eki; Giderken Söylenmiştir'de 486 hal eki, 220 iyelik eki, 55 ilgi eki, 185 çoğul eki, toplam 946 isim çekim eki; Tüm Zamanlar'da 443 hal eki, 208 iyelik eki, 76 ilgi eki, 206 çoğul eki, toplam 933 isim çekim eki; Güzellik Uykusu'nda 308 hal eki, 156 iyelik eki, 74 ilgi eki, 99 çoğul eki, toplam 637 isim çekim eki; Ağır Misafir'de 391 hal eki, 216 iyelik eki, 87 ilgi eki, 151 çoğul eki, toplam 845 isim çekim eki; Sözü Yormadan'da 301 hal eki, 185 iyelik eki, 98 ilgi eki, 174 çoğul eki, toplam 758 isim çekim eki; Görmeden Ölmek'te 391 hal eki, 248 iyelik eki, 126 ilgi eki, 298 çoğul eki, toplam 1 063 isim çekim eki tespit edilmiştir. İsim çekim ekleri en fazla Görmeden Ölmek kitabında 1.063 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 367 adet olarak tespit edilmiştir. Kitaplarda bulunan isim çekim eklerine birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. İsim-i (hal eki)

b. İnsan-lar (çoğul eki)

c. Ölüm-ün (ilgi eki)

d. Ölümün güzellik-i (iyelik eki) (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 11)

- a. Işık-ta (hal eki)
- b. Şoför-ler (çoğul eki)
- c. Kelam-ın (ilgi eki)
- d. Benim savaş-ım (iyelik eki) (Tenekeci, Üç Köpük, s. 19)
- a. Kâbe-den (hal eki)
- b. Meyve-ler (çoğul eki)
- c. Babam-ın (ilgi eki)
- d. Annemin parmaklar-ı (iyelik eki) (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 46)
- a. Hayat-a (hal eki)
- b. Konu-lar (çoğul eki)
- c. Üzüntüm-ün (ilgi eki)
- d. Üzüntümün ışıklar-ı (iyelik eki) (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 37)
- a. Ter-den (hal eki)
- b. Dağ-lar (çoğul eki)
- c. Denizler-in (ilgi eki)
- d. Denizlerin alt-ı (iyelik eki) (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 39)
- a. Çarşı-da (hal eki)
- b. Çocuk-lar (çoğul eki)
- c. Yol-un (ilgi eki)
- d. Yolun baş-ı (iyelik eki) (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 22)
- a. Şenlikistan-da (hal eki)
- b. Çocuk-lar (çoğul eki)

- c. Adam-ın (ilgi eki)
- d. Mezar taş-ı (iyelik eki) (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 67)
- a. Akşam-a (hal eki)
- b. Kaş-lar (çoğul eki)
- c. Kaşık-ın (ilgi eki)
- d. Sizin el-iniz (iyelik eki) (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 47)
- a. Söz-ü (hal eki)
- b. Gece-ler (çoğul eki)
- c. Günler-in (ilgi eki)
- d. Hayatımızın saçlar-ı (iyelik eki) (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 59)
- a. Kader-den (hal eki)
- b. El-ler (çoğul eki)
- c. Hasta-nın (ilgi eki)
- d. Babasının gözler-i (iyelik eki) (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 55)

Tablo 22: Şiir Kitaplarındaki Fiil Çekim Ekleri

Şiir Kitapları	Kip Eki	Kişi Eki	Toplam
Belki Başka Zaman	215	220	435
Üç Köpük	240	237	477
Peltek Vaiz	340	278	618
Kimsenin Kalbi	465	401	866
Giderken Söylenmiştir	611	528	1 139
Tüm Zamanlar	676	544	1 220
Güzellik Uykusu	412	390	802
Ağır Misafir	634	545	1 179
Sözü Yormadan	632	441	1 073
Görmeden Ölmek	717	591	1 308

Toplam	4 942	4 175	9 117
---------------	-------	-------	-------

Fiiller hareket bildirirler. Bu hareketin ne zaman, hangi durumlarda, kim tarafından yapıldığını fiil çekim ekleri belirtir. Fiil çekim ekleri cümlelerin anlamının açık bir şekilde ifade edilmesi açısından önemlidir. Cümledeki anlamın tamamlanması için fiil çekim eklerine ihtiyaç duyulur. Öğrencilerin bu ekleri kavraması sözlü ve yazılı anlatımlarına katkı sağlar ve çözümleme becerilerini artırır.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 9 117 adet fiil çekim eki tespit edilmiştir. Bu eklerden 4 942 adeti kip eki, 4 175 adeti kişi ekidir. Belki Başka Zaman'da 215 kip eki, 220 kişi eki, toplam 435 fiil çekim eki; Üç Köpük'te 240 kip eki, 237 kişi eki, toplam 477 fiil çekim eki; Peltek Vaiz'de 340 kip eki, 278 kişi eki, toplam 618 fiil çekim eki; Kimsenin Kalbi'nde 465 kip eki, 401 kişi eki, toplam 866 fiil çekim eki; Giderken Söylenmiştir'de 611 kip eki, 528 kişi eki, toplam 1 139 fiil çekim eki; Tüm Zamanlar'da 676 kip eki, 544 kişi, toplam 1 220 fiil çekim eki; Güzellik Uykusu'nda 412 kip eki, 390 kişi eki, toplam 802 fiil çekim eki; Ağır Misafir'de 634 kip eki, 545 kişi eki, toplam 1 179 fiil çekim eki; Sözü Yormadan'da 632 kip eki, 441 kişi eki, 1.073 fiil çekim eki; Görmeden Ölmek'te 717 kip eki, 591 kişi eki, 1 308 fiil çekim eki tespit edilmiştir. Fiil çekim ekleri en fazla Görmeden Ölmek kitabında 1 308 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 435 adettir. Her kitaptan alınan birer fiil çekim eki örneği aşağıda gösterilmiştir:

- a. Olayım (-a kip eki, -ım kişi eki) (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 12)
- b. Kaldım (-dı kip eki, -m kişi eki) (Tenekeci, Üç Köpük, s. 14)
- c. Veriyoruz (-yor kip eki, -uz kişi eki) (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 19)
- ç. Yazmazlar (-maz kip eki, -lar kişi eki) (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 57)
- d. Yaratılmışım (-mış kip eki, -ım kişi eki) (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 65)
- e. Severim (-er kip eki, -im kişi eki) (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 23)
- f. Gelsem (-se kip eki, -m kişi eki) (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 41)
- g. Dönmeliyim (-meli kip eki, -im kişi eki) (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 20)
- h. Seyrettik (-di kip eki, -k kişi eki) (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 65)

i. Diyorum (-yor kip eki, -um kişi eki) (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 14)

4.2.9. İsim ve Sıfatların Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar

Tablo 23: Şiir Kitaplarındaki Varlıklara Verilişine Göre İsimler

Şiir Kitapları	Özel is.	Cins is.	Sayı
Belki Başka Zaman	27	338	365
Üç Köpük	11	393	404
Peltek Vaiz	14	577	591
Kimsenin Kalbi	18	630	648
Giderken Söylenmiştir	15	897	912
Tüm Zamanlar	134	1.012	1.146
Güzellik Uykusu	23	695	718
Ağır Misafir	37	807	844
Sözü Yormadan	17	820	837
Görmeden Ölmek	47	897	944
Toplam	343	7 066	7 409

Canlı cansız bütün varlıkların, kavramların tanıtılması isimler ile sağlanır. Varlıklara verilişine göre isimler, özel isim ve cins isim olarak adlandırılır. Doğada tek bir varlık olarak bulunan özel isimler ve birden fazla varlığı karşılayan cins isimler öğrencilerin sosyal ve kişisel hayatında karşılaştığı varlıkları doğru bir şekilde tanıyabilmelerini ve tanıtılabilmelerini sağlar. Özel isim ve cins isimlere dair söz varlığı gelişmiş öğrenciler sözlü ve yazılı anlatımlarında kullandıkları dilin kurallarını daha rahat uygular.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında toplam 7 409 isim tespit edilmiştir. Bu isimlerin 343 adeti özel isim, 7 066 adeti cins isimdir. Belki Başka Zaman'da 27 özel isim, 338 cins isim, toplam 365 isim; Üç Köpük'te 11 özel isim, 393 cins isim, toplam 404 isim; Peltek Vaiz'de 14 özel isim, 577 cins isim, toplam 591 isim; Kimsenin Kalbi'nde 18 özel isim, 630 cins isim, toplam 648 isim; Giderken Söylenmiştir'de 15 özel isim, 897 cins isim, toplam 912 isim; Tüm

Zamanlar'da 134 özel isim, 1 012 cins isim, toplam 1 146 isim; Güzellik Uykusu'nda 23 özel isim, 695 cins isim, toplam 718 isim; Ağır Misafir'de 37 özel isim, 807 cins isim, toplam 844 isim; Sözü Yormadan'da 17 özel isim, 820 cins isim, toplam 837 isim; Görmeden Ölmek'te 47 özel isim, 897 cins isim, toplam 944 isim tespit edilmiştir. Özel isim en fazla Tüm Zamanlar kitabında 134 adet, en az Üç Köpük kitabında 11 adet tespit edilmiştir. Cins isim en fazla Tüm Zamanlar kitabında 1 012 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 338 adet tespit edilmiştir. İsimler en fazla Tüm Zamanlar'da 1 146 adet, en az Belki Başka Zaman'da 365 adet tespit edilmiştir. Her kitaptan alınan birer özel isim ve cins isim örneği aşağıda gösterilmiştir:

a. Gurbet (Cins İsim)

Gurbette kalan Türk toprakları

b. Türk (Özel İsim)

Gurbette kalan Türk toprakları (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 29)

a. Şifre (Cins İsim)

Çözmeye kalkmazdım şifresini ölümün

b. Perihan (Özel İsim)

Perihan'ı terk edebilirdim (Tenekeci, Üç Köpük, s. 16).

a. İstasyon (Cins İsim)

Benzin kokar istasyon elbet biraz da kanat

b. Ali (Özel İsim)

Çimenler gibi ezik, Ali gibi yürekli (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 27)

a. Balık (Cins İsim)

Dipsiz değildir, balıklar bile!

b. Türkiye (Özel İsim)

Bakıyorum sana Türkiye Saati ile (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 40)

a. Gökyüzü (Cins İsim)

Öpüp başıma koyduğum gökyüzü kadar aziz.

b. Allah (Özel İsim)

Suyu yıkayan Allah, sulayan ormanları (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 11)

a. Mezarlık (Cins İsim)

Bize göre hesap basit aslında/Mezarlık ne kadar büyük olursa

b. Neşide Kadın (Özel İsim)

Beş yüz yaşındaki ceviz ağacı/Ayrıca Neşide Kadın'ın anlattıkları (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 12)

a. Şair (Cins İsim)

Hep soğuk mudur Tanrım/ Şairlerin döşegi.

b. Eyüp Sultan (Özel İsim)

Dün Eyüp Sultan'da bir grup kuşla/ Kulağını çınlattık ey ölüm senin (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 39)

a. Zaman (Cins İsim)

Kimsin sen, kimlerdensin, ey zaman?

b. Türkçe (Özel İsim)

Çıkmadım hiç Türkçenin sözünden (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 16)

a. Namaz (Cins İsim)

Namazdandı, dizindeki yamalar.

b. Üsküp (Özel isim)

Yakındı Üsküp ona, çok uzaktı Bomonti (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 50).

a. Meyve (Cins İsim)

Ahmet Murat der, meyvenin hayatı

b. Ahmet Murat (Özel İsim)

Ahmet Murat der, meyvenin hayatı (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 25)

Tablo 24: Şiir Kitaplarındaki Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler

Şiir Kitapları	Soyut is.	Somut is.	Sayı
Belki Başka Zaman	105	260	365
Üç Köpük	83	321	404
Peltek Vaiz	73	518	591
Kimsenin Kalbi	123	525	648
Giderken Söylenmiştir	143	769	912
Tüm Zamanlar	162	984	1 146
Güzellik Uykusu	110	608	718
Ağır Misafir	197	647	844
Sözü Yormadan	196	641	837
Görmeden Ölmek	222	722	944
Toplam	1 414	5 995	7 409

Varlıkların oluşlarına göre isimler soyut ve somut olmak üzere ikiye ayrılır. Duyu organlarımızla algılayabildiğimiz isimler somut, algılayamadıklarımız soyut olarak adlandırılır. Bireylerin duyu organları ile algılayabildiği varlıkları, nesneleri, kavramları adlandırabilmeleri ve duyu organları ile algılanamayan, hissedilen veya zihinde var olan kavramların hangi ada karşılık geldiğinin bilinmesi onların söz varlıklarının gelişme düzeyi ile yakından ilgilidir. Zihinde yer alan soyut kavramların adlandırılması öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade edebilmelerine, duygularını ve düşüncelerini kolay bir şekilde aktarabilmelerine yardımcı olur.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında toplam 7 409 isim tespit edilmiştir. Bu isimlerin 1 414 adeti soyut isim, 5 995 adeti somut isimdir. Belki Başka Zaman'da 105 soyut isim, 260 somut isim, toplam 365 isim; Üç Köpük'te 83

soyut isim, 321 somut isim, toplam 404 isim; Peltek Vaiz’de 73 soyut isim, 518 somut isim, toplam 591 isim; Kimsenin Kalbi’nde 123 soyut isim, 525 somut isim, toplam 648 isim; Giderken Söylenmiştir’de 143 soyut isim, 769 somut isim, toplam 912 isim; Tüm Zamanlar’da 162 soyut isim, 984 somut isim, toplam 1.146 isim; Güzellik Uykusu’nda 110 soyut isim, 608 somut isim, toplam 718 isim; Ağır Misafir’de 197 soyut isim, 647 somut isim, toplam 844 isim; Sözü Yormadan’da 196 soyut isim, 641 somut isim, toplam 837 isim; Görmeden Ölmek’te 222 soyut isim, 722 somut isim, toplam 944 isim tespit edilmiştir. Soyut isim en fazla Görmeden Ölmek kitabında 222 adet, en az Peltek Vaiz kitabında 73 adet tespit edilmiştir. Somut isim en fazla Tüm Zamanlar kitabında 984 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 260 adet tespit edilmiştir. Her kitaptan alınan birer soyut ve somut isim örneği aşağıda gösterilmiştir:

a. Keder (Soyut İsim)

Emekle birlikte her daim keder.

b. Toprak (Somut İsim)

Gurbette kalan Türk toprakları (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 29)

a. Korku (Soyut İsim)

Ve korkum, o da sizinkine benzemez

b. Işık (Somut İsim)

Üstelik kırmızı ışıktaki cam silen çocukları/Şoförlerden sakınmak zorundayım (Tenekeci, Üç Köpük, s. 19).

a. Keyif (Soyut İsim)

Her şey karton burada, keyifler bile karton

b. Karton (Somut İsim)

Her şey karton burada, keyifler bile karton (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 28)

a. Gurur (Soyut İsim)

Kırılan gurur, ilk ve son bahar!

b. Kayık (Somut İsim)

Karaya çekilmiş kayıklar kadar (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 31)

a. Hatıra (Soyut İsim)

Herkes bir parçamı alıyor hatıra diye

b. Çöp (Somut İsim)

Herkes bir parçamı alıyor hatıra diye/Çöpçü çöpümü, dünya vaktimi ve ölüm beni (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 12).

a. Zaman (Soyut İsim)

Donmuş bir sudur evin zamanı

b. Ev (Somut İsim)

Dışarı çıkılmaz evde durulmaz (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 29)

a. Melek (Soyut İsim)

Gölgesine uzanıp o ulu meleklerin

b. Yüz (Somut İsim)

Ben ne yaptım der gibi bakan bir yüzle (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 39)

a. Merak (Soyut İsim)

Merakımı diri tutarak

b. Karınca (Somut İsim)

İşte karınca, bacak kadar boyuyla (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 62)

a. Aşk (Soyut İsim)

Aşk diyor, başka bir şey demiyor kalbim

b. Yaprak (Somut İsim)

Düşen bir yaprağa bağladım hayatımı (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 33)

a. Cennet (Soyut İsim)

Cennet diyorum bu da bir şeydir

b. Çocuk (Somut İsim)

Çocuklar sevinir, alırsan bir şey (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 14)

Tablo 25: Varlıkların Sayılarına Göre İsimler

Şiir Kitapları	Tekil is.	Çoğul is.	Topluluk is.	Sayı
Belki Başka Zaman	302	62	1	365
Üç Köpük	333	70	1	404
Peltek Vaiz	524	63	4	591
Kimsenin Kalbi	461	187	-	648
Giderken Söylenmiştir	702	207	3	912
Tüm Zamanlar	934	204	8	1 146
Güzellik Uykusu	619	97	2	718
Ağır Misafir	713	131	-	844
Sözü Yormadan	676	158	3	837
Görmeden Ölmek	671	272	1	944
Toplam	5 935	1 451	23	7 409

Varlıkların sayılarına göre isimler tekil, çoğul ve topluluk ismi olarak adlandırılır. Sayılarına göre isimler öğrencilerin bir cümledeki yargı ile onu gerçekleştiren arasındaki ilişkiyi kavramasını sağlar. Özel isimlere getirilen çoğul eki ile birlikte öğrenciler cümlelere saygı, küçümseme, aile, benzerlik gibi farklı anlamlar kazandırabilir.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında toplam 7 409 isim tespit edilmiştir. Bu isimlerin 5 935 adeti tekil isim, 1 451 adeti çoğul isim, 23 adeti

topluluk ismidir. Belki Başka Zaman'da 302 tekil isim, 62 çoğul isim, 1 topluluk ismi, toplam 365 isim; Üç Köpük'te 333 tekil isim, 70 çoğul isim, 1 topluluk ismi, toplam 404 isim; Peltek Vaiz'de 524 tekil isim, 63 çoğul isim, 4 topluluk ismi, toplam 591 isim; Kimsenin Kalbi'nde 461 tekil isim, 187 çoğul isim, toplam 648 isim; Giderken Söylenmiştir'de 702 tekil isim, 207 çoğul isim, 3 topluluk ismi, toplam 912 isim; Tüm Zamanlar'da 934 tekil isim, 204 çoğul isim, 8 topluluk ismi, toplam 1.146 isim, Güzellik Uykusu'nda 619 tekil isim, 97 çoğul isim, 2 topluluk ismi, toplam 718 isim; Ağır Misafir'de 713 tekil isim, 131 çoğul isim, toplam 844 isim; Sözü Yormadan'da 676 tekil isim, 158 çoğul isim, 3 topluluk ismi, toplam 837 isim; Görmeden Ölmek'te 671 tekil isim, 272 çoğul isim, 1 topluluk ismi, toplam 944 isim tespit edilmiştir. Tekil isim en fazla Tüm Zamanlar kitabında 934 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 302 adet tespit edilmiştir. Çoğul isim en fazla Görmeden Ölmek kitabında 272 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 62 adet tespit edilmiştir. Topluluk ismi en fazla Tüm Zamanlar kitabında 8 adet en az Belki Başka Zaman, Üç Köpük ve Görmeden Ölmek kitaplarında birer adet tespit edilmiştir. Kimsenin Kalbi ve Ağır Misafir kitaplarında topluluk ismi tespit edilememiştir. Her kitaptan alınan birer tekil isim, çoğul isim ve topluluk ismi örneği aşağıda gösterilmiştir:

a. Yurt (Tekil İsimi)

Severim seni ey güzel yurdum

b. Yerler (Çoğul İsim)

Her günü sert olur yüksek yerlerin,

c. Halk (Topluluk İsmi)

Eskiden kalma yoksul bir halkla (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 51)

a. Bilge (Tekil İsim)

Bilge değilim, bilemem

b. Mezarlıklar (Çoğul İsim)

Niye cıvıl cıvıl mezarlıklar.

c. Kalabalık (Topluluk İsmi)

Bilmem, neden ıssız caddedeki kalabalık (Tenekeci, Üç Köpük, s. 37)

a. Miras (Tekil İsim)

Ve mirastan güzeldir babadan kalma öğüt

b. Eller (Çoğul İsim)

Üşüyenin elleri muhtaçtır soğuk suya.

c. Koro (Topluluk İsmi)

Astımlılar korusu (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 35)

a. Kalp (Tekil İsim)

Herkes mahcuptur kalbine karşı;

b. Işıklar (Çoğul İsim)

Bütün ışıkları yanıyor üzüntümün (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 37)

a. Dün (Tekil İsim)

Duruyor dün de bir şey siyecek gibi

b. İnsanlar (Çoğul İsim)

Nereye bakıyorsun, orası yok ki/Elma bahçeleri, eski insanlar

c. Halk (Topluluk Adı)

Evlerin ev halkının ve devletlerin (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 49)

a. Kadın (Tekil İsim)

Bir aile var mesela, Katundugiller/Kadın demek, hatun demek anlamı

b. Köyler (Çoğul İsim)

Köylerde erkek tükendi derler

c. Aile (Topluluk İsmi)

Bir aile var mesela, Katundugiller (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 39)

a. Kat (Tekil İsim)

Kaçak kat gibi çöküyor üstümüze

b. Sular (Çoğul İsim)

Çünkü sular çekiliyor hayatımızdan

c. Takım (Topluluk İsmi)

Kaçak kat gibi çöküyor üstümüze/Körün takım tutmasına benziyor bu (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 42)

a. Sınav (Tekil İsim)

Çıkış gibi iyi geçmiş bir sınavdan

b. Ezanlar (Çoğul İsim)

Kulağa okunan ezanlar gibi (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 32)

a. Kuş (Tekil İsim)

Sesli düşünür orman, kuş sesleri vs

b. Sesler (Çoğul İsim)

Sesli düşünür orman, kuş sesleri vs

c. Orman (Topluluk İsmi)

Sesli düşünür orman, kuş sesleri vs (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 39)

a. Kaynak (Tekil İsim)

Kaynağı şurada deyip elini

b. Dağlar (Çoğul İsim)

Dağlara doğru uzatmıştı bir,

c. Orman (Topluluk İsmi)

Şimşir ve gürgen, ormanlarında (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 74)

Tablo 26 : Şiir Kitaplarındaki Sıfatlar

Şiir Kitapları	Niteleme sf.	İşaret sf.	Belgisiz sf.	Soru sf.	Sayı sf.	Sayı
Belki Başka Zaman	76	6	37	2	14	135
Üç Köpük	55	15	38	3	9	120
Peltek Vaiz	80	19	84	2	13	198
Kimsenin Kalbi	114	36	69	1	13	233
Giderken Söylenmiştir	129	45	144	3	20	341
Tüm Zamanlar	71	37	77	2	50	237
Güzellik Uykusu	91	35	103	5	12	246
Ağır Misafir	86	21	87	1	23	218
Sözü Yormadan	161	35	87	7	19	309
Görmeden Ölmek	181	27	87	2	13	310
Toplam	1 044	276	813	28	186	2 347

Birey gördüğü bir varlığı, nesneyi tam olarak ifade etmek için onun özelliklerini aktarmaya ihtiyaç duyar. Varlıkların niteliklerini ve niceliklerini belirtmek için isimlerin önüne gelen sözcüklere sıfat denir. Birey sıfatlar yardımı ile bir ismin durumunu, sayısını, rengini, biçimini, nerede olduğunu belirtebilir. Sıfatların bilgisine sahip olan öğrenciler dilin olanaklarından daha iyi faydalanır. Sözlü ve yazılı anlatımlarında kendilerini daha rahat ifade ederler. Öğrencilerin bir yeri ya da bir kişiyi tanıtmalarına, özelliklerini belirtmelerine sıfatlar yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinde 2 347 sıfat tespit edilmiştir. Belki başka Zaman'da 76 niteleme sıfatı, 6 işaret sıfatı, 37 belgisiz sıfat, 2 soru sıfatı, 14 sayı sıfatı, toplam 135 sıfat; Üç Köpük'te 55 niteleme sıfatı, 15 işaret sıfatı, 38 belgisiz sıfat, 3 soru sıfatı, 9 sayı sıfatı, toplam 120 sıfat; Peltek Vaiz'de 80 niteleme sıfatı, 19 işaret sıfatı, 84 belgisiz sıfat, 2 soru sıfatı, 13 sayı sıfatı, toplam 198 sıfat; Kimsenin Kalbi'nde 114 niteleme sıfatı, 36 işaret sıfatı, 69 belgisiz sıfat, 1 soru sıfatı, 13 sayı sıfatı, toplam 198 sıfat; Giderken Söylenmiştir'de 129 niteleme sıfatı, 45 işaret sıfatı, 144 belgisiz sıfat, 3 soru sıfatı, 20 sayı sıfatı, toplam 341 sıfat; Tüm Zamanlar'da 71 niteleme sıfatı, 37 işaret sıfatı, 77 belgisiz sıfat, 2 soru sıfatı, 50 sayı sıfatı, toplam 237 sıfat; Güzellik Uykusu'nda 91 niteleme sıfatı, 35 işaret sıfatı, 103 belgisiz sıfat, 5 soru sıfatı, 12 sayı sıfatı, toplam 246 sıfat; Ağır Misafir'de 86 niteleme sıfatı, 21 işaret sıfatı, 87 belgisiz sıfat, 1 soru sıfatı, 23 sayı sıfatı, toplam 218 sıfat; Sözü Yormadan'da 161 niteleme sıfatı, 35 işaret sıfatı, 87 belgisiz sıfat, 7 soru sıfatı, 19 sayı sıfatı, toplam 309 sıfat; Görmeden Ölmek'te 181 niteleme sıfatı, 27 işaret sıfatı, 87 belgisiz sıfat, 2 soru sıfatı, 13 sayı sıfatı, toplam 310 sıfat tespit edilmiştir. Sıfatlar en fazla Giderken Söylenmiştir kitabında 341 adet, en az Üç Köpük kitabında 120 adet tespit edilmiştir. Sıfatlara kitaplardan alınan birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. Bin (Sayı Sıfatı)

Bin yıldır her gün buradasın, bak (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 47)

b. Billur (Niteleme Sıfatı)

Billur bir kuş gibi... (Tenekeci, Üç Köpük, s. 8)

c. Kaçınıcı (Soru Sıfatı)

Zar tutuyorsun ey hayat, bu kaçınıcı sevgili (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 54)

ç. Bazı (Belgisiz Sıfat)

Örter daima bu yerlerin üstünü/Oradan oraya bazı tohumlar (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 60)

d. Suskun (Niteleme Sıfatı)

Bekçiler, günleri ters giyen o suskun adamlar (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 31)

e. Büyük, önemli (Niteleme Sıfatı)

Önemli günler, büyük ölümler (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 30)

f. Issız (Niteleme Sıfatı)

Sesinin geldiği yöne bakıyorum, ıssız bir deniz (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 22)

g. O (İşaret Sıfatı)

Sizin alnınızdaki kırış kırış o yerler (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 35)

h. Sekiz (Sayı Sıfatı)

Kuşlarla gitmiştim sekiz yaşında (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 64)

i. Birkaç (Belgisiz Sıfat)

Yaşıyor sanıyorsun birkaç gün daha (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 46)

4.2.10. İsim ve Sıfat Tamlamalarının Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar

Tablo 27: Şiir Kitaplarındaki İsim Tamlamaları

Şiir Kitapları	Belirtili	Belirtisiz	Zincirleme	Sayı
Belki Başka Zaman	43	15	-	58
Üç Köpük	21	17	-	38
Peltek Vaiz	31	18	-	49
Kimsenin Kalbi	56	21	3	80
Giderken Söylenmiştir	56	36	1	93
Tüm Zamanlar	72	44	6	122
Güzellik Uykusu	70	40	3	113
Ağır Misafir	84	36	5	125
Sözü Yormadan	91	31	3	125

Görmeden Ölmek	122	34	1	157
Toplam	646	292	22	960

Türkçede pek çok alanda kavramların, varlıkların veya durumların adlandırılmasında tamlamaların kelime grubu özelliğinden faydalanılır. Kurum, kuruluş, dergi, gazete, kitap, mahalle, cadde, köy gibi yerleşim yerlerinin adlandırılmasının tamlamalar aracılığıyla yapıldığı görülmektedir. Ekler aracılığıyla bu adlandırmalar belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması şeklinde öğrencilerin karşısına çıkar. Öğrenciler tamlamalar aracılığıyla kavramın, nesnenin ya da varlığın kime, neye ait olduğunu belirler.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinde toplam 960 isim tamlaması tespit edilmiştir. Bu tamlamalar Belki Başka Zaman'da 43 belirtili, 15 belirtisiz, toplam 58 isim tamlaması; Üç Köpük'te 21 belirtili, 17 belirtisiz, toplam 38 isim tamlaması; Peltek Vaiz'de 31 belirtili, 18 belirtisiz, toplam 49 isim tamlaması; Kimsenin Kalbi'nde 56 belirtili, 21 belirtisiz, 3 zincirleme, toplam 80 isim tamlaması; Giderken Söylenmiştir'de 56 belirtili, 36 belirtisiz, 1 zincirleme, toplam 93 isim tamlaması; Tüm Zamanlar'da 72 belirtili, 44 belirtisiz, 6 zincirleme, toplam 122 isim tamlaması; Güzellik Uykusu'nda 70 belirtili, 40 belirtisiz, 3 zincirleme, toplam 113 isim tamlaması; Ağır Misafir'de 84 belirtili, 36 belirtisiz, 5 zincirleme, toplam 125 isim tamlaması; Sözü Yormadan'da 91 belirtili, 31 belirtisiz, 3 zincirleme, toplam 125 isim tamlaması; Görmeden Ölmek'te 122 belirtili, 34 belirtisiz, 1 zincirleme, toplam 157 isim tamlaması tespit edilmiştir. Belki Başka Zaman, Üç Köpük ve Peltek Vaiz kitaplarında zincirleme isim tamlaması tespit edilmemiştir. İsim tamlamaları en fazla Görmeden Ölmek kitabında, en az Üç Köpük kitabında tespit edilmiştir. Kitaplardan alınan birer tamlama örneği aşağıda gösterilmiştir:

- Dağların dalı (Belirtili isim tamlaması) (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 24)
- Yokluğunun başucu (Belirtili isim tamlaması) (Tenekeci, Üç Köpük, s. 39)
- Ceviz ağacı (Belirtisiz isim tamlaması) (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 45)

- ç. Zamanın top sesleri (Zincirleme isim tamlaması) (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 18)
- d. İpeğin dili (Belirtili isim tamlaması) (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 28)
- e. Dayımın gözleri (Belirtili isim tamlaması) (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 74)
- f. Odanın içi (Belirtili isim tamlaması) (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 61)
- g. Dünyanın ezberi (Belirtili isim tamlaması) (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 18)
- h. Yaşamının çıtası (Belirtili isim tamlaması) (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 51)
- i. Hayatımızın dolgusu (Belirtili isim tamlaması) (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 21)

Tablo 28: Şiir Kitaplarındaki Sıfat Tamlamaları

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	64
Üç Köpük	44
Peltek Vaiz	151
Kimsenin Kalbi	147
Giderken Söylenmiştir	195
Tüm Zamanlar	134
Güzellik Uykusu	120
Ağır Misafir	114
Sözü Yormadan	181
Görmeden Ölmek	195
Toplam	1 345

İsimlerin önüne gelerek onların rengi, biçimi, sayısı gibi farklı özelliklerini belirten, niteleyen sıfatlar ile oluşturulan kelime grupları sıfat tamlamasını meydana getirir. Sıfat tamlaması isimlerin özellikleri hakkında detaylı bilgi edinilmesi açısından önemlidir. Sıfat tamlamaları öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını, hayal güçlerini canlandırmalarına yardımcı olur.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 1 345 sıfat tamlaması tespit edilmiştir. Sıfat tamlamaları Belki Başka Zaman'da 64, Üç Köpük'te 44, Peltek Vaiz'de 151, Kimsenin Kalbi'nde 147, Giderken Söylenmiştir'de 195, Tüm Zamanlar'da 134, Güzellik Uykusuna 120, Ağır Misafir'de 114, Sözü Yormadan'da 181, Görmeden Ölmek'te 195 adet tespit edilmiştir. Sıfat tamlaması en fazla Görmeden Ölmek ve Giderken Söylenmiştir kitaplarında 195 adet, en az Üç Köpük kitabında 44 adet tespit edilmiştir. Sıfat tamlamalarına her kitaptan alınan birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

- a. Derin ilahi (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 24)
- b. İnce bir yağmur (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Üç Köpük, s. 39)
- c. Yedi adam (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 45)
- ç. Tıpkıbasım hayatlar (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 40)
- d. Ağır misafir (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 28)
- e. Üç sene (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 74)
- f. Yaşlı bir kedi (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Güzellik Uykusuna, s. 61)
- g. Yakın dövüş (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 18)
- h. Daha geniş bilgi (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 51)
- i. Güzel bıçak (Sıfat Tamlaması) (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 21)

4.2.11. Edat, Bağlaç ve Ünlemlerin Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar

Tablo 29: Şiir Kitaplarındaki Edat, Bağlaç ve Ünlemler

Şiir Kitapları	Edat	Bağlaç	Ünlem	Sayı
Belki Başka Zaman	30	17	2	49
Üç Köpük	27	41	9	77
Peltek Vaiz	55	77	10	142
Kimsenin Kalbi	111	34	5	150

Giderken Söylenmiştir	152	94	18	264
Tüm Zamanlar	115	128	7	250
Güzellik Uykusu	91	110	24	225
Ağır Misafir	153	73	16	242
Sözü Yormadan	124	112	19	255
Görmeden Ölmek	131	93	8	232
Toplam	989	779	118	1 886

Edatlar, bağlaçlar ve ünlemler genellikle tek başına anlamı olmayan ancak kullanıldığı cümlede anlam kazanan sözcüklerdir. Öğrenciler edatlar ile karşılaştırma yapabilir, benzerlik ilgisi kurabilir, amaç ve neden belirtebilir, tahmin etme ve sınırlama yapmak gibi pek çok anlam ilişkisi oluşturabilir. Bağlaçlar aracılığıyla iki sözcüğü, cümleyi birbirine bağlayabilir. Ünlemler; bireyin sevinçleri, acıları, şaşkınlığı gibi bir anda ortaya çıkan duygularını belirtmeye yardımcı olur. Bazı ünlemler anlamlı kelimelerden oluşur ve bireyin seslendirmesiyle, sözcüğe katılan duygu değeriyle ünlem özelliği kazanır. Bu ünlemler bireyin vurgu, tonlama gibi konuşma becerilerinin gelişmesine olumlu katkı sağlar. Edat, bağlaç, ünlem belirten sözcükler bireyin söz varlığına katkıda bulunur ve dört temel dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 1.886 edat, bağlaç ve ünlemden oluşan sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin 989'u edat, 779'u bağlaç, 118'si ünlemdir. Belki Başka Zaman'da 30 edat, 17 bağlaç, 2 ünlem, toplam 49 sözcük; Üç Köpük'te 27 edat, 41 bağlaç, 9 ünlem, toplam 77 sözcük; Peltek Vaiz'de 55 edat, 77 bağlaç, 10 ünlem, toplam 142 sözcük; Kimsenin Kalbi'nde 111 edat, 34 bağlaç, 5 ünlem, toplam 150 sözcük; Giderken Söylenmiştir'de 152 edat, 94 bağlaç, 18 ünlem, toplam 264 sözcük; Tüm Zamanlar'da 115 edat, 128 bağlaç, 7 ünlem, toplam 250 sözcük; Güzellik Uykusu'nda 91 edat, 110 bağlaç, 24 ünlem, toplam 225 sözcük; Ağır Misafir'de 153 edat, 73 bağlaç, 16 ünlem, toplam 242 sözcük; Sözü Yormadan'da 124 edat, 112 bağlaç, 19 ünlem, toplam 255 sözcük; Görmeden Ölmek'te 131 edat, 93 bağlaç, 8 ünlem, toplam 232 sözcük tespit edilmiştir. Edat, bağlaç, ünleme ait en fazla sözcük Giderken Söylenmiştir kitabında 264 sözcük, en

az Belki Başka Zaman kitabında 49 sözcük tespit edilmiştir. Edat, bağlaç ve ünleme her kitaptan alınan birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. İle (edat)

Sevinmektesin mümin kalbinle,

b. Ama (bağlaç)

Ölmüşsün ama değilsin üzgün

c. Ey (ünlem)

Severim seni ey güzel yurdum (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 50,51)

a. İçin (edat)

Efendime vermek için/ Yirmi yedimden gün aldım

b. De (bağlaç)

Hangi vadiler istedi de gitmedim

c. Ah (ünlem)

İçin için ateşe verdim içimdeki beni/ Ah beni (Tenekeci, Üç Köpük, s. 24)

a. Diye (edat)

Bak buraya yazıyorum diye milyon kelimeyi/ Zıyan eden de bendim, hem de hiç sıkılmadan.

b. Ve (bağlaç)

Kuşlara binerdim ve kaçardım basından

c. Ey (ünlem)

Zar tutuyorsun ey hayat, bu kaçınıcı sevgili (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 54)

a. Gibi (edat)

Kararsız bitkiler gibi bir şeyler

b. Ve (bağlaç)

Soğuyor insan ve evler

c. Ah (ünlem)

Kurumuş kalmış sesin, ah arkadaşım- (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 45,46)

a. Gibi (edat)

Baksam da görmem aşk gibi kurnaz

b. De (bağlaç)

Seni de severim yolumun üstündeysen

c. Ey (ünlem)

Gel ey mahcubiyet, saklan arkama. (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 39)

a. Kadar (edat)

Köyüne bağlı bu kadar kardeş

b. Ve (bağlaç)

Gereksiz ve zahmetli, ilk bakışta

c. O kadar! (ünlem)

Sormadım, sorulmaz; o kadar! (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 62)

a. Gibi (edat)

Az buz savaşımayan bir ordu gibi

b. Ve (bağlaç)

Aslı budur, keremsen oku bunu/ Ve su dökme ardından, ayrılık yeşermesin

c. Ey (ünlem)

Allah'a ısmarladık ey insanoğlu (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 58,59)

a. İçin (edat)

Duraklara koşuyoruz durmamak için

b. Oysa (bağlaç)

Canımız çekiliyor oysa ağlarla sulardan;

c. Emtia! (ünlem)

Emtia!/ Kime sorsanız gösterir onu (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 65,66)

a. Kadar (edat)

Karaya çekilmiş kayıklar kadar

b. Da (bağlaç)

Yaprak dökmeyen ağaçlara güvenme/ Suya da öyle

c. Aferin fidan!

Tuttun sözünü, aferin fidan! (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 60)

a. Diye (edat)

İnsana ve sana gücendim diye/ Kalkıp ölüyorum bazı geceler.

b. Ve (bağlaç)

İnsana ve sana gücendim diye

c. Ey (ünlem)

Ey gitmek çiçeği, ey sümbülteber. (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 63)

4.2.12. Basit, Türemiş ve Birleşik Kelimeleri Açıklar

Tablo 30: Şiir Kitaplarındaki Basit, Türemiş ve Birleşik Sözcükler

Şiir Kitapları	Basit	Türemiş	Birleşik	Sayı
Belki Başka Zaman	708	229	22	959
Üç Köpük	753	235	58	1 046
Peltek Vaiz	840	281	47	1 168
Kimsenin Kalbi	1 085	450	52	1 587
Giderken Söylenmiştir	1 056	702	62	1 820
Tüm Zamanlar	1 888	601	68	2 557
Güzellik Uykusu	1 204	430	55	1 689
Ağır Misafir	1 849	599	66	2 514
Sözü Yormadan	1 740	733	60	2 533
Görmeden Ölmek	2 088	804	57	2 949

Toplam	13 211	5 064	547	18 822
---------------	--------	-------	-----	--------

Türkçe Öğretim Programında sözcükler yapısına göre basit, türemiş ve birleşik sözcük olarak üç farklı şekilde değerlendirilir. Öğrenciler sözcükleri köklerine ve eklerine ayırarak sözcüklerin yapısını kavrar. Sözcükleri yapısına göre inceleyen öğrenciler bu incelemeyi yaparken türemiş ve birleşik sözcüklerde yeni sözcüklerle karşılaşır. Bu durum onların sözlük kullanımını artırır ve söz varlığını geliştirir.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında basit, türemiş ve birleşik kelime sayısı 18 822 adet olarak tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden 13 211'i basit, 5 064'ü türemiş, 547'si birleşik kelimeden oluşmaktadır. Belki Başka Zaman'da 708 basit, 229 türemiş, 22 birleşik, toplam 959 sözcük; Üç Köpük'te 753 basit, 235 türemiş, 58 birleşik, toplam 1 046 sözcük; Peltek Vaiz'de 840 basit, 281 türemiş, 47 birleşik, toplam 1 168 sözcük; Kimsenin Kalbi'nde 1 085 basit, 450 türemiş, 52 birleşik, toplam 1 587 sözcük; Giderken Söylenmiştir'de 1 056 basit, 702 türemiş, 62 birleşik, toplam 1 820 sözcük; Tüm Zamanlar'da 1 888 basit, 601 türemiş, 68 birleşik, toplam 2 557 sözcük; Güzellik Uykusu'nda 1 204 basit, 430 türemiş, 55 birleşik, toplam 1 689 sözcük; Ağır Misafir'de 1 849 basit, 599 türemiş, 66 birleşik, toplam 2 514 sözcük; Sözü Yormadan'da 1 740 basit, 733 türemiş, 60 birleşik toplam 2 533 sözcük; Görmeden Ölmek'te 2 088 basit, 804 türemiş, 57 birleşik, toplam 2 949 sözcük tespit edilmiştir. Basit, türemiş ve birleşik sözcüklere her kitaptan alınan birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. Irmak (basit)

b. Yorgunluk (türemiş)

c. Anadolu (birleşik) (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 39)

a. Kaya (basit)

b. Şaşkınlık (türemiş)

c. Peripacaları (birleşik) (Tenekeci, Üç Köpük, s. 18)

- a. Ceviz (basit)
- b. Muhallebici (türemiş)
- c. Yanardağ (birleşik) (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 44,45)
- a. Bina (basit)
- b. Tatsız (türemiş)
- c. Gökdelen (birleşik) (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 36)
- a. Tahlil (basit)
- b. Sonuç (Türemiş)
- c. Bozkır (birleşik) (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 27)
- a. Kiraz (basit)
- b. Ölüm (türemiş)
- c. Ulupınar (birleşik) (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 50)
- a. Kalp (basit)
- b. Dostluk (türemiş)
- c. Gökyüzü (birleşik) (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 61)
- a. Toprak (basit)
- b. Kapalı (türemiş)
- c. Kuzukulağı (birleşik) (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 46)
- a. Reçete (basit)
- b. Kayalık (türemiş)
- c. Öncüoğlu (birleşik) (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 35)
- a. Ekmek (basit)

b. Yağmur (türemiş)

c. Finanskent (birleşik) (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 29)

4.2.13. Zamirlerin Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar

Tablo 31: Şiir Kitaplarındaki Zamirler

Şiir Kitapları	Kişi zm.	İşaret zm.	Belgisiz zm.	Soru zm.	Sayı
Belki Başka Zaman	39	10	8	1	58
Üç Köpük	53	4	9	8	74
Peltek Vaiz	42	11	19	7	79
Kimsenin Kalbi	72	47	56	14	189
Giderken Söylenmiştir	130	32	79	23	264
Tüm Zamanlar	71	43	46	19	179
Güzellik Uykusu	108	13	42	30	193
Ağır Misafir	91	55	48	27	221
Sözü Yormadan	138	31	43	20	232
Görmeden Ölmek	118	45	34	12	209
Toplam	862	291	384	161	1 698

Zamirler isimlerin yerini tutan sözcüklerdir. Kişi adlarının yerine, işaret edilen herhangi bir varlığın yerine, belirsizlik taşıyan bir kavramın yerine, soru yoluyla ifade edilen bir durumun yerine zamirler kullanılabilir. Zamirler, öğrencilerin isimleri cümlelerde tekrar ederek anlatımın akıcılığını bozmasının önüne geçer. Türkçe Öğretim Programında yer alan konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesini sağlar.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 1 875 adet zamir tespit edilmiştir. Belki Başka Zaman'da 39 kişi, 10 işaret, 8 belgisiz, 1 soru, toplam 58 zamir; Üç Köpük'te 53 kişi, 4 işaret, 9 belgisiz, 8 soru, toplam 74 zamir; Peltek Vaiz'de 42 kişi, 11 işaret, 19 belgisiz, 7 soru, toplam 79 zamir; Kimsenin Kalbi'nde 72 kişi, 47 işaret, 56 belgisiz, 14 soru, toplam 189 zamir; Giderken Söylenmiştir'de 130 kişi, 32 işaret, 79 belgisiz, 23 soru, toplam 264 zamir; Tüm Zamanlar'da 71 kişi,

43 işaret, 46 belgisiz, 19 soru, toplam 179 zamir; Güzellik Uykusu'nda 108 kişi, 13 işaret, 42 belgisiz, 30 soru, toplam 193 zamir; Ağır Misafir'de 91 kişi, 55 işaret, 48 belgisiz, 27 soru, toplam 221 zamir; Sözü Yormadan'da 138 kişi, 31 işaret, 43 belgisiz, 20 soru, toplam 232 zamir; Görmeden Ölmek'te 118 kişi, 45 işaret, 34 belgisiz, 12 soru, toplam 209 zamir tespit edilmiştir. Zamirlere en fazla örnek Giderken Söylenmiştir kitabında 264 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 58 adet tespit edilmiştir. Her kitaptan alınan birer zamir örneği aşağıda gösterilmiştir:

a. Sen (Kişi Zamiri)

Düşerken bile düşünür seni (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 11)

b. Ben (Kişi Zamiri)

Dinle, hatırladıkça üzüyor beni (Tenekeci, Üç Köpük, s. 23)

c. Şey (Belgisiz Zamir)

Çalıyor saat bizden bir şeyler (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 19)

ç. Bura (İşaret Zamiri)

Bu yokuş yoktu burada, gençken (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 38)

d. Herkes (Belgisiz Zamir)

Dert işte, eliyle koymuş gibi/Bulur herkesi, herkeste bulunur (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 95)

e. Kim (Soru Zamiri)

Kim tutacak, bu yası (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 38)

f. Siz (Kişi Zamiri)

Sizi en çok bu mevsimde severdim (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 48)

g. Kimse (Belgisiz Zamir)

Varmazdı sormaya kimsenin dili (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 36)

h. Kendi (Kişi Zamir)

Terk etmiş gibiyim sanki kendimi (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 56)

i. Onlar (Kişi Zamiri)

Sakın sırrını deme onlara (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 57)

4.2.14. Metni Oluşturan Unsurlar Arasındaki Geçiş ve Bağlantı İfadelerinin Anlama Olan Katkısını Değerlendirir

Tablo 32: Şiir Kitaplarındaki Geçiş ve Bağlantı İfadeleri

Şiir Kitapları	Sayı
Belki Başka Zaman	23
Üç Köpük	9
Peltek Vaiz	23
Kimsenin Kalbi	5
Giderken Söylenmiştir	21
Tüm Zamanlar	21
Güzellik Uykusu	35
Ağır Misafir	17
Sözü Yormadan	19
Görmeden Ölmek	20
Toplam	193

Tek başlarına kullanıldıklarında anlamı olmayan geçiş ve bağlantı ifadeleri cümle içerisinde kullanımına göre anlam kazanır. Öğrencilerin kelimeleri birbirleriyle ilişkilendirmesine ve anlatımlarını güçlendirmelerine yardımcı olur. Geçiş ve bağlantı ifadeleri öğrencilerin karşılaştırma, cümlenin yönünü değiştirme, özetleme gibi farklı üst düzey beceriler edinmelerini sağlar.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinde 193 adet geçiş ve bağlantı ifadesi tespit edilmiştir. Belki Başka Zaman'da 23, Üç Köpük'te 9, Peltek Vaiz'de 23, Kimsenin Kalbi'nde 5, Giderken Söylenmiştir'de 21, Tüm Zamanlar'da 21,

Güzellik Uykusu'nda 35, Ağır Misafir'de 17, Sözü Yormadan'da 19, Görmeden Ölmek'te 20 geçiş ve bağlantı ifadesi tespit edilmiştir. Geçiş ve bağlantı ifadesi en fazla Güzellik Uykusu kitabında 35 adet, en az Kimsenin Kalbi kitabında 5 adet tespit edilmiştir. Geçiş ve bağlantı ifadelerine her kitaptan alınan birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. Hatta

Uzakta kalmış hatta kalmamış (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 28)

b. Oysa

Paletimdeki renkler kaskatı/ Oysa/ Durmadan boyamalıyım, hiç durmadan (Tenekeci, Üç Köpük, s. 22)

c. Ama

Soldurur onu fakir ama titrer üstüne (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 50)

ç. Fakat

Bir şey var bende, fakat göstermem (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 65)

d. Çünkü

Kar üstünde yürümek zordur, bilirsin./ Çünkü onun altında sevgili yatar (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 24)

e. Hatta

Bakraçlar, bidonlar, süt ürünleri/ İhtiyaca göre, hatta bir keçi (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 20)

f. Hâlbuki

Üzülmen yersiz yurtsuz, hâlbuki/ Sevinmen gerekiyor, sözüm O'na (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 34)

g. Ama

Bak ama dokunma, böyle bir hayat (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 52)

h. Çünkü

Koskocaman bir hansın sen, uğraşma bu çocukla/ Çünkü nasıl bir şey biliyorum itin taştan korkması (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 36)

i. Fakat

Bulanık fakat içiliyor su (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 58)

4.2.15. Metindeki Söz Sanatlarını Tespit Eder

Tablo 33: Şiir Kitaplarındaki Söz Sanatları

Şiir Kitapları	Abartma	Benzetme	Kişileştirme	Konuşturma	Tezat	Sayı
Belki Başka Zaman	4	12	9	-	2	27
Üç Köpük	1	11	25	-	1	38
Peltek Vaiz	1	28	18	-	-	47
Kimsenin Kalbi	1	7	24	-	1	33
Giderken Söylenmiştir	3	42	26	-	1	72
Tüm Zamanlar	-	8	8	-	1	17
Güzellik Uykusu	1	42	17	2	3	65
Ağır Misafir	3	23	27	-	1	54
Sözü Yormadan	2	23	53	-	6	84
Görmeden Ölmek	-	4	24	-	7	35
Toplam	16	200	231	2	23	472

Söz sanatları anlatımı güçlendirir, söyleyişe güzellik katar. Şiir dilinde söz sanatlarının öğrencilere verilmesi onların dil becerilerinin zenginleşmesine, duygu, düşünce ve hayal dünyalarının güçlenmelerine olanak tanır. Öğrencilere estetik bir dil zevki kazandırmada söz sanatlarının etkisi oldukça önemlidir.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 472 adet söz sanatı tespit edilmiştir. Şiirlerde 16 tane abartma, 200 tane benzetme, 231 tane kişileştirme, 23 tane tezat ve 2 adet konuşturma söz sanatı tespit edilmiştir. Belki başka Zaman'da 4 abartma, 12 benzetme, 9 kişileştirme, 2 tezat, toplam 27 söz sanatı; Üç Köpük'te 1

abartma, 11 benzetme, 25 kişileştirme, 1 tezat, toplam 38 söz sanatı; Peltek Vaiz’de 1 abartma, 28 benzetme, 18 kişileştirme, toplam 47 söz sanatı; Kimsenin Kalbi’nde 1 abartma, 7 benzetme, 24 kişileştirme, 1 tezat, toplam 33 söz sanatı; Giderken Söylenmiştir’de 3 abartma, 42 benzetme, 26 kişileştirme, 1 tezat, toplam 72 söz sanatı; Tüm Zamanlar’da 8 benzetme, 8 kişileştirme, 1 tezat, toplam 17 söz sanatı; Güzellik Uykusu’nda 1 abartma, 42 benzetme, 17 kişileştirme, 2 konuşurma, 3 tezat, toplam 65 söz sanatı; Ağır Misafir’de 3 abartma, 23 benzetme, 27 kişileştirme, 1 tezat, toplam 54 söz sanatı; Sözü Yormadan’da 2 abartma, 23 benzetme, 53 kişileştirme, 6 tezat, toplam 84 söz sanatı; Görmeden Ölmek’te 4 benzetme, 24 kişileştirme, 7 tezat, toplam 35 söz sanatı tespit edilmiştir. Abartma söz sanatına Tüm Zamanlar ve Görmeden Ölmek kitaplarında; tezat sanatına Peltek Vaiz kitabında örnek tespit edilememiştir. Konuşurma söz sanatına ise sadece Güzellik Uykusu kitabında örnek tespit edilmiştir, diğer kitaplarda herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Söz sanatlarına en fazla örnek Sözü Yormadan kitabında 84 adet, en az Tüm Zamanlar kitabında 17 adet tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan söz sanatlarına aşağıda örnek gösterilmiştir:

Benzetme:

- a. İsmi bilinmeyen bir çocuk sandukası/ Sanki böyleyim sonsuz uzakta (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 11)
- b. Okunaksız yazılmış bir şiir olur/ Gözleri ihtiyarın (Tenekeci, Üç Köpük, s. 43)
- c. Şimdi ben öksüz bir kitabeyim mezarın başında (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 9)

Kişileştirme:

- a. Deli ırmak ne fısıldar denize (Tenekeci, Üç Köpük, s. 18)
- b. Durmadan akıyor suyun neşesi/ Kendine güveni geliyor dağın (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 17)
- c. Beni tebrik ediyor, meyve veriyor ağaç/ Bir dağ suyunu benimle paylaşıyor (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 84)

Abartma

a. Denizi sel basıyor hayret/ Hayret, şehir sığmıyor taksiye (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 23)

b. Kuş kadar kaldı ömrüm, üzgünüm (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 23)

Konuşturma

a. Hiç gün yüzü görmedim diyor yarasa (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 23)

b. Çantada keklik diyor Azrail benim için (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 22)

Tezat

a. Nasıl bir sondur bu, / Kaçtıkça yakınlaştım (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 21)

b. Bir nokta imiş koskoca ömür (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 20)

c. Ben ki düşmanlarımla bile / Dostluk tazelerim kavgadan önce (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 106)

4.2.16. Basit, Türemiş ve Birleşik Fiilleri Ayırt Eder

Tablo 34: Şiir Kitaplarındaki Basit, Türemiş ve Birleşik Fiiller

Şiir Kitapları	Basit f.	Türemiş f.	Birleşik f.	Sayı
Belki Başka Zaman	149	37	5	191
Üç Köpük	130	60	42	232
Pelte Vaiz	166	89	34	289
Kimsenin Kalbi	248	102	37	387
Giderken Söylenmiştir	307	160	40	507
Tüm Zamanlar	330	162	31	523
Güzellik Uykusu	232	100	27	359
Ağır Misafir	334	183	42	559
Sözü Yormadan	329	161	33	523
Görmeden Ölmek	375	164	33	572
Toplam	2 600	1 218	324	4 142

Fiiller; Türkçe Öğretim Programında yapısına göre basit, türemiş ve birleşik fiil olarak üç başlıkta incelenir. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri çözümleyebilen öğrenciler ekler aracılığıyla kelime türetirler ve yeni kelimeler edinerek söz varlıklarını zenginleştirirler.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 4 384 adet basit, türemiş, birleşik fiil tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden 2 600 tanesi basit fiil, 1 218 tanesi türemiş fiil, 324 tanesi birleşik fiillerde oluşmaktadır. Belki Başka Zaman'da 149 basit, 37 türemiş, 5 birleşik, toplam 191 fiil; Üç Köpük'te 130 basit, 60 türemiş, 42 birleşik, toplam 232 fiil; Peltek Vaiz'de 166 basit, 89 türemiş, 34 birleşik, toplam 289 fiil; Kimsenin Kalbi'nde 248 basit, 102 türemiş, 37 birleşik, toplam 387 fiil; Giderken Söylenmiştir'de 307 basit, 160 türemiş, 40 birleşik, toplam 507 fiil; Tüm Zamanlar'da 330 basit, 162 türemiş, 31 birleşik, toplam 523 fiil; Güzellik Uykusu'nda 232 basit, 100 türemiş, 27 birleşik, toplam 359 fiil; Ağır Misafir'de 334 basit, 183 türemiş, 42 birleşik, toplam 559 fiil; Sözü Yormadan'da 329 basit, 161 türemiş, 33 birleşik, toplam 523 fiil; Görmeden Ölmek'te 375 basit, 164 türemiş, 33 birleşik, toplam 572 fiil tespit edilmiştir. Basit, türemiş ve birleşik fiillere en fazla örnek Görmeden Ölmek kitabında 572 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 191 adet tespit edilmiştir. Kitaplardan alınan basit, türemiş ve birleşik fiillere birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. Unut- (basit)

Her gün yeniden unutuyoruz.

b. Yenil- (türemiş)

Yeneriz demiştik, fena yenildik.

c. Merak et- (birleşik)

Çok merak ettim, göstermek isterim. (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 40)

a. Yaz- (basit)

Sonra oturup bu şiiri yazdım

b. Ezberle- (türemiş)

Ezberlerdim karınca duasını bile

c. Ger + ebil- (birleşik)

Suyu çarmıha pekâlâ gerebilirdim (Tenekeci, Üç Köpük, s. 16,17)

a. Getir- (basit)

Getiriyor hemen köpek/ Salyalı ağzıyla kuşu...

b. Sulan- (türemiş)

Kapısı sulanmış o serin ikindide

c. Yüz ver-

Kendini bir şey sanıyor yorgunluk/ Yüz vermiyor ama kimse (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 30)

a. Yürü- (basit)

Hava güzel olsaydı yürürdük biraz

b. Seslen- (türemiş)

Sesimle seslenirdin bana bir,

c. Boyun eğ- (birleşik)

Güzel yazılar yazsın diye kader/ Senin bir kuğuya boyun eğişin (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 13)

a. Kal- (basit)

Gözlerim kalacak benden geriye.

b. Düşün- (türemiş)

Belki bir rüzgar eser diyerek beni görmeye/ Diyerek bekledim ve düşündüm ki

c. Nazı geç- (birleşik)

Ancak uyurken rabbime nazım geçer (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 51)

a. Değiş- (basit)

Kırlangıç öldü, zaman değişti

b. Doğur- (türemiş)

Seferberlikte doğurmuş beni

c. Akla gel- (birleşik)

Aklıma gelmedi, tutmak, yılları (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 31)

a. Sev- (basit)

Sizi en çok bu mevsimde severdim

b. Saldır-

Saldırırdı her şeye/ Ne ki yavandı hayat

c. İhanet et-

Varsın ihanet etsin protez bacaklar (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 48)

a. Git-

Gider bunlar, kalırsınız

b. Atıl-

Atılmak, bir adım ileriye...

c. Seyir et-

Kar yağarken serçeleri seyrettim (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 45)

a. Gönder-

Gelemedim, kendimi gönderdim sana

b. Çekil- (türemiş)

Perdeler çekilmiş, dağılmış bahçe

c. Terk et-

Terk etmiş gibiyim sanki kendimi (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 56)

a. Ol- (basit)

Sesine cennet oluyordur, sanki öyledir

b. Okun- (türemiş)

Milletin mektebinde okunur daim/ Tertemiz adın

c. His et- (birleşik)

Suçlu hisseder onların karşısında (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 14,15)

4.2.17. Zarfların Metnin Anlamına Olan Katkısını Açıklar

Tablo 35: Şiir Kitaplarındaki Zarflar

Şiir Kitapları	Durum zf.	Zaman zf.	Miktar zf.	Yer-Yön zf.	Soru zf.	Sayı
Belki Başka Zaman	46	27	1	1	1	76
Üç Köpük	42	14	1	-	12	69
Peltek Vaiz	49	21	3	1	2	76
Kimsenin Kalbi	50	49	4	-	6	109
Giderken Söylenmiştir	54	27	3	-	5	89
Tüm Zamanlar	66	64	12	2	3	147
Güzellik Uykusu	61	55	6	2	4	128
Ağır Misafir	57	53	13	2	9	134
Sözü Yormadan	54	50	15	1	10	130
Görmeden Ölmek	74	73	17	-	6	170
Toplam	553	433	75	9	58	1 128

Zarflar; fiilleri, sıfatları kendi türünden sözcükleri durum, zaman, yer yön, miktar ve soru yoluyla etkiler. Zarfların cümledeki işlevini kavrayan öğrencinin dil becerileri gelişir. Anlama ve anlatma becerisine katkı sağlanır.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 1 128 zarf tespit edilmiştir. Belki Başka Zaman'da 46 durum, 27 zaman, 1 miktar, 1 yer yön, 1 soru, toplam 76 zarf; Üç Köpük'te 42 durum, 14 zaman, 1 miktar, 12 soru, toplam 69 zarf; Peltek Vaiz'de 49 durum, 21 zaman, 3 miktar, 1 yer yön, 2 soru, toplam 76 zarf; Kimsenin Kalbi'nde 50 durum, 49 zaman, 4 miktar, 6 soru, toplam 109 zarf; Giderken Söylenmiştir'de 54 durum, 27 zaman, 3 miktar, 5 soru, toplam 89 zarf; Tüm Zamanlar'da 66 durum, 64 zaman, 12 miktar, 2 yer yön, 3 soru, toplam 147 zarf; Güzellik Uykusu'nda 61 durum, 55 zaman, 6 miktar, 2 yer yön, 4 soru, toplam 128 zarf; Ağır Misafir'de 57 durum, 53 zaman, 13 miktar, 2 yer yön, 9 soru, toplam 134 zarf; Sözü Yormadan'da 54 durum, 50 zaman, 15 miktar, 1 yer yön 10 soru, toplam 130 zarf; Görmeden Ölmek'te 74 durum, 73 zaman, 17 miktar, 6 soru, toplam 170 zarf tespit edilmiştir. Üç Köpük, Kimsenin Kalbi, Giderken Söylenmiştir, Görmeden Ölmek kitaplarında yer yön zarfı tespit edilememiştir. En fazla zarf Görmeden Ölmek kitabında 170 adet, en az Üç Köpük kitabında 69 adet tespit edilmiştir. Zarflara her kitaptan alınan birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. Bazen (Zaman Zarfı)

Görmeye gidersin bazen kendini (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 13)

b. Güzelce (Durum Zarfı)

Sizi topluyorum göğşe uzanıp/ Güzelce bırakıyorum (Tenekeci, Üç Köpük, s. 29)

c. Yürürken (Zaman Zarfı)

Pır pır diye ses çıkardı yürürken yüreğimden (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 54)

ç. Bu sene (Zaman Zarfı)

Kurbanlıklar erken geldi bu sene (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 55)

d. Sekerek (Durum Zarfı)

Sekerek yürüyor, gözümde düştü ya (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 49)

e. Gösterişsiz (Durum Zarfı)

Çok şükür, gösterişsiz büyüdük (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 64)

f. Bomboş (Durum Zarfı)

Çocuklar gibi/ Bomboş bakar dünyaya (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 67)

g. Geri (Yer-Yön Zarfı)

Çifte pınarlarda soğutup seni/ Geri döndüm işime (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 71)

h. Neden (Soru Zarfı)

Neden korkayım, ona ne yaptım ki (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 31)

i. Fazla (Miktar Zarfı)

Fazla oyalandık, devam edelim (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 73)

4.2.18. Fiillerin Anlam Özelliklerini Fark Eder

Tablo 36: Şiir Kitaplarındaki Anlamına Göre Fiiller

Şiir Kitapları	İş Kılış	Durum	Oluş	Sayı
Belki Başka Zaman	86	99	6	191
Üç Köpük	110	122	-	232
Peltek Vaiz	124	163	2	289
Kimsenin Kalbi	162	221	4	387
Giderken Söylenmiştir	206	297	4	507
Tüm Zamanlar	221	300	2	523
Güzellik Uykusu	153	204	2	359
Ağır Misafir	231	324	4	559
Sözü Yormadan	221	299	3	523
Görmeden Ölmek	222	346	4	572
Toplam	1 736	2 375	31	4 142

Fiillerde anlam iş, oluş, durum bildirme olarak üç grupta incelenir. Fiillerde belirtilen yargının nasıl ortaya çıktığı öğrencilerin bu gruplamayı kavramasıyla anlaşılmış olur.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinde 4 142 fiil tespit edilmiştir. Bu fiiller anlamına göre değerlendirildiğinde 1 736 iş kılış fiili, 2 375 durum fiili, 31 oluş fiili tespit edilmiştir. Belki Başka Zaman'da 86 iş kılış, 99 durum, 6 oluş, toplam 191 fiil; Üç Köpük'te 110 iş kılış, 122 durum, toplam 232 fiil; Peltek Vaiz'de 124 iş kılış, 163 durum, 2 oluş, toplam 289 fiil; Kimsenin Kalbi'nde 162 iş kılış, 221 durum, 4 oluş, toplam 387 fiil; Giderken Söylenmiştir'de 206 iş kılış, 297 durum, 4 oluş, toplam 507 fiil; Tüm Zamanlar'da 221 iş kılış, 300 durum, 2 oluş, toplam 523 fiil; Güzellik Uykusu'nda 153 iş kılış, 204 durum, 2 oluş, toplam 359 fiil; Ağır Misafir'de 231 iş kılış, 324 durum, 4 oluş, toplam 559 fiil; Sözü Yormadan'da 221 iş kılış, 299 durum, 3 oluş, toplam 523 fiil; Görmeden Ölmek'te 222 iş kılış, 346 durum, 4 oluş, toplam 572 fiil tespit edilmiştir. Üç Köpük kitabında oluş fiili tespit edilmemiştir. Fiiller örnek en fazla Görmeden Ölmek kitabında 572 adet, en az Belki Başka Zaman kitabında 191 adet tespit edilmiştir. Her kitaptan alınan birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. Sakla- (iş kılış)

Sakladım bunu kendimden bile,

b. Git- (durum)

Makasla giderler gülü sevmeye/ Demedim.

c. Büyü- (oluş)

Büyüyor hepsi, nasıl olacak (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 31)

a. Bırak- (iş kılış)

Güzelce bırakıyorum/ Felçli çocukların kapısına,

b. Tutul- (durum)

Dilekler tutulur siz ölürken (Tenekeci, Üç Köpük, s. 29)

a. Bil- (iş kılış)

Bilir ki çiçeğini bir fakire verirse/ Soldurur onu fakir ama titrer üstüne

b. Üstüne titre- (durum)

Bilir ki çiçeğini bir fakire verirse/ Soldurur onu fakir ama titrer üstüne

c. Sol- (oluş)

Bilir ki çiçeğini bir fakire verirse/ Soldurur onu fakir ama titrer üstüne (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 50)

a. Yaz- (iş kılış)

Elinden tutmamak bir eğitimidir- / Gibi şeyler yazmazlar.

b. Üzül- (durum)

Üzülmez demişler suyun adına

c. Büyü- (oluş)

Havalar soğumadan büyüdüm, bildim (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 57)

a. Dol- (iş kılış)

Gözleri doldu suyun, nihayet hatırladım:

b. Ol- (durum)

Kuş gibi olurduk, her şey artardı.

c. Yeşer- (oluş)

Şu kalabalığa bir su versem, yeşerse (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 104)

a. Al- (iş kılış)

Ekmek almıştır, en beyazından!

b. Gel- (durum)

Babaları gelecektir çarşıdan,

c. Büyü- (oluş)

Büyümüşür şimdi, yoksulun çocukları (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 21)

a. Öp- (iş kılış)

Seyretmeye doymuyor, öpüyor sonra beni.

b. Doy- (durum)

Seyretmeye doymuyor, öpüyor sonra beni.

c. Büyü- (oluş)

Nasıl korkarak büyüyorsa astım çiçeği (Tenekeci, Güzellik Uykusunu, s. 26)

a. Ye- (iş kılış)

Hiçbir şeyi tek başına yeme

b. Git- (durum)

Gitmezdi çöpe hurmanın çekirdeği

c. Sol- (oluş)

İnsan olmanın verdiği güzellik/ soluyor durmadan, bir bak (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 19)

a. Yap- (iş kılış fiili)

Neden korkayım, ona ne yaptım ki

b. Yaşa- (durum fiili)

Heyelan bölgesinde yaşadım sanki

c. Yaşlan- (oluş fiili)

Toprak bile yaşlanıyor demek ki (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 31)

a. Al- (iş kılış fiili)

Alıyor seni, kendi yanına.

b. İnan- (durum fiili)

İnanmış gözler, kağıt ve kalem

c. Büyü- (oluş fiili)

Büyümüş diyorlar, kocaman olmuş (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 56)

4.2.19. Anlatım Bozukluklarını Tespit Eder

Tablo 37: Şiir Kitaplarındaki Anlatım Bozuklukları

Şiir Kitapları	Anlam Yönünden	Dil Bilgisi Yönünden	Toplam
Belki Başka Zaman	4	-	4
Üç Köpük	1	2	3
Peltek Vaiz	-	3	3
Kimsenin Kalbi	-	2	2
Giderken Söylenmiştir	-	4	4
Tüm Zamanlar	1	1	2
Güzellik Uykusu	-	3	3
Ağır Misafir	-	3	3
Sözü Yormadan	-	12	12
Görmeden Ölmek	1	5	6
Toplam	7	35	42

Anlatım bozukluğu Türkçe Öğretim Programında 7. Sınıf düzeyinde anlam yönünden, 8. Sınıf düzeyinde ise dil bilgisi yönünden ele alınır. Anlatım bozukluklarının fark edilip düzeltilmesi öğrencilerin Türkçeyi daha doğru, düzgün ve etkili bir şekilde kullanmalarını sağlar.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında 42 anlatım bozukluğu tespit edilmiştir. Anlatım bozukluklarının 7 tanesi cümleleri anlam yönünden, 35

tanesi dilbilgisi yönünden etkilemiştir. Belki Başka Zaman'da 4 anlam yönünden anlatım bozukluğu; Üç Köpük'te 1 anlam yönünden, 2 dil bilgisi yönünden, toplam 3 anlatım bozukluğu; Peltek Vaiz'de 3 dil bilgisi yönünden anlatım bozukluğu; Kimsenin Kalbi'nde 2 dil bilgisi yönünden anlatım bozukluğu; Giderken Söylenmiştir'de 4 dil bilgisi yönünden anlatım bozukluğu; Tüm Zamanlar'da 1 anlam yönünden, 1 dil bilgisi yönünden, toplam 2 anlatım bozukluğu; Güzellik Uykusu'nda 3 dil bilgisi yönünden anlatım bozukluğu; Ağır Misafir'de 3 dil bilgisi yönünden anlatım bozukluğu; Sözü Yormadan'da 12 dil bilgisi yönünden anlatım bozukluğu; Görmeden Ölmek'te 1 anlam yönünden, 5 dil bilgisi yönünden, toplam 6 anlatım bozukluğu tespit edilmiştir. Peltek Vaiz, Kimsenin Kalbi, Giderken Söylenmiştir, Güzellik Uykusu, Ağır Misafir, Sözü Yormadan kitaplarında anlam yönünden anlatım bozukluğu tespit edilmemiştir. Belki Başka Zaman kitabında ise dil bilgisi yönünden herhangi bir anlatım bozukluğu tespit edilmemiştir. Anlatım bozukluğu en fazla Sözü Yormadan kitabında 12 adet, en az Kimsenin Kalbi ve Tüm Zamanlar kitaplarında ikişer adet tespit edilmiştir. Şiir kitaplarında yer alan anlatım bozukluklarına aşağıda örnek gösterilmiştir:

Anlam Yönünden Etkileyen Anlatım Bozukluğu

- a. Kırk yedi yıldır buradayım bazen (Tenekeci, Belki BaşkaZaman, s. 12)
- b. Yazın iyidir ve fakat kışın (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 26)
- c. Geçimsiz günlerden geçiyoruz çok (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 60)

Dil Bilgisi Yönünden Etkileyen Anlatım Bozukluğu

- a. Takma dişlerini masanın üstünde gördüm (Tenekeci, Üç Köpük, s. 39)
- b. Kokunu rüzgâra salsan/ Bana getirmiyor. (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 17)
- c. Her şeyi susan anıt ağaçlar (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 43)
- ç. Bir taş atsam suya, tanır mı beni (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 46)
- d. Her daim sıfır kilometre bir gün var önümüzde/ Gir ve ortalığı karıştır (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 13)

e. Saate bakıyorum, geçmiyor neden (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 68)

f. Kendimi arıyorum, meşgul çalışıyor (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 33)

4.2.20. Fiilimsilerin Cümledeki İşlevini Açıklar

Tablo 38: Şiir Kitaplarındaki Fiilimsiler

Şiir Kitapları	İsim Fiil	Sıfat Fiil	Zarf Fiil	Toplam
Belki Başka Zaman	18	37	33	88
Üç Köpük	12	25	36	73
Peltek Vaiz	22	50	23	95
Kimsenin Kalbi	42	86	40	168
Giderken Söylenmiştir	67	176	84	327
Tüm Zamanlar	46	67	65	178
Güzellik Uykusu	46	75	56	177
Ağır Misafir	82	73	47	202
Sözü Yormadan	72	155	47	274
Görmeden Ölmek	83	205	69	357
Toplam	490	949	500	1 939

Fiilimsiler Türkçe Öğretim Programında isim fiil, sıfat fiil ve zarf fiil olmak üzere üç grupta ele alınır. İsim fiil, sıfat fiil ve zarf fiil ekleri aracılığıyla basit düzeyde bulunan cümleler fiilimsilerle birbirine bağlanır. Böylece temel cümlenin içerisinde farklı yargılar oluşur ve temel cümlenin anlamına katkı sağlanır.

Bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinde 1 939 fiilimsi tespit edilmiştir. Bu fiilimsilerden 490'ı isim fiil, 949'u sıfat fiil, 500'ü zarf fiilden oluşmaktadır. Belki Başka Zaman'da 18 isim fiil, 37 sıfat fiil, 33 zarf fiil, toplam 88 fiilimsi; Üç Köpük'te 12 isim fiil, 25 sıfat fiil, 36 zarf fiil, toplam 73 fiilimsi; Peltek Vaiz'de 22 isim fiil, 50 sıfat fiil, 23 zarf fiil, toplam 95 fiilimsi; Kimsenin Kalbi'nde 42 isim fiil, 86 sıfat fiil, 40 zarf fiil, toplam 168 fiilimsi; Giderken Söylenmiştir'de 67 isim fiil, 176 sıfat fiil, 84 zarf fiil, toplam 327 fiilimsi; Tüm Zamanlar'da 46 isim fiil, 67 sıfat fiil, 65 zarf fiil, toplam 178 fiilimsi; Güzellik Uykusu'nda 46 isim fiil, 75 sıfat fiil, 56

zarf fiil, toplam 177 fiilimsi; Ağır Misafir’de 82 isim fiil, 73 sıfat fiil, 47 zarf fiil, 202 fiilimsi; Sözü Yormadan’da 72 isim fiil, 155 sıfat fiil, 47 zarf fiil, toplam 274 fiilimsi; Görmeden Ölmek’te 83 isim fiil, 205 sıfat fiil, 69 zarf fiil, toplam 357 fiilimsi tespit edilmiştir. Fiilimsiler en fazla Görmeden Ölmek kitabında 357 adet, en az Üç Köpük kitabında 73 adet tespit edilmiştir. Her kitaptan alınan birer örnek aşağıda gösterilmiştir:

a. Dokunmak (isim fiil)

Dokunmak istersin dün de kalana

b. Yayılan (sıfat fiil)

Dünyaya yayılan derin ilahi

c. Görünce (zarf fiil)

Güneşi görünce seviniyorsan (Tenekeci, Belki Başka Zaman, s. 24,25)

a. Olmanız (isim fiil)

Beni anlamanız için/ Kahraman olmanız gerekmiyor.

b. Kovulmuş (sıfat fiil)

Irmakların kapısından kovulmuş adamım

c. Yemeyeli (zarf fiil)

Yağmur yemeyeli kaç yıl oldu (Tenekeci, Üç Köpük, s. 41,42)

a. Saklamanın (isim fiil)

Komik bir tarafı var bu sırrı saklamanın

b. Yaslanan (sıfat fiil)

Cama yaslanan yanak elbet ağlamak ister

c. Açılınca (zarf fiil)

Ve kartlar açılınca yüzmeyi bilmeyenler (Tenekeci, Peltek Vaiz, s. 49)

a. Dönmek (isim fiil)

Kuşlarla gitmiştim sekiz yaşında/ Geri dönmek bilmesem...

b. Uyanan (sıfat fiil)

Herkesten önce uyanan sesim,

c. Soğumadan (Zarf fiil)

Havalar soğumadan büyüdüm, bildim (Tenekeci, Kimsenin Kalbi, s. 57)

a. İnme (isim fiil)

Suyu kurutuyorlar derine inmek için,

b. Eskimiş (sıfat fiil)

Eskimiş şeyler gibi konuşmayı unutan

c. Bırakıp (zarf fiil)

Bırakıp her şeyi bekleme duygusuyla (Tenekeci, Giderken Söylenmiştir, s. 32)

a. Uçuş (isim fiil)

Kuşların kalbimden anlayan uçuşları,

b. Verdiği (sıfat fiil)

Dayımın verdiği kirenden sopa!

c. Girmeden (zarf fiil)

Suya girmeden belime kadar (Tenekeci, Tüm Zamanlar, s. 76)

a. Ürmek (isim fiil)

Bir kuş musun ki ürmek için bahane / Arayıp duruyorsun.

b. Yıkanmış (sıfat fiil)

Yeni yıkanmış tül perde ne ki/ Benzetecek bizi dağların doruğuna.

c. Şaşırp (zarf fiil)

Oğulotu bitmeyen topraklarda/ Şaşırp kalan kalbim (Tenekeci, Güzellik Uykusu, s. 36)

a. Konuşma (isim fiil)

Söz tükendi sonra, konuşmaya başladık

b. Gitmeyen (sıfat fiil)

Bir hayattı bu, eve gitmeyen,

c. Gelmeden (zarf fiil)

Çıkmazdım hiç aşkın sözünden/ Şehre gelmeden (Tenekeci, Ağır Misafir, s. 64)

a. Olmak (isim fiil)

Ne olmak isterdim, manzara olmak

b. Bozulmuş, görülmüş (sıfat fiil)

En dar vakitleri esirgemiyor/ Bozulmuş planları, görülmüş hesapları

c. Bakınca (zarf fiil)

Bakanlar bakınca titresin diye/ Hepsi bu (Tenekeci, Sözü Yormadan, s. 44)

a. Geçmek (isim fiil)

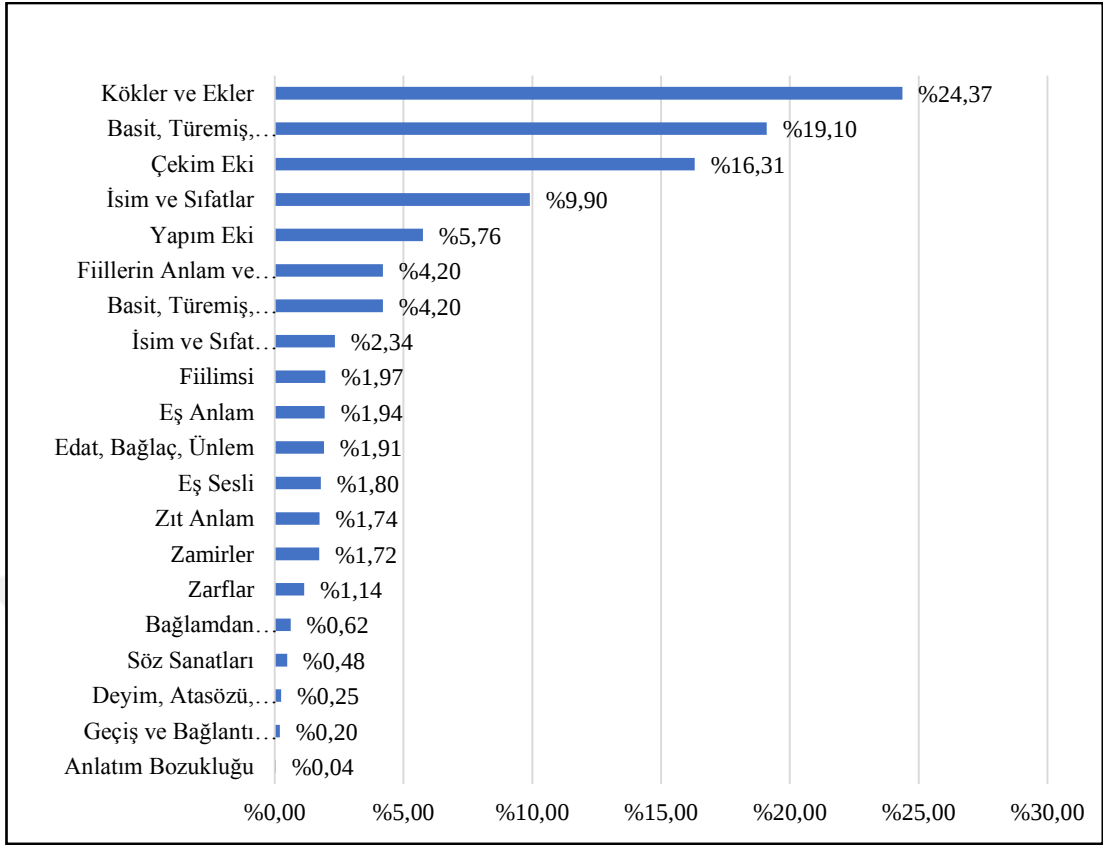
Güneşten gölgeye geçmek mi dersin?

b. Anlayan (sıfat fiil)

Anlayan birini bulsam da sorsam;

c. Akarken (zarf fiil)

Sesine doğru akarken sular (Tenekeci, Görmeden Ölmek, s. 16)

Şekil 2: Şiir Kitaplarında Yer Alan Toplam 2019 Türkçe Öğretim Programı Söz Varlığı Kazanımları

İbrahim Tenekeci'nin şiir kitapları 2019 Türkçe Öğretim Programı söz varlığı kazanımına uygunluğu açısından incelenmiştir. Yapılan incelemede 2019 Türkçe Öğretim Programında yer alan “Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder, deyim atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler, kelimelerin eş anlamlılarını bulur, kelimelerin zıt anlamlılarını bulur, eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder, kökleri ve ekleri ayırt eder, yapım ekinin işlevlerini açıklar, çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder, isim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar, isim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar, edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar, basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder, zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar, metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir, metindeki söz sanatlarını tespit eder, basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder, zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar, fiillerin anlam özelliklerini fark eder, anlatım bozukluklarını belirler, fiilimsilerin

cümledeki işlevlerini kavrar” başlığı altında yirmi farklı söz varlığı kazanımına toplam 98.530 örnek tespit edilmiştir. Bu örneklerin %0,04’ü anlatım bozukluklarını belirler kazanımını, %0,20’si metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir kazanımını, %0,25’i deyim atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler kazanımını, %0,48’i metindeki söz sanatlarını tespit eder kazanımını, %0,62’si bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder kazanımını, %1,14’ü zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar kazanımını, %1,72’si zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar kazanımını, %1,74’ü kelimelerin zıt anlamlılarını bulur kazanımını, %1,80’i eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder kazanımını, %1,91’i edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar kazanımını, %1,94’ü kelimelerin eş anlamlılarını bulur kazanımını, %1,97’si fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar kazanımını, %2,34’ü isim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar kazanımını, %4,20’si basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder kazanımını, %4,20’si fiillerin anlam özelliklerini fark eder kazanımını, %5,76’sı yapım ekinin işlevlerini açıklar kazanımını, %9,90’ı isim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar kazanımını, %16,31’i çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder kazanımını, %19,10’ü basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder kazanımını, %24,37’si kökleri ve ekleri ayırt eder kazanımını oluşturmaktadır.

İncelenen eserler söz varlığı kazanımları toplam sayısına göre değerlendirildiğinde Belki Başka Zaman’da 4 864, Üç Köpük’te 5 213, Peltek Vaiz’de 6 707, Kimsenin Kalbi’nde 9.158, Giderken Söylenmiştir’de 12.147, Tüm Zamanlar’da 12 684, Güzellik Uykusu’nda 9 432, Ağır Misafir’de 12 297, Sözü Yormadan’da 11 987, Görmeden Ölmek’te 14 041 örnek tespit edilmiştir. 2019 Türkçe Öğretim Programı söz varlığı kazanımlarına en fazla örnek Görmeden Ölmek kitabında, en az örnek Belki Başka Zaman kitabında tespit edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Şair ve yazar İbrahim Tenekeci hakkında şu ana kadar yazılan üç tane yüksek lisans tezi tespit edilmiştir. Bu tezlerin üçü de Türk Dili ve Edebiyatı alanında yapılmıştır. Yapılan bu üç tezde yazarın ve eserlerinin tanıtılması, dili kullanma biçimi, şiirlerinin içeriği, teması gibi konular ele alınmıştır. Yazarın dilinin sadeliği, Türkçeyi kullanma biçimi, kullandığı söz varlığı ve Türk diline verdiği önem onun eğitim öğretim alanında değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma İbrahim Tenekeci ile ilgili eğitim öğretim alanında yapılan ilk çalışma olmasından ötürü önemlidir.

İbrahim Tenekeci şiirleri ve köşe yazıları ile günümüzde dikkat çeken edebi sanatçılarımız arasındadır. Şair, edebiyat hayatına şiirle adım atmıştır. Şiir, onun için her zaman ön planda olmuştur. Günümüzde basımı yapılan on şiir kitabı vardır. Şairin “Sözü Yormadan” adlı kitabının, diğer şiir kitaplarından seçilen şiirlerden hazırlandığı tespit edilmiştir. Kitaplar ayrı ayrı değerlendirildiği için “Sözü Yomadan” kitabı da çalışmaya dahil edilmiştir.

İbrahim Tenekeci’nin şiirleri birbirini tamamlar şekilde, birbirine bağlı yazılmış gibidir. Şiirlerinin konularını birbirinden kesin sınırlar çerçevesinde ayırmak pek mümkün değildir. “Ölüm, tabiat, aşk, dostluk, şehir hayatı, din” gibi hayatın farklı alanlarından konulara şiirlerinde rastlamak mümkündür. Şiirlerini sade bir dille yazan şair, okuyan herkesin anlayabileceği bir üslup tercih etmiştir. Yapılan bu çalışmada şairin on şiir kitabı söz varlığı unsurları ve 2019 Türkçe Öğretim Programı ikinci kademedeki yer alan söz varlığı kazanımlarına uygunluğu açısından incelenmiştir.

5.1.1. İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinin Türkçenin Söz Varlığından Yararlanma Biçimi

İbrahim Tenekeci gündelik dili şiirlerinde kullanırken Türkçenin söz varlığından yararlanmıştır. Eserlerin şiir türünde olması söz varlığı unsurlarının bir kısmının kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak söz varlığı unsurlarını şairin şiirlerinde görmek mümkündür.

Şiirlerde görülen yöresel ifadeler çocukların ana dillerinin farklı yörelerdeki kullanımını, dilin zenginliğini fark etmeleri, kültürel çeşitliliği kavramaları açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Deyimler, atasözleri, kalıp sözler kültürümüzün tanıtılmasında oldukça etken söz varlığı unsurlarıdır. Şiirlerde bu ifadelerin yer alması kültürümüzün yeni nesile tanıtılmasında oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak şiirlerde bulunan atasözü ve deyimlerin bazılarının dilimizin kurallarına uygun olarak kullanılmadığı veya kelime grubunun TDK Sözlükteki haline sadık kalınmadığı görülmektedir. Örneğin TDK Sözlük'te "Yoktan yonga çıkmaz ." şeklinde yazılan atasözünü şair "Yoktan yonga kopmuyor (Tenekeci, 2016, s. 11)." olarak kullanmıştır. Bir başka örnekte şair "aklından geçmek" deyimini "Bilirdi, ne geçerdi, bir elmanın aklından (Tenekeci, 2020a, s. 39)" dizesinde deyimini oluşturan sözcüklerin arasına farklı kelime ve noktalama işaretleri gelecek şekilde kullanmıştır. Bu durum çocukların dilimizin kurallarını ve zenginliklerini yanlış öğrenmelerine, zihinlerinde yanlış bilgi oluşumlarına neden olabilir.

Şiirlerin çoğunun açık bir anlatımla aktarılması anlaşılabilirliğin sağlanmasında önemli olmuştur. Şair, şiirlerinin büyük bir kısmını okuyan bireylerin yaş seviyesi fark etmeksizin anlayabileceği düzeyde yazmıştır. Bu durum ortaokul öğrencilerinin şairin şiirsel üslûbundan faydalanmasının önünü açmıştır.

5.1.2. İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinin Söz Varlığı Unsurları Açısından Değerlendirilmesi

İbrahim Tenekeci'nin şiirleri ilk olarak söz varlığı unsurları bakımından ele alınmıştır. Söz varlığı unsurları deyim, atasözü, ikileme, argo, terim, kalıplaşmış

sözler ve yerel ağza yönelik ifadeler olarak belirlenmiştir. Söz varlığı unsurlarının temelinde kelimeler yer aldığından şairin şiir kitaplarında bulunan isimler, isim soylu sözcükler ve fiiller belirlenmiş toplam sözcük sayısı elde edilmiştir. Şairin şiirlerinde yer alan toplam sözcük sayısı 23 483'tür. Bu sözcükler söz varlığı unsurları ve söz varlığı kazanımlarına göre detaylı bir şekilde incelendiğinden bu bölümde herhangi bir ayrıma gidilmemiştir.

Deyimler bir toplumun kültürünün nesilden nesile aktarılmasına olanak sağlayan unsurlardan biridir. Edebi eserlerde deyimlerin kullanılması bireye söz varlığı unsurlarını tanıtmak ve kavratmak için önemli bir araçtır. Şairin şiir kitaplarında Tablo 7'de görüldüğü üzere toplam 243 deyim tespit edilmiştir. En fazla deyim Giderken Söylenmiştir adlı kitapta 35 adet, en az Belki Başka Zaman adlı şiir kitabında 10 adet olarak yer almıştır. Şiirlerde deyimlerin varlığı çocukların kültürel özelliklerini tanımlarına yardımcı olacağı şeklinde değerlendirilmektedir.

Atasözleri bir milletin yaşadıklarından, tecrübelerinden izler taşır. Az ve öz ifadeye yardımcı olur. Çocukların edindiği atasözleri hem milli özelliklerinin farkında olmalarına hem de anlatımlarını güçlendirmelerine olanak sağlar. İbrahim Tenekeci'nin şiir kitapları incelendiğinde sadece Kimsenin Kalbi adlı şiir kitabında 1 adet atasözü tespit edilmiştir. Diğer yapıtlarda herhangi bir atasözüne rastlanılmamıştır. Eserlerin atasözü kullanımı açısından zayıf olduğu ortaya çıkmıştır.

İkilemeler sözcüğün anlamının pekişmesine, anlatımın güçlenmesine yardımcı olan kelime gruplarındandır. İncelenen kitaplarda Tablo 9'da görüldüğü üzere 42 adet ikileme tespit edilmiştir. En fazla ikileme Tüm zamanlar adlı kitapta 10, en az Belki Başka Zaman ve Sözü Yormadan kitaplarında birer adet olarak bulunmuştur. Şairin Görmeden Ölmek kitabında ise ikileme tespit edilmemiştir. Yapıtlarda oluşumları bakımından farklılık gösteren “pırıl pırıl, çalı çırpı, konu komşu, yersiz yurtsuz, tek tük, karman çorman” gibi ikilemelerin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu ikilemeler aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan, eş anlamlı, zıt anlamlı, tek başına anlamsız sözcüklerin bir arada kullanılması gibi farklı şekillerle oluşturulmuştur. Oluşumları bakımından farklılık gösteren ikilemelerin şiirlerde yer alması bu söz varlığı unsurunun çocuklara kavratılmasında etkili olacaktır. Ancak

şiiirlerde tespit edilen ikileme sayısının yeterli düzeyde olmadığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Günlük dilde farklı kategorilerde kullanılan argo sözcükler şairin kitaplarında şiirsel anlatımına uygun bir şekilde kullanılmıştır. Tablo 10’da görüldüğü üzere eserlerde toplam 8 adet argo sözcüğe rastlanılmıştır. Belki Başka Zaman, Üç Köpük, Peltek Vaiz, Tüm Zamanlar, Görmeden Ölmek kitaplarında argo sözcük tespit edilememiştir. En fazla argo sözcük şairin Giderken Söylenmiştir adlı kitabında 3 adet olarak yer almıştır. Şair “makas almak, kumpas, ıskalamak, boş vermek” gibi argo sözcükleri kullanarak sokak ağzına yönelmiştir.

İletişimde sıklıkla kullanılan kalıp sözler insanların hayat görüşleri, yaşayışları, dini inanışları hakkında bilgi verir. Doğal yaşama ve halkın yaşantısına önem veren yazarın şiir kitaplarında Tablo 11’de görüldüğü gibi 20 adet kalıp söz tespit edilmiştir. En fazla kalıp söz Güzellik Uykusu adlı kitapta 6 adet olarak tespit edilmiştir. Üç Köpük, Kimsenin Kalbi kitaplarında ise kalıp söz tespit edilememiştir. Şair çoğunlukla “Allah’a ısmarladık, Çok şükür, Allah izin verirse, Eyvallah” gibi dini içerikli kalıp sözleri yinelemiştir.

Çocukların farklı alanlardaki önemli terimleri öğrenmeleri değişen dünya şartlarından, teknolojiiden, bilimsel gelişmelerden haberdar olmaları açısından önemlidir. İncelenen eserlerde Tablo 12’de görüldüğü üzere 20 adet terim tespit edilmiştir. En fazla terim sayısına Peltek Vaiz kitabında 7 adet olarak ulaşılmıştır. Kimsenin Kalbi, Sözü Yormadan, Görmeden Ölmek kitaplarında terim tespit edilememiştir. Eserlerde “endemik, derbent, tahlil, çiy, serum, protez, korner, kroki” gibi günlük yaşantıda da karşılaşılabilecek çeşitli terimlerin kullanıldığı görülmüştür. Terimlerin günlük yaşantıda karşılaşılan kelimelerden tercih edilmesi şiirlerin anlaşılabilirliğini arttırmış ve şiirlere açık bir anlatım kazandırmıştır.

Yerel ağza yönelik ifadeler yurdun çeşitli yörelerinde kullanılmış, derlenmiş sözcüklerden oluşmaktadır. Standart dilde yer almayan pek çok kelimeye yerel ağızda rastlamak mümkündür. İncelenen eserlerde Tablo 13’te görüldüğü gibi toplam 67 adet yerel ağza yönelik sözcük tespit edilmiştir. En fazla yerel ağza yönelik sözcük, şairin “vefa makamı” olarak nitelendirdiği Tüm Zamanlar adlı kitabında 30

adet olarak yer almıştır. Belki Başka Zaman, Giderken Söylenmiştir, Ağır Misafir adlı kitaplarda ise birer tane yerel ağıza yönelik sözcüğe rastlanılmıştır. Yerel ağız bir toplumun farklı yörelerinde kullanılan dilin tanınmasına, farklı kültürlerin kavratılmasına yardımcı olacaktır. Standart dilde olmayan, anlamı bilinmeyen “mısmıl, pusmak, dilburan, bun, gürz, elik, bıldır, üvendire, kiren” gibi sözcüklerin sıklıkla kullanılması çocukların okuduklarını anlamalarını zorlaştırabileceği ve sözlük kullanımını arttırabileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

İbrahim Tenekeci'nin şiir kitaplarında yer alan söz varlığı unsurlarının kullanımı en çoktan en aza doğru “243 deyim, 67 yerel ağıza yönelik sözcük, 42 ikileme, 20 kalıp söz, 20 terim, 8 argo sözcük, 1 atasözü” olarak tespit edilmiştir.

5.1.3. İbrahim Tenekeci'nin Şiirlerinin MEB 2019 Türkçe Öğretim Programı Kazanımlarına Yönelik Değerlendirilmesi

Çalışmanın bulgular bölümünün ikinci kısmında İbrahim Tenekeci'nin şiir kitapları 2019 Türkçe Öğretim Programında yer alan yirmi farklı söz varlığı kazanımına göre incelenmiştir. İncelemeler yirmi beş farklı tablo ile gösterilmiştir. Söz varlığı kazanımlarına göre incelemeye ilk olarak şiirlerde bulunan anlamı bilinmeyen sözcüklerin tespit edilmesi ile başladı. Tablo 14'te belirtilen anlamı bilinmeyen toplam 609 adet kelime ve kelime grubu tespit edilmiştir. Şiirlerde geçen sözcüklerin öğrencilerin kelime hazinelerini zenginleştirmeye katkıda bulunacağı, yeni kelime öğrenmelerini sağlayacağı şeklinde değerlendirilmektedir.

İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinin deyim ve atasözlerinin varlığı bakımından değerlendirmesi söz varlığı unsurları bölümünde yapılmıştır. Ancak özdeyişler konusuna değinilmemiştir. Şiirlerin tamamında herhangi bir özdeyiş tespit edilmemesi şiirlerin bu kazanımı yeterli düzeyde karşılamadığını ortaya koymaktadır.

Şairin şiirlerinde Tablo 16'da belirtilen eş anlamlı sözcük sayısı 1 915, Tablo 17'de belirtilen zıt anlamlı sözcük sayısı 1 718, Tablo 18'de belirtilen eş sesli sözcük sayısı 1 769'dur. Şiirlerin eş anlamlı, zıt anlamlı ve eş sesli sözcük bakımından

zengin olduğu, okuyanın söz varlığını geliştirecek düzeyde olduğu değerlendirilmektedir.

İbrahim Tenekeci'nin şiirlerinde yer alan toplam sözcük kökü sayısı 24 007'dir. Tablo 19'da belirtilen bu sözcük köklerinin 17 457'si isim kökü, 6 550'si fiil köküdür. Çocukların sözcük köklerini tespit etme aşamasında incelenen şiir kitaplarından yararlanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Tablo 20'de kitaplardaki yapım eki sayısı 5 674 olarak belirtilmiştir. Yapım ekleri sözcük kök ya da gövdelerine isimden isim yapım eki, isimden fiil yapım eki, fiilden fiil yapım eki ve fiilden isim yapım eki olarak farklı görevlerde yer almıştır. Tablo 21'de incelenen kitaplarda 6 952 isim çekim eki yer aldığı belirtilmiştir. Bu eklerin kendi içerisinde 3 158 hal eki, 1 706 iyelik eki, 671 ilgi eki, 1 417 çoğul eki olarak tespit edildiği belirtilmiştir. Tablo 22'de incelenen şiir kitaplarında 4 942 kip eki, 4 175 kişi eki toplamda 9 117 fiil çekim eki olduğu belirtilmiştir. Kitaplardaki isim ve fiil çekim eki sayısı 16 069'dur. Birbirinden farklı çekim eki sayısı oldukça fazla olduğu düşünüldüğünden çekim eklerinin öğretiminde incelenen şiirlerden yararlanılabileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

İncelenen şiir kitaplarında yer alan isimlerin sayısı Tablo 22, 23 ve 24'te toplam 7 409 olarak belirtilmiştir. Kitaplarda yapılan incelemede varlıklara verilmesine göre 343 özel isim, 7 066 cins isim; varlıkların oluşlarına göre 1 414 soyut isim, 5 995 somut isim; varlıkların sayılarına göre 5 935 tekil isim, 1 451 çoğul isim, 23 topluluk isimi tespit edilmiştir. İncelenen şiir kitaplarında yer alan sıfatların sayısı Tablo 26'da 2 347 olarak belirtilmiştir. Kitaplarda yapılan incelemede 1 044 niteleme, 276 işaret, 813 belgisiz, 186 sayı ve 28 adet soru sıfatı olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgularda topluluk isimi ve soru sıfatı örneklerinin oldukça az olduğu ancak özel isim, cins isim, soyut isim, somut isim, tekil isim, çoğul isim, niteleme sıfatı, işaret sıfatı, belgisiz sıfat ve sayı sıfatı örneklerinin ilgili kazanımını kavratacak düzeyde olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 27'de kitaplardaki isim tamlamaları sayısı 960 olarak belirtilmiştir. Bu tamlamaların 646'sı belirtili, 292'si belirtisiz, 22'si zincirleme isim tamlaması olduğu tespit edilmiştir. Tablo 28'de kitaplarda yer alan sıfat tamlaması sayısı 1 345

olarak belirtilmiştir. Belirlenen sözcük ve sözcük grubu sayıları Türkçe Öğretim Programında yer alan söz varlığı kazanımlarını karşılayabilecek düzeyde olduğu değerlendirilmektedir. Tablo 29’da kitaplardaki edat, bağlaç ve ünlem sayısı 1 886 olarak belirtilmiştir. Bu sayının 989’u edat, 779’u bağlaç ve 118’i ünlem olarak tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan ünlem sayılarının yeterli düzeyde olmadığı ancak edat ve bağlaç sayılarının kazanımın kavratılmasında yeterli olacağı şeklinde değerlendirilmektedir.

Tablo 30’da incelenen şiir kitaplarında yer alan basit, türemiş ve birleşik sözcük sayısı 18 822 olarak belirtilmiştir. Bu sözcüklerden 13 211’i basit sözcük, 5 064’ü türemiş sözcük, 547’si birleşik sözcüktür. Tespit edilen sözcükler isim ve fiil olarak ayrılmamıştır. Kitapların basit ve türemiş sözcük bakımından zengin olduğu, birleşik sözcük bakımından ise yetersiz kaldığı değerlendirilmektedir.

Tablo 31’de şiir kitaplardaki zamir sayısı 1 698 olarak belirtilmiştir. Bu zamirlerin 862’si kişi zamiri, 291’i işaret zamiri, 384’ü belgisiz zamir, 161’i soru zamiri olarak tespit edilmiştir. Her kitapta yer alan zamir sayısı ilgili kazanımın çocuklara kavratılmasında yeterli olacağı değerlendirilmektedir. Tablo 32’de incelenen kitaplardaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin sayısı 193 olarak belirtilmiştir. Üç Köpük ve Peltek Vaiz kitabında geçiş ve bağlantı ifadelerinin sayısının az olduğu, kazanımın kavratılmasını sağlayamayacağı değerlendirilmektedir. İncelenen eserlerin şiir türünde olması bu kazanıma yönelik kelime sayısının az olmasında etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 33’te incelenen kitaplardaki söz sanatlarının sayısının 472 olduğu belirtilmiştir. Söz sanatları benzetme, kişileştirme, konuşurma, abartma ve tezat başlıkları altında incelenmiştir. Kitaplarda 16 adet abartma, 200 adet benzetme, 231 adet kişileştirme, 23 adet tezat ve 2 adet konuşurma sanatı tespit edilmiştir. Tüm Zamanlar ve Görmeden Ölmek kitaplarında abartma sanatına; Peltek Vaiz kitabında ise tezat sanatını tespit edilmemiştir. Konuşurma söz sanatı ise sadece Güzellik Uykusu adlı kitapta tespit edilmiştir. İncelenen kitapların benzetme ve kişileştirme söz sanatının kavratılmasında etkili olacağı ancak abartma, konuşurma ve tezat sanatının kavratılmasında yetersiz kalacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 34’te incelenen kitaplarda yer alan basit, türemiş ve birleşik fiil sayısı 4 142 olarak belirtilmiştir. Bu fiillerden 2 600’ü basit fiil, 1 218’i türemiş fiil, 324’ü birleşik fiil olarak tespit edilmiştir. Belirlenen fiil sayısının kazanımı kavratılmasını karşılayacak düzeyde olduğu değerlendirilmektedir. Tablo 35’te incelenen kitaplardaki zarfların sayısı 1 128 adet olarak belirtilmiştir. Yapılan incelemede kitaplarda 553 durum zarfı, 433 zaman zarfı, 75 miktar zarfı, 58 soru zarfı, 9 adet yer yön zarfı tespit edilmiştir. Kitaplardaki zarf sayısı ilgili kazanımı karşılayacak düzeyde olarak değerlendirilmektedir.

Kitaplarda yer alan fiiller anlamına göre incelenmiş ve Tablo 36’da iş kılış fiili, durum fiili, oluş fiili olarak fiillerin sayıları belirtilmiştir. İncelenen kitaplarda yer alan 4 142 fiil; anlamına göre 1 736 iş kılış fiili, 2 375 durum fiili, 31 adet oluş fiili olarak tespit edilmiştir. Kitapların iş kılış ve durum fiili açısından zengin olduğu, oluş fiili açısından yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır.

Kitaplarda yer alan şiirlerdeki anlatım bozuklukları anlam ve dil bilgisi yönünden incelenmiş ve tablo 37’de belirtilmiştir. Kitaplarda 7 adet anlama yönelik anlatım bozukluğu, 35 adet dil bilgisine yönelik anlatım bozukluğu tespit edilmiştir. İncelenen şiirlerde bulunan dil bilgisine yönelik anlatım bozukluğu anlama yönelik anlatım bozukluğundan daha fazladır. Ancak kitaplarda ilgili kazanımın kavratılması için yeterli düzeyde anlatım bozukluğu bulunduğu şeklinde değerlendirilmemektedir. İncelenen eserlerin şiir türünde olması, dizelerin çoğunlukla cümle değeri taşıması anlatım bozuklarının tespitini zorlaştırmıştır.

İncelenen şiir kitaplarında yer alan fiilimsilerin sayısı Tablo 37’de 1 939 olarak belirtilmiştir. Bu fiilimsilerin 490 adeti isim fiil, 949 adeti sıfat fiil, 500 adeti zarf fiil olarak tespit edilmiştir. Kitaplardaki sıfat fiil sayısı isim fiil ve zarf fiile oranla daha fazladır. Tespit edilen fiilimsi sayılarının kazanımı karşılayacak düzeyde olduğu değerlendirilmektedir.

5.2. TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmada İbrahim Tenekeci'nin basımı yapılmış 10 şiir kitabı söz varlığı unsurları ve 2019 Türkçe Öğretim Programı söz varlığı kazanımlarına uygunluğu açısından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda 401 söz varlığı unsuru ve 2019 Türkçe Öğretim Programı söz varlığı kazanımlarına 98 530 örnek ifade tespit edilmiştir.

Kayhan (2023) "Pir Sultan Abdal Şiirlerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi" çalışmasında incelenen şiirlerin deyimler açısından zengin olduğu ancak atasözleri kullanımının az olduğu sonucuna varılmıştır. Kayhan (2023)'ün araştırmasıyla çalışmamızın atasözü ve deyim bulgularının benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Özdemir (2019) "Fehmi Gür'ün Seçilmiş Şiirlerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı" çalışmasında incelemesi yapılan bazı şiirlerde Malatya yöresine ait yerel sözcükler tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırmayla benzer bir şekilde bizim çalışmamızda da incelemesi yapılan şiirlerde yerel sözcükler tespit edilmiştir. Yine Özdemir (2019)'un çalışmasında argo sözcüklerin çok az tespit edilmesi, bazı sözcüklerin anlamının TDK Sözlükte karşılığının bulunmaması gibi sonuçları çalışmamızla paralellik göstermektedir.

Nas (2023) "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Şiirlerin Sözcük Türü Bakımından İncelenmesi" çalışmasında en fazla kullanılan sözcük türünün isim olduğu ardından fiillerin geldiği, en az kullanılan sözcük türünün ise ünlem olduğu belirtilmiştir. Yaptığımız bu çalışmanın söz varlığı kazanımları açısından incelenmesi bölümünde incelenen şiirlerin isim ve fiil açısından oldukça zengin olduğu, ünlemlerin kullanımı açısından zayıf olduğu sonucuna varılmıştır.

Filiz (2022) "Cemal Şakar'ın Hikâyelerinin Eğitsel İletiler ve Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) Söz Varlığı Kazanımları Açısından İncelenmesi" çalışmasında incelenen eserlerin deyimler açısından zengin olduğu, atasözlerinin çok az bulunduğu ve özdeyişin tespit edilmediği belirtilmiştir. Yapılan bu çalışmamızda da incelenen şiirlerin deyimler açısından zengin olduğu, atasözünün 1 adet olarak

tespit edildiği, özdeyişin ise şiirlerde tespit edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Filiz (2022)'nin çalışmasında söz sanatlarından en çok benzetme ve kişileştirme, en az konuşturma söz sanatının tespit edilmesi; incelenen eserlerde anlatım bozukluğunun, geçiş ve bağlantı ifadelerinin az, fiilimsilerin zengin olması yaptığımız bu çalışmayla benzerlik göstermektedir.

5.3. ÖNERİLER

Çocukların dünyasına hitap eden farklı şairlerin eserleri üzerinde bu tarz çalışmalar yapılarak daha zengin bir söz varlığı dünyasına erişilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2004). *Türkçenin söz varlığı*. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2005). *Türkçenin zenginlikleri incelikleri*. Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2009a). *Anlambilim*. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2009b). *Türkçenin gücü*. Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2021). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözü ve deyimler sözlüğü 1*. İnkılap Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (2020). *Deyimler ve atasözleri sözlüğü 2*. İnkılap Yayınevi.
- Aktaş, E. (2016). Okuma eğitimi açısından Sevim Ak'ın çocuk öykülerinde söz varlığı. *Milli Eğitim*, 529-562.
- Aktunç, H. (1998). *Türkçenin büyük argo sözlüğü*.Yapı Kredi Yayınları.
- Alkol, N., & Deniz, K. (2016). Mesleki dilin söz varlığı ve terim. *Milli Eğitim Dergisi*, 201-214.
- Aslan, M. (2015). Argo. *Türk dili*, 196-221.
- Baş, B. (2016). Çocuk kitaplarında ortak söz varlığı üzerine bir değerlendirme. *Milli Eğitim*, 391-409.
- Çoraklı, Ş. (2001). Türkçenin yaratma gücü: İkilemeler (I). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 53-60.
- Çotuksözen N, Y. (2004). *Türkçe atasözleri ve deyimler sözlüğü*.Toroslu Kitaplığı.
- Dağ, Y. E. (2018). *İbrahim Tenekeci hayatı-sanatı-eserleri*. Harran Üniversitesi.
- Devellioğlu, F. (1980). *Türk argosu*. Aydın Kitabevi.
- Doğan, E. (2020). Türkiye Türkçesinde bilinen ilk sesteş kelimeler sözlüğü lisânımızda Elfâz-ı Müteşâbihe 1924 adlı eser üzerine. *Uluslararası İlk Lehçe Araştırmaları Dergisi* , 2029-249.
- Doğan, Y., & Sayın, H. (2023). İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinin söz varlığı bakımından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 512-548.

- Erden, N. B. (2011). Anlambilim çerçevesinde kelime ve çağrışım etkisi. *1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics*, 987-993.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Yayınevi.
- Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde kalıp sözler üzerine bir inceleme*. İstanbul Üniversitesi.
- Göçer, A. (2009). Türkçe öğretiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirilme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies*, 1025-1055.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig*, 89-110.
- Gökdayı, H. (2009). Türkiye Türkçesinde kalıp sözler, bu sözleri içeren bir sözlük ihtiyacı ve hazırlama yöntemi. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırma Dergisi*, 18-35.
- Günay, D. (1991). Dil konuşucunun özelliğini ne oranda yansıtır? *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 71-74.
- Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1-12.
- Güneş, F. (2016). Türkçenin öğretim üstünlükleri ve zenginlikleri. *Milli Eğitim*, 93-113.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe temel dil bilgisi*. Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (2007). *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü 2*. Engin Yayınevi.
- Hotaman, H. Y. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında bir kültür aktarımı aracı olarak kalıp sözlerin kullanımı üzerine bir inceleme. *TSA*, 31-46.
- İleri, C. (2022). *Türkiye Türkçesi ağızlarını inceleme yöntemi*. Pegem Akademi.
- Karadüz, A. (2009). Sözlük, sözcük anlamı ve öğrenme üzerine. *Turkish Studies*, 636-649.
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 141-153.
- Kaya, E. (2008, 07). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında söz varlığı incelemesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Kaynak, M. (2020). Türkiye Türkçesi ağızları üzerine. *Kafdağı*, 292-309.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Maden, A. (2021). Söz varlığını zenginleştirme açısından Türkçe dersi öğretim programı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 756-777.

- MEB. (2019). *Türkçe öğretim programı*. MEB.
- Özek, F., & Yalçın, S. K. (2006). Söz varlığının temel dil becerilerinin ve akademik disiplinlerin kazanımına olan etkileri. *Milli Eğitim*, 130-139.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe deyimler sözlüğü*. Arkadaş Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2008). *Türkçe sözlük*. Can Yayınları.
- Sebzecioğlu, T. (2021). *Dilbilgisi kavramlarıyla Türkçe dilbilgisi*. Kesit Yayınları.
- Şahin, H. (2006). Terimlerin dile Yansımasına dair bazı gözlemler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 123-129.
- Şimşek, Y. (2019, 07 04). *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*. 02 18, 2024 tarihinde Ahmet Yesevi Üniversitesi: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ibrahim-tenekeci> adresinden alındı.
- TDK, (2019). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK, (2023, 07 14). *Güncel Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *TÜBAR XIII*, 161-167.
- Temizyürek, F. (2007). Çocukta dil gelişim süreci. *Türkiyat Araştırmaları*, 169-176.
- Tenekeci, İ. (2009, 09 21). *İbrahim Tenekeci: Benim ömrüm bir çocuktı*. (Y. Altınışik, Röportaj Yapan)
- Tenekeci, İ. (2016). *Kimsenin kalbi*. Profil Yayıncılık.
- Tenekeci, İ. (2020a). *Ağır misafir*. Profil Yayınları.
- Tenekeci, İ. (2020b). *Görmeden ölmek*. Profil Yayınları.
- Tenekeci, İ. (2020c). *Sözü yormadan*. Muhit Kitap.
- Tenekeci, İ. (2021a). *Üç köpük*. Profil Yayıncılık.
- Tenekeci, İ. (2021b). *Peltek vaiz*. Profil Kitap.
- Tenekeci, İ. (2021c). *Güzellik uykusu*. Profil Yayınları.
- Tenekeci, İ. (2021d). *Giderken söylenmiştir*. Profil Yayınları.
- Tenekeci, İ. (2022a). *Belki başka zaman*. Muhit Kitap.
- Tenekeci, İ. (2022b). *Tüm zamanlar*. Muhit Kitap.

Yeşil, K. (2008, 10 15). *Kültür sanat*. 02 18, 2024 tarihinde Milli Gazete: <https://www.milligazete.com.tr/haber/786584/turkcenin-sozunden-cikmayan-siir-agir-misafir-adresinden-alindi>.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, M. (2017). İbrahim Tenekeci şiirinde dünyayı görmeden ölmek. *Türk Dili*, 82-91.

Zülfikar, H. (2011, 10). Türkçenin söz varlığı, zenginlikler, kayıplar. *Türk Dili*, s. 4-10.

